

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

52054

7.—28. ♡ ♡

27. —28

Knjižnica

za ♡ ♡ ♡

mladino

Urejuje ♡ ♡ ♡

Engelbert Gangl

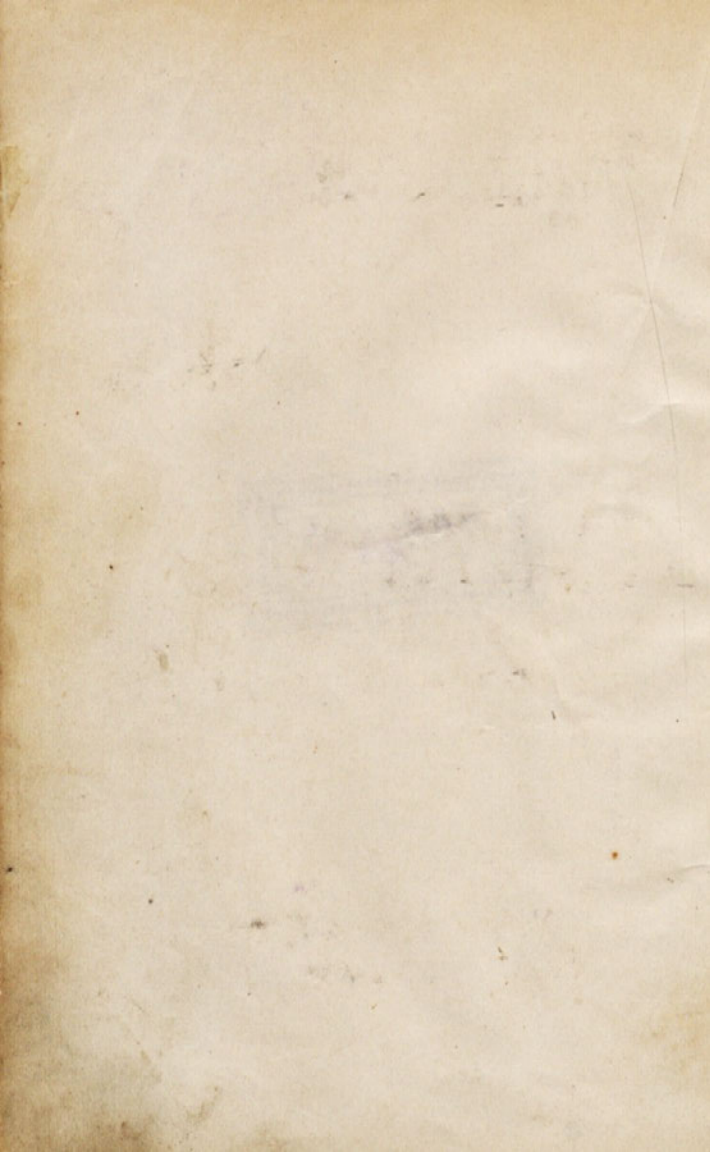
Izhaja ♡ ♡ ♡

vsake tri mesece

A.
14.

Knjižnica

VODSTVO
ZAS. ŠOLE
na
ČEŠNJICAH

za

mladino

Urejuje * * * * *

Engelbert Gangl,

učitelj v Ljubljani * * *

Knjiga 27. — Julij 1902.

Izhaja vsake tri mesece

Vseletna naročnina K 3.20

+52054

52054

Ta knjiga je namenjena mladini, ki je ljudski šoli dorastla, meščanskim šolam in nižjim razredom srednjih šol.

FJC 1046/1952

Dobrota in hvaležnost.

Povest.

Spisal Ivo Trošt.

1875

Dobrota in hvalečnost.

Priloga k listu št. 10. letnika 1875. Ljubljana, 1875.

Spisal Ivo Trošč.

I.

Milan Dolinar se je učil na Dunaju zdravilstva. Z doma je dobival vedno dovolj podpore, da mu ni bilo treba poznati bede. Tudi se ni ukvarjal s poukom gosposkih otrok po hišah. Imel je izvrstno postlano za vsakdanje potrebe. Ko je videl sestradanega tovariša in rojaka, ki se je z njim trudil, da si čim prej pridobi kolikor mogoče več in izvrstnejših nauk, ki bo pomagal z njimi trpečemu človeštvu, ga je povabil s seboj na stanovanje ali pa v najbližjo gostilnico, kjer sta med prijateljskim pogovorom potolažila notranjo stisko in praznoto ubožnega rojaka. Ker ga niso trle skrbi za vsakdanji kruh, se je Milan Dolinar učil prav pridno,

redno dopisoval domov in z izvrstnimi izpričevali kazal svojo hvaležnost za obile dobrote z doma: Milan Dolinar je bil dijak, je bil mladenič, kakršnih je malo.

Že tretje leto se je na Dunaju srčno veselil velikih počitnic, ko ga železni konj popelje domov med drage znance. Neko jutro ga zgodaj prebudi silen šum z ulice. Vstane, se za silo obleče, odpre okno in zagleda dolgo vrsto delavcev, ki so se jeznih obrazov in s stisnjenimi pestmi pomikali proti bližnji tvornici papirja. Bleda, upadla lica, borna obleka, udrte oči in suhe, žilave roke so glasneje pričale nego vsi grozilni vzkliki, da se tem delavcem ne godi najbolje. Marsikdo jim je pritrdil na tihem v svojem srcu, da zahtevajo po vsi pravici, naj se jim zviša plačilo. Prav srčno — kakor marsikateri delavce srečujoči meščan na ulici — jim je privoščil boljšo srečo tudi Milan, ko je, na oknu sloneč, gledal dolgo vrsto samih delavskih čepic, delavskih pesti.

»Torej so vendar pustili delo in zahtevajo s silo boljšega plačila. Hm!«

Bilo pa je še nekaj drugega, kar ni ugajalo Milanu v dolgih delavskih vrstah.

Videl je namreč med premikajočo se množico nekaj sumljivih ljudi, ki gotovo niso bili delavci. To je kazala njihova gosposka polt in hoja. Ti so neprenehoma hujskali delavce, da so vpili na ves glas in s krikom izkušali dokazati zahtevano pravico; zaradi njihovega navodila so tudi grozili svojim gospodarjem in pretili, da uveljavijo svoje zahteve za povišano plačo — tudi s silo, da podro tvornico, razbijejo vse po mestu, ustavijo delo še drugod, ker se ne boje ne pušk. ne bodal, ne topov — niti smrti. Tako navdušenje se je širilo v prednjih vrstah. Zadaj so se pa pomikale še njih žene z otroki — vsi sestradani, suhi, uveli — sama kost in koža, ki jim smrt gleda iz oči.

Milanu se je oko nekoliko pomudilo na teh žalostnih človeških stvareh, ki je že njih postava kakor v posmeh samemu

Stvarniku tako glasno vpila na pomoč zoper človeško trdosrčnost. Pozimi morajo po kletah ali visoko gori pod strehami prezebati, a poleti se pariti in kuhati, kakor se ne nobena žival, a vse svoje življenje morajo stradati, ker njihov zaslužek ni nikdar tolik, da bi mogli živeti človeškemu vsaj podobno življenje. Potem je pa Milan zopet pogledal še živahno med množico se kretajoče hujskače, ki so te trpine tirali z navdušenjem naprej — za boljšo srečo.

Ti mu niso ugajali.

Nad množico se je visoko dvigal cestni prah in zakril celo medle žarke božjega solnca, ki je komaj prvič pokukalo izza mestne megle. Najbrž da tudi solncu niso ugajali ti hujskači.

Milanu ni bilo neznano, kaj nameravajo delavci, ki jih je sleherni dan srečaval na ulici; zato mu ni bilo neznano, da so brezvestne pijavke, ki žive o žuljih samih delavskih rok. Od pičlega zaslužka jim morajo delavci skladati teden za tednom večje vsote,

da jih ti ljudje potem družijo in vodijo najčešče — v pogubo.

Ko se je zopet pokazala nad mestom solnčna krogla, se je mladeniču zazdelo, da se zopet obeta vroč dan, in kakor muha ga je podražila čudna misel: Ali je mogoče popboljšati katerega teh voditeljev? — Samemu sebi se je moral nasmehniti, da se sploh rodi pod njegovimi črnimi, gosposkimi kodri tako nespametna misel. Nezadovoljno se ozre na solnce, ki se je pa zaradi megle in prahu danes zmenilo prav bore malo za Milana, za mesto in za ves ostali svet. Mladenič je zamrmral glasno, ko se je obrnil v sobo in mu je zopet kakor sitna muha od nekod šinila misel: Kako hvaležen bi bil tak-le zapeljanec, ko bi se zopet vrnil na pravem poti med človeško družbo, kjer sme vsakdo misliti, kar hoče, in govoriti, kar misli, ne pa kakor v ti drhali, kjer mu misli in besede narekajo drugi, ki spravljajo od tega — gotov dobiček.

»Pa kaj meni to mari?«

Ko se je oblekel in opravil po navadi, se je vrnil k oknu. Poslednje vrste bosopetih otrok in jadikujočih žensk so se tedaj že vlekle za odišlo glavno trumo: »Oh, kaj bo, kaj bo?« — »Mamca, kruha!« — »Sodnji dan bo!« — »Mama, noga me boli.« — »Sam pekel je odprl svoje žrelo.« — »Ta-le mi je stopil na peto!« — »Mama, kri, kri! Oh, mama!«

Od tvornice pa se je razlegal silen trušč, kakor šum divjajočega viharja iz neštetihih grl: »Doli z njimi!« — »Vse poderemo!« — »Krvosesi, pijavke, požeruhi!« — »Za trebuhe se bojite!« — »Vam ni mari od rojstva do smrti umirajoča delavska para.«

Zopet se je nezadovoljno obrnil Milan stran in dejal:

»Pa bi se rajši domenili izlepa!«

In vnovič ga je obšla misel: Kdo je kriv, da se ne vrše take stvari v mirnem dogovoru, marveč le s silo in največkrat z nesrečo? Cel roj vprašanj mu je zašumel okolo kodrave glave in se mešal z vprašanji

med njegove črne kodre: Kako bi bil hvaležen tak-le izpreobrnjenec! Ali bi bil res hvaležen? Kako zaslugo bi si pridobil oni, ki bi ga poboljšal?

Milana je slednjič premagal čut lastne hvaležnosti, ki jo je dolžan in jo tudi srčno rad izkazuje svojim dobrotnikom. A ti so daleč, daleč.

Mati z bratom in sestrico mu živé doma ob tuji podpori, on sam se uči po milosti svojega dobrotnika, čigar priimek je moral sprejeti namesto očetovega.

Oče se mu je izgubil, da še danes ne ve, kje biva nesrečnik.

II.

Milanov dobrotnik Gustav Dolinar, bogat posestnik in gostilničar daleč na Kranjskem, mu je rekel prvi večer, ko se je še mlad dečko spravljal spat pod njegovo streho kot Dolinarjev posinovljenec: Pazi, dečko, da ne boš podoben onemu nehvaležnemu starcu,

ki ga je mladenič komaj z vso močjo privlekel iz prepada, pa mu je slednjič rekel namesto zahvale: »Saj bi bil prišel tudi sam.« »Tako sem čital oni dan v neki knjigi iz jutrove dežele.« Milanček ni slišal še nikoli tega. Kakor so pa otroci radovedni, zlasti za pripovedke in pravljice, je tudi on prosil — seveda prvi večer boječe in skromno — svojega novega ato, naj mu pove pripovedko natančneje.

Gustava Dolinarja je veselila tolika zaupnost. Nasmehnil se je, prijel ošiljeni konec brade, pogledal svojo ženo skozi odprte duri v kuhinji in začel: »Mladenič se je vračal iz svete dežele. Neki večer zaide v temnem lesu, kliče na pomoč, pa samo odmev njegovih glasov je bil odgovor. Bal se je tudi divjih zverin, ki so še mnogo hujše v južnih krajih. Blodil je po gozdu in padel v globok prepad. Pobil se je na glavi, krvavel in ležal onesveščen do jutra. Ko se zave, vidi nad seboj visoko, visoko kakor bi gledal skozi tanko cev prav majhen košček neba. Le

malo je bilo torej razsvetljeno njegovo novo bivališče. Strahoma je pa vendar opazil, da ni sam. Ne daleč od njega tam v kotu je napol čepel, napol slonel, napol sedel sivo-brad, upadel starec. Obleko je imel že docela razpadlo in — pojedeno. Moral je ležati v jami že več časa, in glad ni izbirčen v najhujši sili. Proseče je upiral vanj oči ter kazal polomljene roke in noge. Mladenič je stopil bliže in izkušal govoriti z neznanim nesrečnikom, a nista se umela. Obrne se stran, si obveže rano na glavi, pobere potno palico in izkuša plezati iz prepada. Starec je opazoval in umel njegovo početje in se mu pomilovalno posmehoval, češ: Ko bi vedel, da je vse zaman! Toda mlada moč dožene mnogo. Opiral se je s palico od stene do stene, se naslanjal na desno in levo in se počasi dvigal iz jame. Tedaj pa starec zarjove tako neusmiljeno, kakor da se je sedaj-le udrl pred sama peklena vrata.

Mladeniču se je močno smilil onemogli siromak.

Spusti se zopet v prepad, si naveže kakor more starca na pleča in izkuša s težkim bremenom plezati od roba do roba, od skale do skale iz globine. »Kako me bo hvalila vest,« si je mislil mladenič, »da sem rešil poleg sebe še eno življenje. Starec mi bo gotovo tudi hvaležen. Zato mi pokaže pot iz goščave.«

Po mnogih težavah ga srečno postavi iz brezdna na trato. Onemogel se zgrudi in počiva, a starec se ne zmeni za svojega rešitelja. Molče brez vsake zahvale sedi in strmi predse, mladenič mu pa hoče z znamenji dokazati, da želi poznati pot do ljudi. Niti odgovora ni dobil. Mladenič mu z znamenji očita grdo nehvaležnost.

»Saj bi se bil lahko rešil tudi sam,« mu odvrne glasno in umevno starec in zopet malomarno strmi predse, kakor da ni njegovega dobrosrčnega rešitelja niti blizu.

Užaljen odide mladenič dalje po gozdu, se jezi zaradi take nezahvalnosti in išče prave poti. Ko jo najde in pride k dobrim ljudem,

pove, kje je našel starca, ter jih prosi, naj ga privedejo domov. Celo sam jim je kazal pot nazaj k brezdnu; o starčevem nehvaležnem vedenju in pa s kako težavo ga je rešil, jim ni povedal. Starec ga pa zatoži ljudem, da sta se sprla spotoma in da ga je močnejši mladenič pahnil v brezdno in popustil.

Ljudje so mu verjeli, in kmalu bi bil mladenič za svojo dobroto drugič v brezdnu. Izpustili so ga šele, ko jim je rekel, naj preiščejo starca, če bi mogel s polomljenimi udi sam iz prepada, in naj sodijo šele potem njegovo laž, so nehali tiščati vanj. Sramovali so se svoje naglosti in posmehujé pustili lažnjivega starca poleg brezdna, kjer naj počaka smrti ob gladu ali pa v krempljih krvo- ločnih zverin.

Mladenič sam ga je naložil na voz in peljal k dobrim ljudem.«

Prav rad je tedaj obljubil Milanček atu, da ne bo nikdar tak, kakršen je bil ta starec. Rekel je, da hoče biti do smrti hvaležen

gospodu Dolinarju, ker je rešil njegovo mater, njega, sestrico in bratca gladu in bede.

Komu ne bi srce prekipevalo hvaležnosti, če se more — včeraj še ubožen šolarček — danes imenovati sina bogatega Dolinarja? Milanček je imel dovolj razuma za to.

Tisto leto je namreč začel hoditi v šolo. O, kolikokrat je zjutraj oprtal svojo torbico tešč, ker mu mamica ni imela kaj skuhati za želodček! Tudi se je proti poldnevu vračal domov tešč. Nekaj kakor siten tirjalec se je oglašalo v njegovi notranjosti, da ni mogel biti prav vesel kakor so bili drugi; loviti se celo ni maral z njimi. Saj se mu je temnilo pred očmi. Zeblo ga je, da so mu šklepetali zobje, in bled je bil kakor prt.

Dogodilo se je celo, da je moral oprtati šolsko torbico tudi k popoldanskemu pouku brez kosilca. No, tedaj so se mu utrinjale debele solze po bledih, suhih ličecih. Milo je gledal ostanke in drobtine kruha v žepih in torbica in tega in onega součenca in boječe poprosil malo kruha. Dobil ga je in pojedel

in potem povedal, da je danes brez kosilca, pa tudi še tešč, ker nimajo mati deti kaj v lonček.

Součenci ga niso umeli: saj ni bil nihče izmed njih tako ubog, da bi bil že kdaj izkusil, kaj pomenita besedi — brez kosilca. Tudi pod streho ni bil nobeden izmed njih še zaprt za kazen in brez jedi. Milanček se jim je menda smilil, ker niso njegova ličeca razodevala nič dobrega.

No, tedaj, ko so mu zboleli mati, je ostal njegov obraz žalosten tudi potem, ko je utolažil želodček.

Vrnivši se iz šole, ni vedel, s čim bi pomiril sestrico in Binčka, ki sta nemilo vpila poleg bolne mamice na postelji: »Lačna-a-a, mama-a-a! Kruha-a-a, mama-a-a!« Milanček se je domislil, da bi bil lahko sam prihranil nekaj skorjic kruha, pa kako? Tako je bil dober, in še zanj ga ni bilo nič preveč!

Milančku je velela mati, naj gre prosit k milosrčnim sosedam kruha in pomoči. Došle so sosede, in Binček je prinesel kruha; a

trajne pomoči le ni bilo, dokler ni prestopila praga bogata Dolinarica, ki je šele pozneje zvedela o siromaštvu pri Megličevih. Mati ni namreč nikdar rekla, naj gre prosit niti najmanjše stvarce k Dolinarju, dasi je predobro vedela, kako izvrstno diši časih iz Dolinarjeve kuhinje in kako rumene kose kruha so pri našali od Dolinarjevih ob velikih praznikih oni otroci, ki jim je bila bogata Dolinarica krstna botra.

Milanček se je vedno ogibal Dolinarjeve hiše in le od daleč se oziral po rumenih kosih Dolinarjevega kruha. K Dolinarju ni smel, to mu je bilo znano; in ko je vprašal mater, zakaj, ga je vselej odpravila z obljubo, da že zve, ko bo velik.

A Milanček si je zaraditega želel, da bi bil še tisti dan, še tisti trenutek velik kakor drugi in še nekaj večji.

Torej nekega dne, ko je za vedno usahnil vir milosrčnih darov dobrih sosed, nekega takega dne je prestopila hišni prag Dolinarica. Molče je pogledala po bornem pohištvu

gori in doli, se ozrla po upadlih, bledih obrazih in šele slednjič iz neke hladne daljave povprašala Megličevko na bolniški postelji, kako ji je. Odgovora ni dobila.

Dolinarica se je vrnila domov in prinesla poln jerbas vsakovrstnih jedil in pijač ter se oddaljila molče. Pozneje se sicer ni več vrnila sama, a pošiljala je hrane in krepih požirkov bolnici vsak večer. Početskoma se je Megličevka trdovratno branila vsega, toda potreba zmore najhujšega sovražnika. Užaljeno lice je obračala v zid, a slednjič se je vendar lotila ponujanih stvari. O, kako so bile dobre! Pomagale so ji zopet na noge. Polagoma je ozdravela. Tedaj je prišel neko jutro k nji sam Dolinar. Redkega gosta, dasi je bil hišni gospodar, se je prestrašila. Po stari navadi je ugibala naprej, da ne more to pomeniti nič dobrega, ker je ta dan prvi prišel v hišo sovražnik.

Dolinar pa ta dan ni bil sovražnik. Ljubeznivo se je pogovarjal z njo in jo slednjič vprašal, če mu da Milančka, da mu bo oče,

ker nima svojih otrok. Megličevka je, kakor bi vsaka mati, prvi hip kar naravnost odklonila to ponudbo. Ker je pa Dolinar le silil, si je izprosila nekaj dni pomisleka. Dolinar je odšel z zatrdilom, da hoče biti dečku boljši oče nego je Milančkov pravi oče, ki se klati nekod po svetu in ga ni niti pogledat domov.

Megličevka je imela solzne oči in se na tihem čudila, kaj je neki tako omečilo doslej trdosrčnega Dolinarja, da je tako dober, tako mehak. Ali ni doslej tirjal z vso strogostjo celo hišne najemnine?

No, to premembo je blagoslavljala v svojem srcu,

Za Dolinarjem je prišla njegova žena, ji razložila svojega soproga željo natančneje in zlasti pritrdila, da ostanejo nji do sina vse dosedanje pravice. Dolinarica se je celo zadovoljila s tem, da jo bo deček samo slušal in jo imel nekoliko rad. Megličevi ostali družini pa hoče ostati kakor doslej Dolinarica radovoljna podpornica.

Mati se je premislila.

Poklicala je Milančka k sebi, mu ljubeznivo pogledala v tiste zaupno-modre oči, mu pogladila črne kodre s čela in ga vprašala, če bi šel rad k Dolinarju. In kakor prvi hip mati, je rekel tudi sinko, da ne gre. Ali dečku je bilo izza poslednjih časov že znano, da je pri Dolinarju mnogo slastnega kruha, okusnega sadja, slaščic, igrač, lepih podobic in orehov; imajo pa tudi konje, teličke, žrebičke, vozove in svetle kočije.

Ko mu je opomnila mati, da bo poslej vse to tudi zares njegovo, je samo še vprašal, če bo mogel nazaj k ljubi mamici. Seveda mu je z veseljem pritrdila, ga pritisnila na svoja prsa in vzdihnila: »Saj veš, Milanček, da si moje ljubo dete; pa bi te dala stran, da bi ne smel več k meni?«

Navezal je šolske knjige v rutico, je oguljeno torbo izročil sestrici, voščil vsem skupaj »lahko noč« in šel za Dolinarjem, ki ga je čakal pred hišo.

Poslej se Milanček ni več popoldne tešče vračal v šolo; tudi ostalim ni bilo več poslej krivice pod rodno streho. Da, pod rodno streho, ker je bila ta hiša nekdanj lastnina Megličevega očeta in njegovih prednikov, ko jo je kupil Dolinar na dražbi. — —

Vsi ti in še nedozirni broji neveselih spominov so se danes Milanu vrstili v spominu, kakor na ulici trume nezadovoljnih delavcev. Videč do kosti izpite, bolehne obraze, so vstajali v njegovih mislih kakor iz groba nekdanji časi, ko je pod Megličevo nekdanjo streho pomagal stradati sam v zakrpani obleki, ki mu je le z največjo silo pokrivala gole ude. S temi spomini se je pa budila v njegovem srcu hvaležnost in se dvigala v molitvi za blagosrčnega rednika in očeta, gospoda Dolinarja, do neba. Kolikokrat se mu je v spominu obnavljala povest o nehvaležnem starcu iz Jutrove dežele, je s samozadovoljnim nasmehom govoril samemu sebi: »Le kako je mogel Dolinar

dvomiti, da mu ne bom hvaležen? Seveda: mlad sem bil še, jako mlad!»

Iz teh misli ga je zdramila gospodinja, ko je potrkala in nato odprla duri ter postavila na mizo zajtrk.

»To mi je povedal in pozneje sto in stokrat ponavljal gotovo samo v svarilo,« si je razlagal Milan, drobeč beli kruh v toplo kavo. V srcu se mu je zopet budila želja, seveda le na tihem, da bi mogel tudi on sam pridobiti s svojo dobroto in marljivostjo tako hvaležnega človeka. In zopet mu je uhajala misel za trpini-delavci in njihovimi voditelji.

»Tem bodo že pomagali sčasoma,« je ponavljal, da bi zadovoljil samega sebe, »če bodo znali pametno, trezno in prepričevalno staviti na odločilnih mestih svoje prošnje in zahteve. Vsakdo že izpoznavlja njih bedni položaj: množino nepreskrbljenih, napol podivjanih otrok, nagubana lica z grozo in obupom v bodočnost zročih starčkov, ko jim opešajo poslednje moči, jim pomole pod nos

— beraško palico. Kaj pa z bolniki? No, vsi ti so potrebni podpore — močne roke, zlasti mladina, up bodočih časov. Vsem tem se prej ali slej tudi olajša bedno stanje, saj je povsod več ljudomilih src, odprtih rok. Toda ti, ti — podkupljeni in zapeljani delavski hujskači in nižji voditelji, ki slepo slušajo, morajo slušati svoje gospodarje in višje poveljnike, ki so sami bogatini, imetniki različnih časopisov — ti so v brezdu pozabljenosti, tebi se ne usmili nihče. Morda niso vsi tako zagrizli kakor se kažejo.«

Milan je dalje razpletal misel, kak dobiček bi bil to, ko bi pridobil le enega tega navrnil na pravo stezo — zopet v človeško družbo. Slutil je, da bi bila sicer težavna rešitev, a zato toliko slajše plačilo.

Ob tem sklepu je bila posodica z zajtrkom izpraznjena do dna. Zmašil je v usta še poslednje kosce kruha, segel z obema rokama v žepe, če ima vse potrebnosti s seboj, in z očmi je iskal palico ter slamnik.

Razmere med delavci na Dunaju Milanu niso bile popolnoma neznane. Ob nedeljskih popoldnevih je stopil, kadar je le utegnil, s soprogom hišne gospodinje na kako delavsko zbirališče. Gospodar je bil Čeh in vrl mož, ki se je od preprostega delavca pospel do delovodje v neki tvornici na primeroma ugodno stališče. Njegov vpliv med delavci ni bil majhen.

Delavcem se je kmalu prikupil, kjer se je prikazal s Čehom tudi »mladi doktor«, kakor na Dunaju kaj radi nazivljejo dijake visokih šol. Delovodja Čeh se je o takih priložnostih ljubeznivo pošalil z njim, češ: ko ustanovi država na Dunaju prvo brezplačno bolnišnico, bo tudi prvi zdravnik-ravnatelj doktor Dolinar.

Po zajtrku vzame Milan palico in slamnik. S trdnim sklepom, da omaje katerega »delavskih hujskačev« v njegovih načelih in ga sčasoma pridobi popolnoma na svojo stran, krene za delavskimi trumami proti papirnici.

III.

V nizki zakajeni pivnici, ki prav zaslužime beznice, so bili zbrani nekateri delavsk voditelji. Ob belem dnevi je plinova svetilka mračno razsvetljevala mračne prostore, ka pa ni branilo nadležnim muham, da so poseedale po vseh — snažnejših krajih in brenčanjem naznanjale, da je zunaj po božjim solncem še drugačno življenje. To je vedel tudi Milan Dolinar. Nič posebno mu ni ugajala ta skoro podzemeljska tema, t grozeči obrazi, izzivalni, drzni pogledi. Redki delavci med gosti so si privoščili vrček piva, drugi čašico žganja, tretji samo cigaretko, večina je pa samo z zabavljanjem tešila svojo nezadovoljnost. Milan Dolinar v svoji praznji obleki je bil med njimi že po svoji zunanosti prava — črna vrana. Delavci so si šepetali med seboj, da je gotovo ovaduh, najet v papirnici, da poizve misli nezadovoljnih delavcev in naznani gospodarjem hujskače, ki jih potem odpuste z dela, da v pomanjkanju

poginejo, a one, ki bi bili zadovoljni, zopet začeti z delom, sprejmejo — s staro plačo, da bodo ob nji tudi poginjali, samo počasneje. Takšen ovaduh je prava nesreča med delavci.

Prav sumljivo so ga pogledavali čez rame. Spretnejši so se že postavili molče po robu, da napravijo med seboj val, ki se z Milanom požene proti vratom. Oni, ki je najbliže vrat, prime za kljuko, odpre, in Milan bi bil hkratu na cesti. S tem bi končali dobro delo in ogleduhu privoščili ogleduško plačilo — sramoto. Toda nekdo izmed voditeljev je že videl mladeniča z delovodjo Čehom na delavskih sestankih, čul njegove misli o delavski bedi in izboljšanju, slišal pa Čehovo pohvalo, da bo namreč »mladi doktor« prihodnji delavski zdravnik-ravnatelj. Ta je, sluteč, kaj se namerava, poklical Milana k sebi in ga vprašal, kaj misli on o današnjem nemiru.

Milan je začel govoriti in ni zabil poudariti nevarnosti, ki se je ne izogibljejo delavci, če s silo zahtevajo svojo pravico.

»Ako nam pa nočejo ničesar dati izlepa.«

»In izgrda ste pa pridobili že mnogo, kaj?«

»Pa bomó!« je bil soglasen odgovor.

In mladenič je začel s prepričevalnimi besedami opisovati nesrečne delavce, ki v takih priložnostih pogreše kaj malega, a so potem strogo kaznovani; njih družine morajo stradati in nihče izmed gospodarjev jih ne mara več na delo. Koliko nesrečnih ljudi je samo s tem, da nimajo zaradi ustavljenega dela — ker so jim tako nasvetovali drugi — nikakega zaslužka po več tednov!

»Kako pa hočemo sploh kaj dognati, prosim, povejte, no, mladi dohtorček! Razložite svojo modrost! Mi vemo, da je tako prav; vi ste pa bolj učeni, vsak dan jeste meso, veste najbrž bolje!«

Milan je že hotel odgovoriti delavskemu voditelju, ki ga je bil pozval k sebi, a srepi pogledi so bili vprti vanj z vseh strani; zato je rajši poslušal ugovore svojega nasprotnika.

»Z neba nam nečejo poslati zvišane plače, tudi ne skrajšanega delavnika, nikjer nečejo skrbeti za naše starčke, naše bolnike in sirote. Naše stanje je obupno. Ali mi priznate to, gospod Dolinar?«

In srepi pogledi navzočih delavcev so se kar zapičili v mladeniča, in po nizki sobi se je začelo neko sumljivo gibanje s komolci, pa v usodnem trenutku je odgovoril Milan:

»**Da**, priznavam, in vsakdo mora to priznati.«

Nasprotnik je veselo tlesknil ob dlani:
»Zdaj se šele počne med nama pomenek!
Tako, hvala lepa za priznanje.«

Glasi grohot je bil mladeniču plačilo za resnico, s katero je priznal delavsko bedo.

Ni si mislil, da bo prva steza, ki jo je nameril z gladke vsakdanje ceste, zavila brž v trnje in goščavo. »To so bridkosti življenja!« si je ponavljal kakor že vselej, ko ni mogel stvari tako hitro izvršiti kot je

mislil poprej. Ni se zbal. Govoril je nevstrašeno, naj izkusijo polagoma, z odločnostjo doseči najprej izboljšanje ene stvari, ki jih peče, potem šele druge in tretje. »Tudi Rima niso sezidali v enem dnevu.«

Tedaj so se vendar začeli pogledi umikati z njegove mladostno vitke osebe. Verjeli so mu, da govori kakor misli, in misli pa pošteno. Nekateri so ga še poslušali, večina je pa odšla za drugimi razgrajat in razbijat ter čakati, kaj sporoče odposlanci, ki so se šli pogajati z gospodarji. Milan je ostal sam z dvema voditeljema.

Mislil si je: »Kakor nalašč!«

Spravil se je na najbližjega in doseďanjega znanca, dasi se mu je zdel drugi — sicer postaren in osivel — vendar prijaznejšega, celo znanega obraza; a sklep mladeničev je bil: »Da le pridobim enega; s tem bo delo lažje.«

Slabo je zadel Milan.

Mož — njegov namišljeni izpreobrnjenec — se je znal tako spretno izrezati iz vsake

neprilike, da mu sicer zgovorni mladenič nikakor ni mogel do živega. Kar popraskal je nekoliko ob desni in levi strani napol ostrizeno, strčečo brado, zavihal brke, pa mu je zagodel tako o zatiranih stanovih na božji zemlji in o krutosti in sebičnosti nekaterih mogotcev, da je moral Milan sam molče pritrditi neupogljivemu možu. Že njegovi pogledi so bili odločni in prepričevalni, kaj šele njegove besede.

»Zastaran grešnik,« je dejal Milan na tihem, »čakaj, pomalem te že omajem.«

Še hujši je bil njegov tovariš. Mirno je slonel s komolci na mizi in pogledoval kupico žgane pijače pred seboj. Njegov pogled je bil oster in beseda prezirljiva: »Pusti, pusti, Kopar!« je svaril tovariša. »Gospod doktor je še mlad, saj ga vidiš in slišiš, da ni doživel še ničesar. Govori, seveda govori dobro; ko bi bil poizkusil sedaj stotino tega, kar sva že midva, ali tisočino tega, kar sem jaz sam, bi govoril še bolje. Da, tedaj bi govoril najbolje. Z nama bi priznal

soglasno, da je ves svet — slepar, pripravljen vsak hip, da na meh odere ubogega delavca, samo če mu kaže s tem le nekaj vinarčkov več lastnega dobička. Gorje siromaku, gorje šibkejšemu! Več prizanesljivosti bi morda zasledil med zverino nego med ljudmi. Živina je sploh bolja od ljudi; ta vsaj gleda le na to, da se nasiti od danes do jutri, a hujši od živine so skopuhi, ki spravljajo na kupe, da se ob njihovem bogastvu maste drugi. O, zverine — to so angeli v primeri z oderuhi...«

Mož je še dalje bogokletno zabavljal proti veri in duhovščini, proti cerkvenim napravam in sedanji uredbi v državi in človeški družbi. Milan ga je poslušal in čakal, da mož ustavi svoj govor. Bal se je le enega: take govornike rado zasledi pazno »oko postave«, kakor nazivljejo sami sebe policijski stražniki. In oko postave bi danes vse pokvarilo Milanu Dolinarju.

Taki govorniki niso bili mladeniču neznan med delavci.

Odločnemu možu je hotel namreč posvetiti še s poslednjim, neovržnim dokazom, da ljudje niso le sleparji, marveč nekateri tudi v resnici dobri, milosrčni ljudje.

»Radoveden sem, le pripovedujte, doktor, prosim.«

In kakor v zasmeh je podprl glavo z rokama, otrnil oba mezinca na nosu in prežal na Milana, kakor preži mačka pred mišjo luknjo. Tudi Kopar se je muzal že naprej, češ, boš videl, doktorček, kako te zafrkne naš Majer!

Milan je začel pripovedovati o nam že znani bedi v svojih otroških letih pod rodno streho in nadaljeval o prvih dneh pri Dolinarju; imenoval pa ni ne svojega, ne Dolinarjevega imena.

Majer je poslušal vedno pozorneje. Milanova mladost ga je jako zanimala. V sicer še vedno rezkih odgovorih je jel opuščati vse najostrejše besede. Tovariš Kopar se je čudil, da so se sedaj v Majerjevem srcu oglasile milejše strune. Jezilo ga je, pa zares,

da je splavala po vodi nada o zmagoslavni radosti, ko Majer-socialist nepobitno zavrne mladega doktorja. A nič tega.

»Primojdevet,« je zabavljaj sam s seboj, »ta dva se še pobratita, stavim, da se še danes.«

Milan je pripovedoval mirno :

»Torej vidite, prosim, da ga je dobrotnik sprejel samo iz usmiljenja v svojo hišo in za svojega sina. To je blagosrčnost, to je nesebičnost, kakršne bi zaman iskal več časa najbrž tudi med vami socialisti.«

Na to ni bilo odgovora, dasi je bil mladenič nanj jako radoveden.

Majer se je nemirno premikal na oguljenem stolu, stiskal z rokama lici naprej k nosu in od nosa nazaj k ušesom, stiskal ustnice, da se je zdelo Milanu, kakor da njegov nasprotnik požira sam svoje brke; stiskal je pa tudi zobe, pogostoma izbulil velike oči, da so se zasvetili okolo zenic beli kolobarji z rdečimi žilicami. Tedaj se mu je zdel uprav grd. No, bal se ga ni.

Njegovi ublaženi ugovori so bili mladeniču dokazilo, da zmaguje. Zato je začela biti njegova povest živahnejša, slednjič celo navdušena: »Iz borne kočee, prosim, pomislite, je prišel kakor v palačo, z raztrganih kop na lepo belo posteljo, iz bede v obilnost. Verjemita mi, draga znanca, da je vse to gola resnica, ker mi je deček tako znan, kakor sem jaz znan samemu sebi. Zato tudi upam, da ne bosta mislila, da se je ta prememba vršila samo po zunanosti; deček je bil sprejet presrčno tudi v srcu svojega dobrotnika in njegove blage soproge. Oba sta si sicer želela lastnih otrok, a ker jima jih Bog ni dal, sta se oklenila s tem gorkejšo ljubeznijo tujega dečka. In nova mama ga je negovala tako, da je kmalu pozabil ugodnosti v naročju prave matere. Saj ni niti dobro vedel, da mu česa nedostaje. Prve dni je še pogostoma hodil v svojo rodno hišo tam pod hribcem; tudi mati ga je često obiskovala in se vračala domov s solzami v očeh. Morda so bile to solze veselja, da ima

njen prvorojenec že sedaj tako ugodno življenje. Doma je dečko pripovedoval bratu in sestrici, kako ga imajo radi in kaj premore njegov dobrotnik bogastva, dragocenosti.

Bratec in sestra sta ga poslušala zvesto, toda ker nista onih reči še nikoli videla, se jima je zdelo, da jih gledata v sanjah.

Že drugi teden so bili ti poseti redkejši, tretji teden je pa bil doma deček samo v nedeljo popoldne. A vselej, ko je odhajal, je gledala žalostno za njim njegova nova mama in skrivoma otrla solzo, češ: Kaj bi dala, da bi v njegovem mladem srčecu plamtela otroška ljubezen samo zame, samo zame. Toda meni to ni dano. O, Bog, sam ti veš, zakaj mi ni dano?...

Seveda ga je pozneje zopet sprejela tem srčneje, čim prej se je vrnil k nji.

Dečko je rad obiskoval mater tudi pozneje, kadar je utegnil, pa se je vselej tudi rad vračal na svoje novo bivališče.

To so bili zanj najlepši dnevi življenja.

Pomislita, prosim, draga znanca: že drugo leto je posedal v šolskih klopeh, pa je še moral, prišedši domov, nasloniti kodravo glavico v krilo svoji novi mami, ki ga je potem ljubko negovala in izpraševala, kaj so se učili danes in kako je odgovarjal v šoli.«

Stari Majer se je kakor nehoté ozrl na Milanovo kodravo glavo in molčal. Goste gube na čelu so bile znak njegovih težkih misli. Mogoče, da so ga mučili bridki spomini iz lastnih mladih let.

Tudi to je delil Milan na račun svoje zmage. Veselo je nadaljeval: Deček je odgovarjal v šoli izvrstno in novi mami doma presrčno. Zato je tudi prejemal raznovrstno plačilo: kos kruha — seveda s sirovim maslom — jabolk, hrušek, rožičev, tržaških fig, mandeljnov in drugih slastnih založajev. Dostikrat je pa čutil na licu vroč poljub in nove mame — tople solze...

Nič manj ga ni ljubil novi ata. Tako je namreč dobil ukaz, da mora nazivati

svojega dobrotnika. Največkrat bi se kmalu soproga sporekla med seboj, pri kom bo deček dlje časa. Komaj da je izpustil iz roke njen predpasnik, že se je gugal na njegovih kolenih. Potem ga je navadno vedel v hlev ter posadil na najlepšega konja. Deček je sicer izprva vpil, kakor da ga drži bav-bav za vrat, a slednjič se mu je zdelo vendar nebeško lepo, ko je jezdil konja, držeč se za grivo, na vodo in zopet domov. Nekoč se je dogodilo, da je ata spustil konja na dvorišču, da je z dečkom svobodno stopal v konjak. Povedati ni mogoče, kdo je čutil večji ponos v prsih: deček, da zna že tako jezditi, ali ata, ki ga je naučil. Toda glej nesreče! Vrata v hlev niso bila tako visoka, da bi sprejela konja s ponosnim jezdecem. Dečkov dobrotnik je sicer vpil »e-ha, eha-a!«, ali konj je stopal mirno čez prag na svoje mesto, a deček je ležal pred pragom na tleh, ker se ni pravočasno sklonil konju po vratu. Preplašen priteče ata in ga pobere ter skrbno povprašuje, kam se je udaril,

kje ga boli, in potolaži, naj ne joka, ker bi slišala mama, ki bi se hudovala na oba. Deček je res utihnil in večkrat pritrnil, da ga ne boli nikjer, ker se je pobil le prav malo. Ali mama je vendar hitro slišala njegov krik in pritekla na dvorišče. Najrajša bi mu bila dečka zgrabila iz rok, toda on se je umaknil z njim na vrt. Spremljale so ga samo njene ostre besede.

Na vrtu je imel deček svoje posebne gredice — sredi vrta poseben vrtič. Tu je vrtnaril in kmetoval sam kakor je hotel. Ata mu je kmalu po prihodu v hišo podaril dva panja čebel in mu dal napraviti celo majhen ulnjak, kjer je sam skrbel zanje in sam spravljal med. Živalce so se dečka tako privadile, da ga ni pičila nobena.

Večkrat sta se peljala v mlin ali pa v bližnji trg, kjer je deček lahko izpoznal, kako spoštujejo vsi njegovega ato tudi drugod. Zato ga je on klical vedno z večjim ponosom: Ata, ata, kdaj pojdemo domov?«

»Kmalu, kmalu, moj dragec. Ali ti je dolgočasno v trgu?«

»Ne, dolgočasno mi ni; rad bi samo vedel, kaj delajo naša mama doma.«

»Naša mama, kaj ne?«

»I, naša mama — Dolinarjeva, seveda.«
Za ta odgovor bi ga bil najrajši objel tudi on sam.

»Dečko, le priden bodi, le priden! Ti boš še lahko gospod, velik gospod, če boš le hotel. Jaz in mama te imava rada.«

Dala sta ga v mestno šolo, kjer je vse dovršil odlično; sedaj je pa mladenič na visokih šolah, ki stanejo nemalo denarja, a dobrotnik skrbi zanj bolj nego bi morda njegov rodni oče.

»Dolinar!« zavpije Majer, skoči izza mize in zamahne s skrčeno pestjo, da bi udaril po mizi.

IV.

Kopar je že prav glasno zdehal in velel prinesiti zopet vrček piva, ko je vstal

razburjeni njegov tovariš. Milanova povest ga je dolgočasila zlasti zato, ker mu Majer ni ugovarjal, in je moral tudi sam priznati Milanu vsaj na tihem, da je ta slučaj res izreden slučaj človeške dobrote, ki ne izvira iz dobička iz sebičnosti. Na ta način bi mogli bogati ljudje zares pokriti in olajšati mnogo bede na svetu. Majer je pa tako zvesto poslušal mladeniča, da bi bil kar najrajši z očmi predrl v njegovo srce, kjer bi videl, kaki spomini mu še slade in morda tudi grene mladostna leta. Ali ko je čul ime Dolinarjevo — Milanu se je namreč zareklo, kar je pa spoznal prepozno — se je zdrznil in se uprav grozno ozrl po sobi, iščoč, kaj bi pograbil in strl. Z zobmi je škrtal, da je bilo grozno.

»Pa že zopet te neumnosti!« mu reče Kopar. »Ali misliš, da so drugi bogatini boljši, da sovražiš samo tega toliko huje? Pijavke so vsi; na vislice —«

Majer je zamahnil proti njemu z roko, ker ni maral, da bi zopet ponavljala prejšnje

zatožbe vpričo tega-le mladeniča, ki se mu je danes tako omilil. Domislil se je tudi, da premalo skriva svoja čuvstva mladeniču, ki ga je danes izpoznal šele prvič.

»Pa res!« reče zopet mirno. »Oprostite! Lahko je več Dolinarjev na svetu.«

Milan ni umel tega.

Samo nekako čudno je pogledal oba socialisti in hitel nadaljevati povest svojih mladostnih spominov. In kako lepi, blagi so bili ti spomini; če je dlje pripovedoval, več jih je bilo teh spominov. Iz vseh je pa dihala topla hvaležnost, zaupnost in odkritosrčnost do milih dobrotnikov. Majer se ni mogel več vzdrževati. Kar sredi besede pretrga pripovedovalca :

»Gospod, vi ste z juga, z avstrijskega juga.«

Milan pritrdi. Nato vpraša tudi Kopar: »Vi niste Nmec?«

Dotlej so namreč govorili med seboj nemški.

»Ne; Slovenec sem s Kranjskega.«

Majer je zopet naslonil glavo v dlani, strmel predse v mizo in molčal; le gube na čelu so se vidno pomnožile. To je opazil Milan.

»Pa govorimo slovenski«, nasvetuje Kopar, vesel, da čuje zopet sladke glasove svoje mile materinščine.

Milan vpraša slovenski: »Oprostite, gospod! Prej sem čul vaše in vašega tovariša častito ime, ko smo se izpoznali, pa se mi zdi čudno, da znata oba gospoda slovenski, ko je vendar vaše ime — Majer, če se še spominjam dobro — bolj tuje!«

»Po imenu nikar ne sodite, dragi gospod.«

»Vem, da taka sodba ni zanesljiva«, pravi Milan, »ali kdor čuje moje ime — Dolinar — ugame takoj, da sem Slovenec.«
»Dolinar se pišete? Ni mogoče!« se čudi zopet Majer, vstane, pogleda izzivajoče okolo sebe, zakolne prav grdo in zopet sede.

Kopar ga miri: »Pusti, Marko, vsaj danes te neumnosti!«

Ime Marko je bilo Milanu jako dragoceno ime; saj so z njim klicali njegovega pravega očeta.

»Pa res, gospod! Oprostite, da se danes tukaj v pričo vas tako razburjam. Prosim vas pa tudi prav lepo: Povejte, kje stanujete, da vas obiščem. Upam, da se ne boste sramovali preprostega delavca.«

»Nikakor se ne bom sramoval. Ali nismo vsi enaki — celo pred Bogom?«

Beseda Bog ni ugajala nobenemu, celo Milanu se je zdelo, da zveni posebno čudno v teh zakajenih, zaduhlih prostorih. Ona dva sta se namuznila nevšečno. Da bi ne bilo brezpotrebne molka ali celo še kake razlage o Bogu, pojasni Kopar: »Saj si moral že izpoznati, da je gospod doktor naš, naš — vsaj v srcu.«

Majer je naglo zabeležil povedani mu naslov in še pogledal Milana kakor da se ne more ločiti od njega.

Nekateri na vratih, kakor na straži stojеči delavci so ju začeli klicati, naj se podvzata na zbirališče, kjer se razglasi odgovor lastnika tvornice zaradi delavskih zahtev.

Začeli so se poslavlјati.

Odhajaje je Majer pošepnil zaupno dotlej neznanemu slušatelјu zdravilstva: »Midva se morava zmeniti nekaj posebnega.«

In prav srčno se je poslovil od njega.

Tudi Kopar je bil prav prijazen; mislil si je namreč: Ta-le bo kmalu popolnoma naš. Takih ljudi potrebujemo.

Milan pa je spotoma sklenil, da uvrsti današnji dopoldan med najsrečnejše svojega življenja. Zdelo se mu je, da ga je danes vodila neka višja moč v ono pivnico; zakaj da resnično izpreobrne Majerja, o tem ni dvomil več. Kar čestital si je, kakor da se je že zgodilo. One misli, ki so ga prve trudile, naj gre in začne iskati izgubljenih nesrečnikov, one misli je sedaj imenoval božje poslanke.

Majer je pa videl na delavskem zbirališču med sto in sto očmi še vedno samo Milanove zaupno-modre oči in njegove črne kodre. Čutil je, da ga gleda iz njih sam njegov dobri angel; le kadar je pomislil, da se mladenič piše za Dolinarja, je strepetal kakor da vidi živega vraga.

Niti potem se ni mogel umiriti, ko so razglasili odgovor tvorniškega ravnatelja in lastnika in je delavcem, zlasti ženam in otrokom, posijala radost z obrazov, ker so čuli, da jim gospodar zares nekoliko poboljša zaslužek, če bodo mirni in se takoj povrnejo na delo.

Vsi niso bili zadovoljni s to obljubo, a velika večina je bila zadovoljna in med temi tudi Majer. Vsi so se čudili, da pritrjuje ta neizprosni, nikdar zadovoljni mož danes onim, ki se hočejo vrniti na delo. Celo priporočal je mir nekaterim najbližjim znancem, češ: »Danes smo dosegli to, prihodnjič bom kaj več. Tako-le sčasoma dosežemo vse. Ni res?«

Kopar je strmel nad to premembo. Zaradi poslednjega nasveta se je začel resno hudovati nanj. Naravnost mu seveda ni smel reči ničesar, ker bi delavci izpoznali, da ni delavsko vodstvo edino med seboj; sklenil pa je, da ga zdela na samem do dobrega.

Majer se je nestrpno dvigal poleg govorniškega odra na prste, ne meneč se za Koparjeve svarilne poglede, in iskal dvoje modrih oči kakor jih ima Milan, dasi se je ob samem spominu nanj plašil imena Dolinarjevega. Ni jih našel.

Sklenil je, da čim prej obišče današnjega novega znanca in se prepriča sam, če je ali ni resnica, kar sluti njegovo srce, kadar gleda v one modre oči. Čutil je v njih neko čudno moč, ki ga nehote vabi k sebi, dasi ga neusmiljeno odbija Milanov priimek.

V.

Sedela sta v Milanovi sobici.

Postarni Majer je zopet nepremično zrl v mladeniča, pritrjal in se čudil, da si njegov

najnovejši znanec prizadeva tako resno, kako bi ga odvrnil od socijalistiške družbe, zlasti pa od prevratnih misli in dejanj.

»Moj dragi,« mu reče odločno. »Ko bi vam jaz razodel, po kakih bojih in nesrečah sem se prepričal, da je ta družba in to življenje zame še najbolje in najprimerneje, bi gotovo rekli, da sem še premehak. Nehvaležnost, sama nehvaležnost, sovraštvo, krivica in laž je na svetu, da mene spremlja. A to vam razodenem morda pozneje. Po to nisem prišel danes semkaj. Prosim, ako ste tako dobri, pripovedujte mi še o tistem dečku; mene zanima prav živo. Posebno bi rad zvedel, če je bil njegov dobrotnik z njim vedno tako prijazen in dober.«

Milanu se je zdelo to zanimanje kakor voda na njegov mlin. Saj mu ravno s tem najlažje ovrže trditev, da je le zlo na svetu, če dokaže, da je bil dečkov dobrotnik vzor blagosrčnosti.

»Pomislite,« začne mladenič, »ubožna družina, troje otrok, vsi nežni, mladi, »

ubožni. Veselili so se življenja pri bornih roditeljih. Z delom svojih rok sta jih preživljala oče in mati. Preprosta hiša jim je bila ljubo bivališče. V hiši je pa vladala ljubezen. Ob sobotah se je vračal oče z dela, ki ga je poslednje čase zadrževalo z doma največ po ves teden. Rad si ga je tedaj privoščil kak požirek, zato je bil pa doma z otroki toliko bolj vesel. Mlajša otročiča sta mu splezala na kolena, a starejši je gledal, kje bo zanj prostora. Dobrikaje se srečnemu očetu, sta mu mlajša preiskala vse žepe, kjer je imel slaščic. Bilo jih je pa tudi za najstarejšega, ki se je naslonil v materino naročje. Nobeden slikar bi vam ne mogel naslikati lepšega prizora rodbinske sreče.«

Majerju so se zopet napele zenice, da je poslušal z očmi in ušesi; časih je odprl tudi usta.

»Naprej, naprej! Prosim!«

»Ali ta sreča ni bila stalna. Nevihta nezgod je prihrumela nad ubogo družino. Očeta so obdolžili velike goljufije. Trdili so,

da je dvignil na neki pošti — menda v Trstu — na ponarejeno nakaznico veliko vsoto denarja in ga skril, kdo ve kam. Le malo, skoro nič ni bilo dokazov za njegovo nedolžnost. Mož je pa trdil, da ni in ni kriv. Toda siromak se je zagovarjal nesrečno, kričečih dokazov o svoji krivdi ni mogel utajiti. Sodniki so verjeli tem dokazom in ga obsodili v večletno ječo. Edina priča, ki je dokazovala, da je nesrečnik res sposoben narediti kaj takega, je trdila, da mora govoriti resnico.

Prej zadovoljno družino je objela žalost in beda. Očeta so odgnali orožniki iz srečne rodbine. Kako milo so tedaj žalovali njegovi dragi. »Pustite nam našega očeta! Saj vam niso naredili nič hudega,« je prosil najstarejši deček. Bratec njegov pa je jadikuje vprašal: »Kdo nam bo dajal kruha? Pustite nam očeta!« A sestra je jokala: »Ne našega ata, ne jemljite nam ata! Oh, ne hodite, ata!«

»Moj mož je nedolžen,« je potrjala uboga žena vsa potrta, oslABLJENA, obupana.«

Milanu se je oko posolzilo, da je moral prenehati za trenotek. Tedaj ga vpraša Majer: »Vi ste vse to videli?«

Mladenič mu pritrdi: »Vse sem videl!« in otre nadležno solzo ter izkuša pripovedovati mirno: »Ubogi družini so se poslej vrstili sami hudi časi. Bolehna mati, sama s tremi slabotnimi otročiči, je morala gledati, da so ji za povrnitev ukradenega denarja prodali hišo in poslednjo njivico, kjer je zraslo vsake jeseni nekaj košov krompirja za lačne želodčke pozimi. Osem let zapora je dolga doba. Uboga žena se je tolažila, da vendar srečno dočaka konca te dobe. »Dotlej mi dorastejo otročiči, da bodo lahko skrbeli sami zase, mož se vrne domov in nam vsem olajša bedno življenje.« Lepe nade so trpinu največkrat edino tolažilo. Tudi njo so kmalu premogle drugačne misli. Katera mati ne bi obupala: nobenega zaslužka, otroci pa potrebni vsega! Ob čem naj žive, s čim naj jih oblači? Vsej nesreči konec je bil vendar le srečen slučaj, da je kupil

njenega moža rodno hišo oni bogatin, ki je bil v zatožbi edina priča, da je nesrečni oče zares sposoben takega zločina. Ta človek jih ni preganjal. Ni ga bilo sicer nikoli blizu, a pustil jim je hišo in zemljišče tako kakor je bilo. Toda to le ni zaleglo mnogo.

Sosedje so jim pomagali v prvi potrebi; za vedno pa žena ni mogla zahtevati podpore in bi je tudi ne dobila, ker je povsod več ust kakor založajev kruha. Tako je strahoma pričakovala trenutkov, ko ji otročiči obnemorejo gladu in bede in ko obnemore ona sama skrbi in žalosti. Tu je Bog edini pomočnik. Marljivo, premarljivo je delala od zore do mraka ljudem na polju, da je zvečer mogla dati otročičem košček kruha. Vsem premnogim potrebam le ni mogla zadostiti. Nekoliko bolj na lahko delo navajena že iz mladosti se je sedaj lotevala vseh, tudi najtežjih del in se trudila, da ji je pot oro-seval čelo. Nesreča le ni hotela ostaviti borne rodbine. S pretežkim delom si je

uboga mati nakopala bolezen. Obležala je, in otročiči so zaman vpili: »Kruha, kruha!«

Tedaj je stopila nesreča na hišni prag z obema nogama. Vaški župan je vprašal sosede, če bi ne bilo najpametneje, poslati bolno mater v bolnico, a otroke v mestno sirotišče.«

»A-a-a!« vzdihne Majer in nasloni čelo v dlani obeh rok; tudi njemu so silile solze v oči, pa jih je skrbno skrival mladeničevim pogledom.

»Na vrhuncu nesreče,« pravi Milan, »pa se prikaže nekdanja priča proti obsojenemu očetu — bogataš-posestnik — bedni družini resnični angel — rešitelj.«

»Jaz sem moral govoriti resnico,« je ponavljal bolni materi. Vas pa tare nesreča, ki niste zakrivili ničesar. Moja dolžnost je, da vam pomagam.«

»In vsa vas je blagrovala človekoljubno delo, mati je blagoslavljala njegovo blago srce; le nekateri so hoteli reči — seveda v

svoji neprevidnosti — zakaj ni tega storil že prej.«

»Oh, prej, prej, seveda,« pomaga Majer sočutno in želi zvedeti, če je mati ozdravela ter če so otročiči še vsi živi.

»So, so,« potrdi Milan, »pa odtlej je že dolgih šestnajst let, ali oče se ni še vrnil k čakajoči, hrepeneči družini.«

»Šestnajst let? Veste li to za gotovo?« Majer je skočil pokonci in se naglo oziral po sobi kakor človek, ki se želi še nečesa domisliti. Ko mu mladenič pritrди, vpraša zopet urno: »In ves ta čas jih je podpiral on — Dolinar?« Obotavlja je in ne brez rezke kletvice ni mogel izgovoriti tega imena.

»Blizu toliko let, ker je mati zbolela takoj prvo jesen, ko so zaprli moža.«

»Pa najstarejšega, ki ga je vzel k sebi, ali ga je vedno ljubil iskreno in resnično?« vpraša že drugič radovedno.

Milan je dotlej zaradi Majerjevega zanimanja še komaj prikrival notranje veselje, češ: tega-le imam! Ta je že moj! Hvala

Bogu! Ali poslednje vprašanje ga je zmešalo. Kdo bi neki mislil na vse malenkostne podrobnosti, ki se vrše ob vzgoji otrok? Spominjal se je zlasti iz prvih časov svoje mladosti, da je bil obraz njegovega dobrotnika marsikdaj teman, zamišljen. »Niti on niti soproga ga nista mogla razvedriti. Tedaj je vselej prepovedal, naj dečka ne puščajo k njemu. Seveda je imel gojenček vse te mračne trenutke poplačane pozneje s podvojeno ljubeznijo.

Vsak človek ima kako posebnost, pa jo je imel tudi Dolinar. Zaraditega ga mora hvaležni rejenc le še iskreneje ljubiti.«

Majer se je zgenil kakor vselej, ko je čul sovražno ime. Škodoželjnost mu je sevala z lica — toda le za hipec. Takoj je zopet uprl radovedno svoje oko v mladega pripovedovalca in vprašal milo, skoro proseče: »Ali veste za gotovo, mladi gospod?«

Glas se mu je tresel.

Milanu je srce bilo močnejše, ker si je bil svest, da je pridobil izgubljeno dušo,

dosegel izlahka in tako kmalu nenavaden uspeh. Komaj se je vzdrževal, da ni tega Majerju izdal z besedo. Ali mu more sedaj-le reči tudi najhujši nasprotnik, da je Dolinar ravnal sebično? Majerjevo poslednje vprašanje ga je napotilo, da je potrdil slovesno: »Za gotovo, za gotovo vem; kaj bi ne vedel, saj tisti najstarejši deček one ubožne družine — sem jaz, Milan Dolinar.«

Majerju se je zdelo, da se mu majejo tla pod nogami. Naglo vstane in vpraša, kakor da se mu mudi domov: »Prosim, odkod pa ste s Kranjskega?«

»Iz Središča na Notranjskem.«

»Ah, Bog, moj Bog, kako me tepeš! Jaz nesrečnik! Dovolj, dovolj, moj mladi prijatelj. Potrpite! — — — Ne! Tega vam ne morem povedati, ne smem... Tudi jaz sem iz Središča...«

»Vi?« se začudi Milan. Hotel ga je vprašati še nekaj, a mož je že bežal iz sobe in ropotal po stopnicah, kakor bi ga podile črne pošasti.

VI.

Kakor o vsaki novosti so tedaj mnogo govorili v Središču o brzojavni poštui nakaznici na glavno pošto v Trstu. Megličeva preteklost je bila preveč burna, da bi bil kdo verjel njegovi odločni trditvi, da je nedolžen.

Ko so mu že v mladosti pomrli roditelji, ki so želeli, da bi se deček učil kaj več od navadnih vaških otročajev, je pustil mestne šole in se — štirinajstletni realčni učenec — lotil službe v neki trgovini. Nič ni zaleglo, da so ga sorodniki nagovarjali, naj ne obeša šole na klin. Kakor da bi polžu žvižgal za ples. Šola mu ni dišala, a kmalu tudi trgovina ne. Premislil se je in vstopil k nekemu mizarju v domači vasi. Za tako delo se je čutil preveč učenega. Z mojstrom se nista sporazumela, pa ga je ostavil. Tedaj so zlasti zasloveli v Središču ključalničarji iz Gradca. Nekaj dečkov se je

že izučilo pri njih, pa še so jih pošiljali v Gradec. Z njimi jo je pobral tudi Meglič. In ostal je pri ključalničarstvu. Učna leta je dovršil pri raznih mojstrih, se naučil marsikaj koristnega in šel po svetu za zaslužkom — za srečo.

No, po mnogih letih se je vrnil v Središče brez zaslužka — brez sreče. Dotlej je že doslužil vojaško dolžnost, začel nekje na Nemškem samostojno delati, se oženil in še mlad izkusil, da tudi s ključalničarstvom ni življenje lahko, ako ga začne z golo roko. Pisal je v Središče po denarja in slednjič došel tudi sam, prodal najlepše dele svojega posestva, ki ga je podedoval po roditeljih, spravil novce in začel delati za zalogo. Tudi to mu ni hasnilo. Ker se je bavil poleg svojega dela še z mnogimi postranskimi opravili in poizkusi in ker so ljudje rajši kupovali ceneje izdelke, dovršene v raznih tvornicah, ni uspeval. Popravljaj je rad tudi raznovrstne stroje, naredil sam celo železnico in brzojav ter se čudil, da mu zastaja

redno delo. Ljudje so se ga začeli izogibati z naročili. Šlo je navzdol.

Ko se je vrnil v Središče z ženo in tremi otročiči, je bival v rodni hiši, ki mu je z nekoliko njivicami še ostala od nekdanjega doma. Konec hiše je predelal v rokodelsko sobo, postavil notri meh in delavsko mizo in pa mnogo upov v boljšo bodočnost.

A tudi v Središču mu niso cvetele rožice. Izkušal je z raznimi stroji in popravili si izboljšati trpkost vsakdanjega življenja, izkušal celo z loterijo — a zaman. Sreča ni šla nikdar niti mimo njega. Mož je čutil v sebi sposobnost in moč, da naredi kaj posebno odličnega. Dobro je vedel, da bi bil lahko že davno kaj boljšega, odličnejšega na svetu, pa je sam kriv. Ta zavest mu je slehrni dan grenila življenje. In ker so se mu izjalovili vsi poizkusi, kako bi si sedaj z najresnejšim namenom postlal nekoliko boljše življenje, ga je ta misel pehala večkrat kar na rob obupa.

Življenje vaškega kovača in ključalničarja, bivajočega z drobno družinico in s pičlim zaslužkom v osameli hiši koncem vasi, ni prijetno življenje, da bi ga kdo zavidal zanj. Tudi to je peklo Megliča. Časih se je sicer ozrl po domačih stenah, in neki domoljubni ponos se mu je budil v prsih, češ: »To-le je vendar moje. Sedaj bivam na svojem.« In otročiči so se mu tedaj zdeli kakor nebeški krilatci in domači holmci najdražji kraj na svetu. Srce mu je zahlepelo po bogastvu, po suhem zlatu, da bi z njim pozlatil vse te ljube znance.

Tisto jesen so natezali brzojavno žico po koleh skozi Središče. Nobeden ni bolj umeval tega kot Meglič. Vsako stvar je vedel že prej, nego mu jo je pokazal delovodja. Saj je znal Meglič tudi nekoliko sam brzojaviti. Vodja ga je takoj sprejel za navadnega delavca z nekoliko boljším plačilom in pa z obljubo, da se sčasoma lahko spne na boljše mesto. Meglič si je že čestital, da se mu je slednjič vendar nasmehljala

sreča. Delal je potem več mesecev ob postavljanju brzojava ter se vračal ob sobotah zadovoljen med svojo družinico, kjer je tolažil sebe in druge, da se bližajo lepši, boljši časi.

Časi so se res premenili, a na zlo. Prišli so Megličevim na vrsto hujši, najhujši. Obdolžili so ga, da je on ponaredil tisto brzojavno denarno nakaznico, pobral denar in ga skril. Vse svetnike je klical na pomoč, da bi dokazal svojo nedolžnost, a dokazati je ni mogel.

Zato so ljudje tiste čase prav mnogo govorili o ti čudni goljufiji; saj se kaj takega ni zgodilo na Kranjskem najbrž še nikoli, odkar teko vode v Jadransko in Črno morje. Zlobnih, sumljivo govorečih jezikov v Središču tudi pred šestnajstimi leti ni bilo nič manj kakor po drugih krajih naše slovenske domovine.

Nekateri so govorili, da se na svojo nedolžnost lahko opira vsak cigan. Ti so bili pa večinoma vaščani, Dolinarju dolžni

kake groše, ki jih niso mogli vrniti. A Dolinar je bil tista edina priča, ki je potrdil, da zna Meglič brzojaviti.

V začetku je Meglič še upal, da se mu posreči dokazati resnico svoje nekrivde; toda uradniki, preiskujoči njegovo delavnico, so našli brzojavni stroj in v stroju celo kos papirnatega traka, kakršnega rabijo za brzojavke; na traku so se še poznale brzojavljene črke in številke. Moj Bog! Prav tiste številke, ki so značile v Trstu izplačano vsoto denarja. Za Megličem so zaškripala vrata osemletne ječe...

Tedaj je obupal nad svetom, pravičnostjo, sam nad seboj in tudi nad božjo milostjo.

Črn, varljiv in nehvaležen se mu je zdel ves svet, črna njegova bodočnost, črno vse življenje. Z nikomer ni občeval v ječi, nerad slušal in nerad prosil milosti. V njegovem srcu je pa tlela iskra maščevanja, tlela strašno. Obetal je dan na dan, kako grozno bodo čutili njegovo pest oni, ki so

krivi, da mora sedeti v temni ječi. Slehrni dan si je izmišljal novih muk, novih načinov maščevanja.

»Samo da bom prost, zopet prost!« Ta želja se mu je vedno mogočnejše dvigala na dnu užaljene duše. Slednjič ga je bilo že samo sovraštvo, samo maščevanje. Zamorilo mu je še zadnjo iskrico ljubezni do lastne žene, do lastnih otročičev. Siloma je zadušil še to čuvstvo v svojem srcu. »Zlobni ljudje so me odtrgali od njih, zlobni ljudje naj skrbe zanje. Vzeli so mi očetovske pravice in roditeljske dolžnosti. Sedaj naj imajo vse sami, požeruhi!« Tako je govoril v ječi, tako je govoril tudi potem, ko mu je po prestani kazni zopet zasvetila zlata svoboda. Njegova maščevalnost je dozorela v grozen sklep: pridružil se je onim ljudem, ki hočejo uničiti sedanji red v človeški družbi.

Le od daleč je pogledal ženo in otroke.

Zoprno se jim je zarežal. Ženi ni podal roke, ni vprašal, če so doma vsi otroci. Z mrkim očesom se je oziral po nekdam tako

dragih domačih holmcih, z mrkim očesom je došel, z mrkim očesom odhajal.

»Maščeval se bom že sam,« je govoril, ko se je poslednjič ozrl na rodno streho, »a tudi vi« — tu je mislil na svojo družino — »mi boste pomagali s tem, da boste ljudem v nadlego.«

Kakor Kajn po umoru svojega brata je bežal tudi Meglič iz rojstnega kraja in sklenil zatreti vse spomine na dom. Neizmerno sovraštvo je tedaj plapolalo v njegovem srcu. Plamen je lizal in objemal vsako njegovo misel, vsako njegovo delo.

Ljudje so se čudili, kako je mogel odhajati, da ni pregovoril besedice z nikomer. Žena je plakala, otročiči, ki so se veselili že nekaj let, da srčkano objamejo očeta, so jo boječe pogledovali kakor da ne morejo umeti tega.

Šel je, kakor da se ni zgodilo ničesar in kakor da ni v Središču zapustil nikogar.

Ona peščica ljudi, ki je pred osmimi leti še verovala, da je res nedolžen, se je

sedaj jela družiti k Dolinarjevim dolžnikom. V nekoliko dneh se je skrčila na nič.

»Ko bi bil kaznovan po krivici,« je trdil Dolinar, »bi se vrnil iz ječe krotak kot jagnje, pa ne tak-le!« In njemu vdani občani so ponavljali to kot resnico po vsej vasi.

Njegovi ženi so premnoge nesreče skoro posušile vir solzá. Premišljala je, kako bridko, kako grozno je bilo slovo, ko je odhajal v ječo, ali tako slovo kakor sedaj — nemo in sovražno — je bridkejše. Groznejše bi ne bilo, tudi ko bi umrl. A da odhaja tako, kakor odhajajo menda pogubljene duše v pekel — to je najhuje.

Tedaj je bil Milan že v latinskih šolah. In ko mu je pisala sestra iz Središča o čudni očetovi vrnitvi in še čudnejšem odhodu, je odgovoril, da bi potolažil mater, odgovoril v svoji otroški modrosti, kako dobro je, da ima on sedaj drugega očeta, ki je tudi materi in otročičem blag dobrotnik.

To je pa še huje užalilo materino srce. Otročičema sicer ni rekla ničesar, a v srcu

si je mislila: »Milan piše kakor otrok. Dolinar je res naš dobrotnik, ali oče pa ni.«

Uboga žena se je smilila vsem. Pogled na nedolžna otročiča je marsikateri mamiči v Središču privabil solzo v oko in pa vzdih na ustnice: »Bog večni varuj, da bi bili kdaj moji tako nesrečni!«

In ljudje so hvalili Dolinarjevo velikodušnost in njegove žene mehko srce.

Poslej se je Megličevim snovalo življenje kakor prej, ko je bil še oče v ječi. Spomin nanj je bil sedaj bridkejši, ker je bil oče zanje brez nade izgubljen.

Zamešal se je res med najnemirnejše in najnezadovoljnejše propalice človeške družbe, med ljudi, ki kakor on niso imeli ničesar in niso bili zadovoljni z ničemer. Nekje po svetu so pozabili tudi svojo vest in izkušajo sedaj s silo, z bodalom, z dinamitom, z bombami, s samokresom doseči svoje človeške pravice, razdreti stari red med človeštvom in postaviti na njega mesto menda — nered ali pa sebe.

Meglič si je kmalu pridobil zaupanje in podporo tajne družbe. Navadil se je več jezikov, prepotoval na družbine troške skoro vsa večja mesta v Evropi, povsod preučeval delavsko bedo in povsod hujskal delavce proti gospodarjem. Govoril je prepričevalno in strupeno. Slehrna beseda je bila kakor oster nož vsem božjim in človeškim napravam, pa če so še tako stare in tako čestitljive in potrebne. Ker so ga zasledovali povsod kot nevarnega rovarja, je hodil preoblečen kot navaden tvorniški delavec in večkrat preminjal svoje ime.

Ko so se oni dan uprli delavci na Dunaju v oni papirnici, je prišel kakor zli duh takoj med nje z imenom Majer. No, delo se mu ni posrečilo, kakor se mu je največkrat in kar si je mislil, da se mu posreči tudi sedaj.

Zanimal ga je mladenič, ki je došel z delavci v mestno beznico. Njegove oči so se mu zdele tako znane, tako mile, kakor da je že nekoč pil iz njih življenja sladkosti.

Njegove mladostne nazore o delavstvu in njega potrebah je sicer imenoval otročje, ali na tihem si vendar ni mogel kaj, da si ni mislil: »Jaz bi na Milanovem mestu gotovo ne sodil drugače.« In ono mirno kretanje, navdušeni govor, visoko belo čelo pod črnimi kodri — vse mu je ugajalo, ker se mu je dozdevalo nekam domače. Ugajal mu je celo njegov nasvet, naj izkuša doseči za delavce vsakršno izboljšanje po mirnem poti. Samemu sebi se je čudil, odkod ona tajna moč, da se mora pokoravati mladeniču, ki ga vidi šele prvič. Drugod bi bil Majer vzrastel in vzrojil kakor besen; strahopetce in dolgouhe zajce bi imenoval one, ki bi zagovarjali tako mirno pot kakor Milan. Toda danes je spravil vse petolizce, strašljivce, hlapce velikega kapitala, osle in drugačno živino za ugodnejše čase. Danes je bil celo na zbirališču odločno za mir.

»Pusti me, no!« se je otresal, ko mu je pozneje Kopar očital v rezkih besedah njegovo čudno vedenje. »Pusti me, no! Sam

ne vem, kaj me je prijelo. Tudi si očitam sam, da nisem storil prav. Pa ti povej, kaj me je zmotilo!«

Kopar mu je odgovoril nekaj robatega, krepko zaklel in se obrnil drugam.

Zvedel je pa Majer kmalu potem, kaj ga je zmotilo.

Dan pozneje, ko mu je Milan Dolinar sam opisal svoje mladostno življenje ter je Majer, nekdanji Meglič, zbežal kakor divji od njega na ulico, ga je zopet privedla ona nepoznana privlačna sila k Milanu. Prav odkritosrčno mu je potožil svoje dosedanje življenje, le pravega imena mu ni povedal. Izkušal je opravičiti svoje namene, češ: vsakdo na mojem mestu bi ravnal tako in ne drugače. »Stvari so se zasukale v to smer.«

Ali Milana ni mogel prepričati. Prvi dan se mu je zdel mladenič znan, a danes je popolnoma izpoznal, da je Milan njegov sin. Trudil se je, uporabil vso svojo zgovornost, da bi mladeniča vsaj nekoliko pri-

dobil. Bal se je namreč, da se Milan s studom obrne od njega, ko mu razodene, da je njegov oče.

Mladenič je tudi slutil to bridko resnico, srce je trepetalo v njem, kakor trepeče list trepetlike pred nevihto.

VII.

V veži vseučiliškega poslopja, one krasne palače na Dunaju, se je umaknil Milan Dolinar nekaj dni pozneje v najskrivnejši kot v obližje mramornatega kipa. Čital je dolgo pismo od Gustava Dolinarja iz Središča. Že naprej se je čudil obširni zunanji obliki, ker s tako velikimi zavitki ga dobrotnik ni imel navade osrečevati. Zato se tudi ni nikdar nadejal tako dolgega in širokega lista. Nobena krivda mu ni težila vesti. Ako bi ga celo kak obrekovalec krivično očrnil pri dobrih rediteljih, bi mu gotovo ne verjela... Kako? Saj dobiva vedno iz Središča dokaze in zagotovila, da je samo on njih, njih ponos. Danes po tako obsežno pismo!

Nikakor ni mogel v učni sobi dočakati konca razlaganja neke nevarne bolezni. Kakor neznosna teža ga je nadlegovalo veliko pismo. Zapustil je torej učno dvorano, stopil v vežo in poiskal poleg kipa, predstavljaljočega čestitega učenjaka, miren kotiček. Jel je čitati in strmeti. Dolinar mu je namreč odgovarjal na poslednje pismo in ga resno svaril, naj se ne vtika med socialiste in delavske nezadovoljneže. Med njimi so neredki razbojni prekucuhi, kamor se je zamešal tudi njegov oče.

»Ta bi te gotovo potegnil za seboj v prepad, odkoder ni več rešitve. Zato ti svetujem: ne išči ga. Če boš iskal očeta, izgubiš mene.« Potem mu je Dolinar naštel vse one lastnosti, ki jih je imel Meglič, in poleg ni pozabil omeniti še vseh posebnih vzrokov, zaradi katerih bi moral Milan sovražiti lastnega očeta. »Tvoj oče ni vreden tako dobrih otrok kakor jih ima. Jaz sem vam več kot oče. Ali bi imel kje na svetu toliko dobrot, kakor jih imaš pri meni?

Pusti torej starega hudodelca iz spomina!
Pusti tudi vsako sled za njim!»

Mladenič se je čudil, da ga je Dolinar šele sedaj začel svariti zaradi očeta. Res, da je odrastel in da zdaj lažje sam premisli, kaj bi bilo tukaj najprimerneje, kakor bi bil mogel pred nekolikimi leti. Ali zaraditega take resnice niso nič manj bridko rezale v njegovo občutno srce. In če se Dolinar zanaša na zrelost njegovih misli, zakaj ga hkrati opominja, naj pazi, da ga oče sam ne zavede s seboj v nelepo družbo?

»Aha!« ugame Milan, »Dolinar se boji, da se moje srce oklene očeta in se ohladi moja hvaležnost do njega, mojega dobrotnika.« Mladenič se zamisli. Slutil je, da bi utegnila ta bojazen biti pravi vzrok Dolinarjevemu dolgemu pismu. Dlje časa ko je preudarjal to stvar, v večji zadregi je bil in se slednjič sam ni mogel odločiti za to, da bi enega ljubil in drugega sovražil.

Prvič v svojem življenju je začutil resno skrb, ki mu je po tako mirni in srečni mladosti jela greniti življenje.

Prezrl je sklep in podpis na listu svojega dobrotnika. Čudno vznemirjen spravi list v žep in se vrne domov; ta dan ga niso več videli v vseučiliški dvorani. Trume zbirajočih se visokošolcev vsakršne narodnosti v veži ni niti pogledal. Raznovrstni kipi slavnih mož v vseučiliški veži so vprašujoče zrli na vznemirjenega mladeniča, ki je doslej redno stopal mimo njih, pazno poslušal razprave in se točno vračal ob določeni uri mimo njih domov. Danes se ni niti zmenil zanje, dasi si je druge čase želel biti sam tudi nekdej v njihovi vrsti na dunajski visoki šoli. Klici znancev in tovarišev ga niso niti zdramili iz težkih misli, ko je sredi njih stopil na široko ulico.

»Ne sliši nič, ne vidi nič kot bil bi mrtva stvar,« je deklamoval nekdo izmed sošolcev za njim, drugi so se grohotali.

»Ko bi vedeli, kar vem sedaj-le jaz, pa bi bili tudi vi rajši mrtve kot žive stvari,« jim je odgovarjal, seveda na tihem. Zamišljeno je stopal proti domu, kjer je sedel

k mizici na ono mesto, kamor je sedel prvi dan Majer, delavski voditelj.

Vsaka beseda, vsaka poteza njegovega obraza mu je bila zopet živo v spominu. Njegovo poraslo lice, hreščeči glas, prezirljivo govorjenje, vse, vse se mu je danes zdelo drugačno.

Milan Dolinar je namreč že skoro našel očeta.

Gustava Dolinarja strah je bil sicer opravičen, toda zaman je bilo, da bi kdo preprečil izpoznanje očeta in sina.

»Kaj pa poreče mož, ki mu je Milan dolžan toliko hvaležnosti, ko dozna, da je našel očeta in ga več ne more utajiti?«

Doslej mladostno nadahnjeno veselo lice mu hipoma pobledi, leva roka seže s prsti med kodre na čelu in jih neusmiljeno mikasti kakor da hoče s tem uničiti vse neprijetnosti, ki se dan na dan množe okolo njega. Pogled mu je ostrmel nekje v daljavi, morda v negotovi bodočnosti, če mu Dolinar vskrati z dosedanjo ljubeznijo tudi dosedanjo

podporo, ker lastnega očeta vendar ne more zatajiti: saj si je nadel nalogo, da ga celo izpreobrne, kar se mu poslej posreči toliko lažje.

Ali nekdanja pravljica o starcu, ki ga je bil mladenič rešil iz brezdna v gozdu, mu je zopet prihajala v spomin, a ne kakor nekdej, ko je iz same radovednosti želel slišati njen konec: iz resnične žalosti, da mu bo poslej mogel očitati Dolinar, kako nehvaležen mu je lastni njegov rojenec.

Kaj pa, če bi mu očitali ljudje, da noče poznati lastnega očeta?

Mrzel pot mu je orosil čelo, dasi je zunaj sijalo toplo julijsko solnce. Prah se je dvigal po ulicah, in vročina se je širila po mestu.

»Prepozno, prepozno!« vzklikne mladenič in si otere z belo ruto rosne kapljice s čela. V njegovem srcu so se budile nove misli — smrt dosedanjemu brezskrbnemu življenju. Nič mu ni odleglo, če je segel tudi dvakrat in trikrat z levico med lase na čelu. Obraz

se mu je zresnil, na čelu pa je začrtala neizbrisno prvo brazdo — skrb. V srce se je naselil črv negotovosti, črv, ki razjeda noč in dan do groba.

Koliko drugačno je bilo še včerajšnje opoldne!

Nenavadna nemirnost mu ni dala, da bi počival. Moral je vzeti palico, pa hajdi po mestu — ven, ven iz prahú, ven v senco! Obredel je ljudski vrt »Prater«, obiskal najkrasnejše izložbe cvetic in poletnih posebnosti, celo s prodajalcem sladoleda se je moral nekaj pomeniti. A umiril se še ni. Šel je na razna delavska zbirališča, videl izpite obraze in žilave roke, ki so željno prijemale borno kosilce. Milan Dolinar je čutil tudi sam, da je lačen. Poiskal je torej preprosto gostilnico, sedel med delavce — trpine, naročil njim enako jed in izpoznal, da gre v slast tudi takšno kosilce. Vprašal je tega in onega, če pozna delovodjo Majerja, pa so mu večinoma odgovarjali, da ga poznajo le malo, ker ne dela na Dunaju, marveč

prihaja z Nemškega, kadar ga potrebujejo, da s pravim voditeljem vzpodbudita delavce na kak upor.

Taka sodba mu ni bila posebno laskava.

Vstal je in zopet bežal po mestu. Gledal je cesarske vrte in zverinjake, samo da bi se razvedril; saj je videl vse te zanimivosti že večkrat.

Slednjič se mu je zdelo, da je že dovolj zbral svoje misli. Pripravljal se je namreč, da gre naravnost k Majerju na stanovanje ter ga vpraša, če je res on njegov oče. Hotel je pa staviti to vprašanje previdno in preiščeno, da starega moža ne iznenadi ali celo užalosti. Sedaj je čutil že dovolj zanesljivosti, da se ne prenagli. Uredil je bil v mislih že prva vprašanja in tolažil samega sebe. »Poznejša vprašanja bodo že lažja, ko bom vedel, če so ali niso resnične moje slutnje«.

Na dvigalu se je povspel v peto nadstropje neke hiše. Kmalu poišče s pisanim

naslovom v roki številko stanovanja in onih vrat, kjer je bival mojster Majer.

Postarna ženica mu je povedala, da ga ni doma in da se povrne šele proti večeru. Jezična ženska ni pozabila potožiti, da je še najbolje, če sploh ni Majerja nikdar doma, ker je neznansko siten.

Milanu ni ugajalo, da bi moral poleg te ženske čakati do noči.

Dvigálo ga je zopet postavilo na tla, odkoder je šel proti Dunavu. A vsak korak se mu je zdelo, da se preveč oddaljuje iz mesta. Naposled se je že zares kesal, da je povedal ženski na Majerjevem domu, kam je namenjen. »Mari bi krenil kam drugam s prašne ceste«.

Svetle kočije so prevažale gospodo z mesta na hlad, kar je provzročalo pešcem cele oblake prahu. Cestna železnica in drugi vozovi so bili skrbno zastrti, le potnik se ni mogel umekniti nadležnemu prahu.

Neki notranji glas mu je še vedno očital, da se oddaljuje od Majerja, od katerega bi bil rad čul še danes — pravo ime.

Leno se pomikajoči zeleni Dunav ga ni danes zanimal ni malo. Parniški in ribiški čolni so se premikali semtertja, žvižgi in klici čolnarjev so se mešali z glasovi ljudi, hitečimi iz pristanišča. Milan je iskal nekaj časa na izprehajališču prijetne sence. Ker mu ni ugajalo nikjer, se je vrnil in zopet nevoljno stopal nazaj po prašni cesti v mesto. Voziti se ni maral, ker je mislil, da ga to vznemiri. Samotno stopaje se je vdajal svojim mislim in neprijetnim čuvstvom. Vsak trenutek je zbiral misli in izkušal staviti pripravljena vprašanja, a zdelo se mu je, da je navzlic vsemu temu vedno huje vznemirjen.

Ali je čudo, da se mu to ni posrečilo?

Moj Bog, kako si naj otrok ohrani hladnokrvnost, če namerava v nekoliko trenutkih stopiti pred očeta, ki ga ni videl že veliko let in poleg tega še dvomi, če je res njegov oče?

Kar prihiti njemu nasproti z druge strani ulice delavski človek. Milan se zdrzne: izpoznal je zopet ono gosto, ob straneh že popolnoma osivelo, kratko pristriženo brado, izpoznal tiste velike oči, ki so v strasti in navdušenosti zrle toli ognjevito, a so gledale danes njega vse drugače.

»Majer, vi?«

»I, gospod doktor, veste, k vam sem se namenil.«

»A jaz sem že bil pri vas.«

»Slišal sem; oprostite, da me ni bilo doma in pa lepa vam hvala, da ste povedali moji gospodinji, kam greste, sicer bi se ne našla. Mnoga opravila —«

Milan umolkne, tudi Majerju je zastala beseda pri opravih; mislila pa sta oba gotovo nekaj drugega nego o mnogih opravih. Stopala sta skupaj v mesto.

Mladenič, dasi skrbno pripravljen, kako začne odločilni pomenek, ni vedel zdaj nobenega dovolj primernega začetka. Vse se mu je zdelo preveč vsakdanje.

Tudi Majer je iskal izbranih besed, da zve o Milanu še poslednje potrebnosti in vprašal je mirno:

»Ali dobite kaj novic iz domovine?«

Milan se je čudil samemu sebi, da se sam ni domislil tega začetnega vprašanja.

»Dobim, dobim. Prosim« — povabi Majerja v najbližjo vežo, ker je bil starec že naprej odklonil vabilo, da bi se sestala v gostilnici in vpričo tolikih oči in ušes razkrivala drug drugemu svoje tajnosti.

»Dobil sem list od Dolinarja iz Središča.«

Majerja je zopet pretreslo, vendar se ojunači in vpraša:

»Ali je stari še živ?«

»Še živ in vedno bolj čuden.«

»Ali smem vedeti zakaj, gospod?«

»Prepovedal mi je zahajati med delavce, kar je bilo doslej moje veselje.« Potem mu je z otroško odkritosrčnostjo razodel vsebino Dolinarjevega pisma.

Staremu Majerju se je začetkoma obraz zasvetil kakor v nenadejanem veselju, pozneje pa prebledel kakor prtenina.

»Stari stiskač!« sikne Majer kakor razdraženi gad. »Morda ga peče vest, da si je pridobil tisočake na račun ljudskih žuljev, na račun ubogih ljudi — po krivici! O, ko bi vedeli!«

Tega Milan ni pričakoval.

»Ta mož da bi bil moj oče?« se je vprašal jezno. Obraz mu je zagorel, in pest se mu je stisnila nehote: »Prosim, gospod Majer, da izvolite nekoliko lepše govoriti o mojem krušnem očetu.«

»No, prav govorite; prenaglil sem se, oprostite. Vi uživate njegov kruh in morate peti njegovo pesem. Njegov dedič boste prav gotovo tudi in naslednik in nič manj kot pravi njegov sin. Ali kaj pa ostane meni?«

Stari mož je začel ihteti, da se je Milan čudil. Kdo bi verjel, da se niso popolnoma posušile solze neizprosному sovražniku človeškega rodu! Vsi njegovi načrti so se

zrušili, zaman je zidal šestnajst let. Vse bi bil prebil: ječo, muke, celo smrt, samo tega ne, da bi kdo drugi užival ljubezen njegovega otroka. Ne, to ljubezen si mora pridobiti. Hipoma je pozabil vse dosedanje pomisleke in vprašal ves v solzah: »Torej meni ne ostane ničesar, Milan?«

In zopet so se mu udrle solze iz oči in se vsipale med sivo brado; glavo je pa naslonil mladeniču na ramo.

»Jaz sem Marko Meglič — tvoj nesrečni oče.«

»Vi—i—i?« Tega Milanovega vzklika bi ne mogel nihče opisati, ko bi zbral tudi cele sklade zgovornosti, pa bi jo zlival na papir z zlatim peresom in z angelsko prožno roko. Kdo naj ugane, koliko je bilo v teh glasih veselja, prave srčne radosti, koliko začudenja, strahu in resnične otroške vdanosti? Stisnil je očetu desnico in se ljubeznivo sklonil nad njegovo sivo glavo.

Bližnji vratar je začudeno opazoval ta prizor. Kaj takega ni videl še nikdar. »To

nista zlobna človeka,« si je mislil in ju pustil, da sta, premagavši prvo srčno čuvstvo, začela natančneje motriti sedanje življenje in razmere, kamor ju je pahnila nemila usoda.

»Dolinar torej trdi, da ni na svetu tistih ljudi, ki so mene po krivici spravili v kazen; jaz pa vem, da so, in tudi Dolinar ve, da so.«

Milan je opozoril očeta, da tukaj ni primerno mesto za take pogovore. Prijel ga je pod pazduho in peljal proti domu. Še nikdar ni lažje stopal po dunajskih ulicah. Šla sta na Megličevo stanovanje in se skrbno zaklenila. Potem je stari Meglič nadaljeval svoje pripovedovanje. Razodel mu je uprav grozen načrt svoje osvete. Rekel je, da išče med najslabšimi izmečki človeške družbe ljudi, ki mu bodo pomagali, ko bo bila ura maščevanja. V najtemnejši noči planejo k Dolinarju v hišo, ga zvežejo, mu zamaše usta... Pripovedoval je še druge grozovitosti, da so se Milanu ježili lasje na glavi. Konec vsega bi pa bil, da Dolinar podpiše izjavo, kjer prizna, da je on kriv goljufije

s ponarejeno nakaznico, se sam izroči sodišču, vrne denar pošti in naloži v hranilnico toliko, da bo Megličeva družina iz tega imela podporo do smrti. Potem pripade vsa glavnica kakor tudi ostanek širnega imetja tajni blagajnici mednarodne delavske družbe. Omenil je tudi, da prejmejo njegovi pomagači za svoje »junaštvo« bogate nagrade na račun Dolinarjeve blagajnice.

Toda sedaj mora ta načrt premeniti; kako, ne ve niti sam.

Ko mu je Milan očital, da nima dokazov o Dolinarjevi krivdi, je oče zopet zrohnel, se slednjič umiril in vprašal: »Ali ni najboljši dokaz to, da od tistih dob vidno raste njegovo imetje, dočim je prej tičal v dolgovih? To si mi povedal sam. Denar ima: če ga ni našel ali naredil, ga je ukradel.«

Milan ni mogel ugovarjati več.

»Da, da, Dolinar lahko trdi, kar hoče, ko lepo sedi doma na denarcih, v obilnosti, pa ga nihče ne vpraša, odkod je zajel toliko bogastva, in mu nihče ne more dokazati, da

ga je zajel po krivici. Jaz pa rečem in še rečem,« udari Meglič ob mizo, da je zaječala na vseh štirih oglih, in pogleda oprezno v duri, a potem preplašenega Milana, »jaz pa še rečem, da je Dolinar lažnik, slepar, po-barvan goljuf, ki je vedel za moj brzojavni stroj, ga vzel in tudi lahko prinesel skrivoma na prejšnje mesto. Taka je resnica in ne drugačna. Po nedolžnem so me obsodili, po nedolžnem zaprli. Tako sem mislil doslej, tako bom tudi zanaprej. Niti Dolinarjeva dobrosrčnost do moje lastne rodovine ne omaje mojih sklepov.«

»Ali oče?« vpraša Milan in zopet ponavlja premnoge dobrote v dokaz njegove nedolžnosti.

»O tem se pomeniva drugikrat. Veš, moj dragi, meni se zdi, da dolgo ne bova več skupaj. Slutim, da so mi že za petami. Še mnogo bi ti imel povedati in ti meni tudi, vem. Za sedaj naj ostane vse tako kakor je bilo. Pozno je že. Milan, le pojdi domov!«

Milan molče objame očeta in ga poljubi na čelo; Meglič ga je pa stisnil na prsa in tiščal na prsih kakor dete.

Solznih oči sta se ločila.

A drugo jutro Majerja ni bilo več; vzela ga je menda noč ali pa dunajsko redarstvo.

VIII.

Gustav Dolinar je mnogo izkusil v svoji mladosti.

Precej imoviti oče ga je dal v šolo, ki se je je Gustav držal brez posebnih nesreč do sedmega latinskega razreda. Tukaj pa se mu je tako zamerila, da je za vselej sklenil reči knjigam: »Z Bogom!« Tožil je o šolskem prahu, o sitnostih nekaterih profesorjev in o mnogih takih neprilikah, ki so znane samo — ne najboljšim učencem. Čemu neki bi si tudi preveč belil glavo z nauki, ko je Gustav vedel, da prej ali pozneje zasede gospodarski prestol na očetovem posestvu. To pa ni bilo majhno, in Dolinarjevi so živeli dobro, gosposki, za kar jih je imela v zgled vsa vas.

Dolinarja so cenili, da premore več nego nekaj Središčanov skupaj. Marsikdo je trdil — ne brez zavisti v srcu — da so pri Dolinarju še Francozi — pozabili vojno blagajnico, ko so se umikali zmagujočim avstrijskim četam.

Toda bogastvo je tako nestalen gost, kakor je nestalna prava sreča. Kadar meniš, da jo imaš že v pesti, odpreš pest in strmeč opaziš, da je pest prazna. Tako je tudi z bogastvom. Pri Dolinarju so bili predniki stiskavi, marljivi, pošteni, in bogastvo se jim je množilo tudi brez pozabljene francoske blagajnice. To namreč ni bilo res, a Dolinarjevi pradedje tudi laskajočim se sosedom niso hoteli nikdar priznati, da so res bogati. Nosili so preprosto obleko in prijemali sami za vsakršno delo. Gustavov oče je pa oblekel gosposko suktnjo, obul mestne črevlje, prekrižal roke na prsih in ponosno — postopal, češ : saj imam ; meni vrže ! Pa poizkusite vi, Središčani, boste videli !

No, videli so sicer vsi Središčani, najslabeje Dolinar sam.

Sin je potreboval slehrno leto več denarja — šole so vedno dražje. Ko je za vselej izpregel z njimi, je bil že tako odrastel, da si je mislil: »Zame je prava sramota, če doma nadomeščam očeta pri gospodarstvu.« Posnemal je očeta le v postopanju, samo da je bilo sinovo postopanje še veliko dražje nego očetovo. Gustav je napregel konjiča, pa sta drčala v širni svet in se vrnila, ko je bil konjič docelo izdelan, lačen, žejen in zanemarjen, Gustav ne mnogo manje, a njegov mošnjiček prav gotovo suh kot poper. In to se je ponavljalo vsak teden. Oče je začel tožiti, da je že sam zavozil, ker ni v boljših letih bolj pazil na posestvo; sedaj mu vztrajno pomaga še sin. Ako se bo to nadaljevalo še nekaj let, zapoje boben na Dolinarjevem dvorišču še pred očetovo smrtjo, po smrti pa prav gotovo. Sinu ostane le široka cesta za vsemi — postopači.

Sina ni veselila taka bodočnost. Hoteč očetu dokazati, da res ni zaman gladil dolga leta šolskih klopi, je šel in se vpisal med vežbenike pri poštni upravi v Trstu.

Oče bi bil najrajši imel sina doma, da se priuči gospodarstvu, a sina ni veselilo enakomerno kmetiško življenje.

Zato sta se z očetom popolnoma sprla in ločila v neprijaznosti. Stari Dolinar je tožil o pokvarjenosti današnje mladine, tlačil dolgo pipo ter mrmraje vodil gospodarske posle. Le nerad se je spominjal neposlušnega sina.

Gustavu se je vedno sedenje za pisalno ali brzojavno mizo zdelo — nekdanja šola. Vse mu je začelo presedati. Z malo podporo, ki jo je izsilil od očeta, češ, da ne mara več posedati v pisarnici, je živel prav trdo in zdehal po nekdanjih časih. »Šola, večna šola mi je za petami! Kaj pomeni to? Gotovo se mnogo naučim v svojem življenju, ha, ha! Ko bi bilo to življenje!«

V velikem mestu je videl Gustav bogato, razkošno življenje, katerega slasti mu niso bile neznane. Odrekel se je doma samo zaradi očetove sitnosti in očitanja, da zapravlja. In kako lepo bi se dalo uživati življenje tukaj v velikem mestu tudi poštnemu vežbeniku, ko bi imel denarja! Milo se mu je zatožilo po očetovih dohodkih. »Če samo sline požiram,« si je mislil, »je to prazno delo, ki mi ne pomaga naprejniti za prst. Stradanja sem pa tudi že sit.«

Kakor se je domislil evangelijski izgubljeni sin, da bi bilo doma še najbolje, je sklenil tudi Dolinarjev Gustav po dolgih dveh letih brezuspešnega vežbanja, da se spravi z očetom in sam prične gospodariti. Ali uresničenje tega sklepa je zadelo na velikansko, kakor gora nepremagljivo oviro. Kakor je poznal svojega očeta, se mu je zdela resnična sprava mogoča le tako, da prinese domov večjo vsoto denarja, ki bo z njim poplačal vse dolgove. Potem bi bil zares on gospodar in očetov dom zares njegova lastnina, sicer

bo pa moral vedno poslušati očetove dolgočasne nauke in prenašati njegovo sitnost.

Kmalu potem je začelo poštno ravnateljstvo zasledovati neko večjo tatvino. Gustava niso niti sumničili, da bi bil kakorkoli v zvezi z ono na neko pošto utihotapljeno poštno nakaznico, na katero je nekdo dvignil veliko denarja, vendar se je odpovedal službi takoj po končani razpravi in se vrnil domov.

»Tukaj lahko vpropastijo tudi nedolžnega človeka. Tega pa ne maram,« je rekel očetu. Oče, ponosen na staro poščenje svojih prednikov v Središču, je sinu pritrdil in rado vedno čakal, kakšno bo poslej njegovo vedenje. Ni mu namreč verjel, da se res poboljša.

Ker ni bilo doma potrebnega denarja, marveč le očetova sitnost, je Gustav izpoznal, da se brez denarja res ne more temeljito poboljšati. Sicer je vodil gospodarstvo, pa z očetom se nista umela.

Tedaj je na Notranjskem zaslovela Amerika kot obljubljeni dežela sreče in še bolj

denarja. Z mnogimi rojaki se je jel tudi Gustav skrivaje odpravljati po srečo in denar v Ameriko. Ko je oče zvedel za sinov namen, mu ni mnogo branil. Na tihem je celo odobroval njegov ukrep; saj mu je bilo znano, da je za oba na domu premalo prostora in preveč dolga.

Gustav je šel črez veliko lužo za neznano srečo po potrebne denarje. Vsa okolica se je čudila, da gre Dolinarjev tako daleč.

* * *

V nekolikih letih je oče Dolinar nehal postopati okolo domačije s prekrižanima rokama in s pipo-dolgecevkó v ustih. Nekje se je pregrel. Mož je bil precej obilen in je le težavno in hudo sopeč prenašal svojega telesa težo v količkaj strm klanec. Pregrel se je in legel na posteljo, odkoder so ga dvignili drugi ter položili v rakev.

»Ni si mislil, da ga stisne tako naglo,« so se hladno pomenkovali pogrebci, vračaje

se domov s pokopališča. Bolele so jih še rame, ker so nosili težkega mrliča precej daleč in pa zaradi velikega pogreba prime-roma počasi.

Pisali so po sina v Ameriko.

»Morda še ne bo maral priti, je prebogat.« Tako so ugibali Središčani. Očetu ni pisal ves čas več kakor dvakrat: prvič, ko je došel na novi svet in pa nedolgo pred smrtjo, ko je naznanil, da se mu godi dobro, pa ima tudi mnogo dela.

Navzlic temu se je vrnil Gustav prav rad domov, dasi brez denarja. S seboj je pa prinesel prepričanje, da se le s poštenim delom da prislužiti sreča in denar. Zdelo se mu je, da oboje še najložje pridobi na svojem rojstnem domu. Ali nedostajalo mu je še vedno one vsote, ki bi plačal z njo dolgove.

»To, samo to naj pridobim, potem hočem živeti kakor ura, delati pridno kakor mravlja. Brez tega se bom vse življenje trudil za druge, da poravnavam obresti.«

Premišljal je vse noči, kje bi izkopal tolik zaklad. Uganil ni ničesar, ker cveto zakladi danes po vsem svetu le marljivim ljudem.

Začel je iskati bogate neveste.

Ker je ni dobil v bližnji okolici, je ogledal tudi sosednje, nekoliko oddaljenejša kraja. Povsod je pa izpoznal, da cenijo človeka samo toliko, kolikor vrže njegovo imetje, ne pa njegovi dolgovi.

In kako hitro so vedeli povsod, da je v Dolinarjevem posestvu — prav velika luknja.

To ga je peklo.

Nvesto je pa vendar dobil, ne sicer bogate, kakor si je mislil in želel, a tako, da bi bil zadovoljen, ko bi ne imelo posestvo luknje.

Živela sta s soprogo v miru, odprla v Središču imenitnejšo gostilnico, ki se ji je kmalu pridružila tudi prodajalnica. Posestvo je zaleglo nekaj, gostilnica in prodajalnica tudi nekaj. S tem sta poravnavala od dolgov

obresti ter prenašala svojega življenja križe in težave.

V gostilnici so se zlasti radi ustavljali gospoda in tujci. Gustav, ki je sam zares mnogo izkusil po svetu ter govoril poleg navadnejših tujih jezikov tudi angleški, je znal svoje goste tako kratkočasiti, kakor le malokdo. Njegova gostilnica je zaslovela daleč po okolici.

Vse bi bilo prav, ko bi ga le ne mučila zavest, da je dolžan.

Tiste dni se je vrnil domov po dolgih letih tudi Marko Meglič. Nekaj tednov je bil pri Dolinarju slehrni večer stalen gost. Tudi pozneje se je Marko rad zatekal k Dolinarju. Ko je bil prazen žep, je trdil, da je prišel samo vasovat, govorila sta pa z Dolinarjem vendar o marsičem. V nekoliko mesecih sta se zmenila vse. Zaupni Marko mu je pokazal svoje izdelke, svoje načrte in mu razkril vse skrivnosti svojega srca; ker mu je tudi Dolinar razodel svoje nekdanje načrte in sedanje težave, sta se kmalu zedinila v misli,

da stremita oba za boljšo srečo in sta je oba tudi vredna.

Ob dolgih zimskih večerih in ob praznih kupicah sta potem oba složno ugibala, kako bi dosegla boljšo srečo.

Dolinar je samo vedel, da jo je potreben in da se mu je že izjalovil marsikateri načrt, ki je početkoma kazal, da jo ujame prav gotovo; Meglič pa je bil za srečo že stopnjo višje. Zlasti mnogo je zidal, da doseže s svojo novo mašino mlatilnico, ki bo neki tako narejena, da bo sama mlatila, kadar jo bo kdo prepeljeval semintja.

Izračunal je že na prste, kako bogat in sloveč bo v nekoliko letih potem, ko proda kakemu bogatemu tvorničarju svojo izumiteljsko pravico za nekaj let.

Dolinar ga je skoro zavidal. Videl je v Ameriki sam mnogo strojev in bil vešč te stroke. Zato je Megliču o neki priliki kar naravnost rekel, da se mu izum posreči.

Da poveča njegovo nenadno veselje zaradi priznanja njegove sposobnosti, mu je

še pripovedoval, kako so Američani napredovali v tej stroki, ker razumevajo vsako stvar le bolj z uporabne strani.

Začela sta se potem družiti popolnoma prijateljski, »prav amerikanski,« kakor je trdil Dolinar. Marsikatero dopoldne sta prebila skupaj v Megličevi kovačnici in poizkušala uresničiti na novem stroju razne Dolinarjeve nasvete, razne izpremembe.

Stroj je bil že malone dodelan, in oba sta že računala o novi sreči v gotovih denarjih, ki jih vrže prodani patent. Tedaj pa so začeli skozi Središče napenjati nov brzojav. Meglič in Dolinar sta se tudi bavila z brzojavnim strojem v kovačnici. Poizkusila sta marsikaj in tudi posrečilo se jima je marsikaj, ko je jima voditelj brzojavnih delavcev posodil nekatere priprave.

Minilo je več mesecev, da je bil dovršen brzojav z Dunaja v Trst skozi Središče, in s tem je bilo tudi Središče samo v zvezi z daljnim svetom.

Tuintam so še popravili kako malenkost ter izročili napravo javnemu prometu v korist in prospeh trgovine in obrtnosti.

Marko Meglič je zopet tožil, da ima skrčen zaslužek, otroci doma pa hočejo jesti, morajo biti oblečeni. Niti delo ga ni veselilo več; celo že skoro dovršena mlatilnica se je zaman prašila v kotu. In zopet sta sanjala z Dolinarjem o sreči, ki bi ju bila že davno oba lahko sprejela pod svoje okrilje, ko bi hotela, toda...

»I, vam, kaj pa je vam?« vpraša Meglič odkrito.

»Dolgov bi se rešil rad, tako ti povem, pa bi bilo vse prav.«

»I, dolgov? Jaz jih pa nimam — dolgov, a imam otroke in gole roke.«

Kmalu potem je šel Dolinar po svojem opravilu v Trst in vzal s seboj tudi Megliča. Rekel je, da ima izbirati pri znani tvrdki nekaj boljšega orodja in železnine, v čemer se pa on sam ne izpozna nič posebno, dočim je Meglič v tem strokovnjak. Vedel se je

povsem mirno in prijazno kakor po navadi. Zaradi različnih opravil sta se morala z Megličem večkrat ločiti, in vsakdo je nakuoval blago sam zase, da sta opravila poprej. Tudi mu je rekel, naj gre, kamor mu je všeč, ko naroči vse potrebno, da se le popoldne snideta ob določeni uri v trgovini z železom. Tam izbereta potrebno in se odpeljeta z železnico domov.

To so bili za oba usodni trenutki. Dolinar je namenil v tem času ujeti svojo srečo. Ker je ni mogel s trudom in resnim prizadevanjem, je poizkusil s silo. Kolo sreče je namreč že prejšnji večer upotil proti sebi s tem, da se je natihem in skrivaje priplazil zvečer, ko je Meglič pil pri njem nekaj četrtrink na kredo, v njegovo delavnico, izmaknil brzojavni stroj in ga nekako pritrdil na primernem mestu na brzojavno žico. Tega se je bil naučil menda že v Ameriki. Potem pa je brzojavil — saj je znal — kakor da naznanja z Dunaja v Trst, naj se izplača na račun znane denarnice v Novem Jorku

z Dunaja od sloveče banke poslanih — več tisoč goldinarjev — neznanemu Johnu Blanciju, ako pride naslednji dan sam ponje na brzojavni urad v Trst ter tam pove naznanjeno skrivno besedo (geslo).

Brzojavni trak je pustil menda zato v stroju, da ne bi njega sumili goljufije, se splazil neopažen s samotnega mesta zopet v Markovo delavnico, jo odprl s ponarejenim ključem in se vrnil mirno domov, kjer je že Meglič sam napol dremal za mizo ob prazni četrtinki. Ni se mnogo zmenil zanj. Ko pa le ni mislil še oditi in bi bil rad še nekaj popil na negotovi račun, ga je opomnil, da bo treba jutri nekoliko bolj zarana z doma; ni pa čakal, da bi videl, če Meglič sluša njegov ukaz; šel je sam tudi leč.

IX.

Angleški govoreč in z brado na angleški način obrito je došel naslednje dopoldne neznan John Blanci zares na poštni in brzojavni urad po nakazane tisočake. Mirno se

je vedel in dostojanstveno kot rojeni Anglež ter čakal, da so ga vprašali poštni uradniki, naj jim naznani oni skrivni izrek (geslo), ki je bil naznačen na nakaznici — poroštvo, da je rečena oseba tudi prava. John ga je pa poznal, kaj bi ga ne! »Čas je denar,« je rekel angleški. Saj si je geslo včeraj izmislil sam kakor tudi brzojavko.

Poštni uradniki so se čudili mirnosti novodošlega Angleža in mu molče izplačali denar.

Pol ure pozneje je že izbiral Dolinar z Megličem železo, se kretal neprisiljeno; silil domov in tiščal na pošti odštete tisočake pod telovnikom na prsih.

Niti policija, ki je časih skoro vsega-vedna, ni mogla dognati nikdar, kje se je preoblekel in odložil angleško brado, odkod jo je dobil in kam spravil — oni, ki je prejel novce na pošti. Bil je pa seveda — Dolinar sam.

Še prej nego po navadi sta bila v Središču; Dolinar je podil konjiča s postaje

proti domu kakor da se mu res mudi, da čim prej spravi pridobljeno srečo.

Le navidezno se je pogovarjal ta večer z Megličem zopet o novi mlatilnici; njegove misli so bile drugod.

Drzni tatvini so prišli kmalu na sled. Vsi so se čudili, celo Dolinar sam se je čudil in pomagal širiti novico iz tržaških časnikov. Preiskovali so brezuspešno. Niti toliko niso mogli dognati, da bi zvedeli, kje je bila oddana brzojavka. Kako? Zvedeli so le, da ni nihče brzojavil iz Novega Jorka, nihče z Dunaja in da nihče ni vplačal Dolinarju odštetega denarja. John Blanci je bil popolnoma neznana oseba, izplačani denar pa očitno izgubljen.

Dolinar si je mislil: »Kdor je rekel A, naj reče tudi B.«

O, kolikokrat se je pokesal, da je rekel tudi B!

Hotel se je zavarovati proti vsaki sumnji in nekaj tednov pozneje je položil v Trstu v poštno skrinjico brezimno pismo, kjer je

takorekoč pokazal s prstom, da bi bilo treba preiskati one delavce, ki so napravljali brzojav.

In ovadba ni bila brezuspešna.

Vsi oni, ki so kopali za podstavo brzojavnim kolom, so morali na sodišče; vsi plezalci in kleparji, ki so natezali žico in jo pritrjali k drugemu koncu, so se morali zagovarjati na sodišču; celo oni, ki so kleparjem podajali topilno pripravo in cink, so morali na vsi brzojavni črti med Dunajem in Trstom k preiskovalnemu sodniku, kjer so se čudeč izgovarjali, da ne vedo ničesar.

Mnogi so se zapletali med vprašanja, kakor se zaplete muha v pajčevino, ter se potem reševali z negotovimi, čudnimi izgovori; mnogim se je celo zareklo, da znajo brzojaviti, pa je vsakdo lahko sodil po njih rokah in obrazih, da ne znajo. Tudi Meglič je, nenadoma vprašan, rekel, da zna nekoliko brzojaviti. Zato so ga pridržali nekoliko v zaporu kakor druge, ki se jim je zareklo.

Ali Megliču se je vlekel ta zapor na tedne in mesece — na leta. Došli so stražniki, preiskali njegovo hišo, delavnico, klet in jedilno shrambo ter našli — kdo naj se ne čudi? — prav nič skriti brzojavni stroj, v stroju pa brzojavni trak z brzojavnimi črkami, ki so zbrane izdale skoro vse tisto, kar Johna Blancija brzojavka na pošti v Trstu.

Zadoščalo je.

Meglič je tajil, se zvijal kakor črv, če stopiš nanj, trdil, da ne zna, pa da ni in ni on nikdar brzojavil, ker tudi ne bi znal sestaviti take brzojavne nakaznice in ne dvigniti denarja. Skliceval se je zlasti na to, da ne zna angleški. Kdo mu je verjel? Dolinar, kot priča v preiskavi zaslišan, je prisegel, da zna Meglič brzojaviti, ker ga je videl sam, sodniki so verjeli, in Megličevo življenje je bilo zapečaćeno z osemletno ječo.

Osem let nesreče zanj in za družino so mu prisodili, a Marko si je sam prisodil še več: sklenil je žrtvovati vse, tudi življenje

za to, da maščuje svojo nedolžnost požrešni človeški družbi.

A sreče Dolinar ni pripravil v hišo kakor je mislil, da jo je ujel in da jo drži krepko v svojih pesteh.

Obupajoča Megličeva družina mu je bila trn v očesu.

Povečal je trgovino in začel po malem vračati dolgove. Mož je vedel, da bi ljudje takoj izvojali, da nekaj ni prav, ko bi plačal vse obenem. Zato pa so govorili: »Glejte, kako si pomaga!« — On sam je nerad potrdil, da je nekaj priženil, nekaj mu pa vrže trgovina, nekaj mu nese gospodarstvo.

»Otrok nimata«, so poudarjale Središčanke, »pa nima kdo pojesti; zato se jima kupiči imetje«.

Ko so za poravnavo troškov in ogo-ljufano vsoto prodali na dražbi Megličevo hišo in tiste njivice, je vse kupil Dolinar, misleč, da se uboga družina poslej preseli kam drugam — njemu vsaj izpred oči, iz spomina.

Toda s tem si je še povečal nemir, ki ga je mučil ponoči in podnevi.

Ko je videl trpeče blede sirote Megličeve in njegovo bolešno ženo, bi najrajši on sam zbežal stran, če bi le mogel, da bi jih ne gledal. Često ga je obšla misel, da bi zagnal tudi ostale tisočake za njimi. Ali tisočakov je bilo vedno manj, njegovo posestvo se je povečalo, kakor se je zdelo Dolinarju, da se veča tudi njegova krivica.

Mož se je strašil tolikega bogastva in videl v njem preganjajočo ga slabo vest kakor ogromno pošast. V dolgih, prečutih nočeh se je premetal na ležišču kakor prikovan na razbeljeno mrežo sv. Lovrenca ter mislil na — samomor.

Ženi njegovi se je zdelo čudno, da se je mož tako jako izpremenil zadnje mesece. Nekaj je sicer sumila, a do konca le ni mogla. Mislila je namreč, da moža peče vest, ker je s svojim pričanjem pahnil Megliča v nesrečo. Ker ga ni nikdar rada povpraševala po dolgovih ali sploh denarnih

stvareh, seveda ni mogla vedeti, da je Gustav Dolinar poravnal že mnogo nekdanje luknje in pa da se mu povsod nabirajo dobički.

Zato je pa vendar poizkušala vse, da ga zadovolji.

»Morda se ujeda zato, ker nama Bog ne da otrok!« je ugibala, in solze so ji zalile oči. In mnogo dobrih del je v ta namen darovala Bogu, da bi jo uslišal. Med mnogimi dobrotami, ki so jih prejemale zlasti siromaki iz bližnje okolice, je bila tudi ta, da so smeli Megličevi ostati v hiši tudi potem, ko jo je kupil Dolinar. To je dosegla najtežje. Dolinar jo je izprva zavračal odurno in jezno. Ali ni prav za to kupil hiše, da prežene sirote? No, njene solze in njene prošnje so naposled zmagale. Dolinar je bil sicer trd in neizprosen, toda nekaj posestva bi pa vendar odstopil, ko bi mu Bog dal naslednika.

Ta namen mu je žena neki večer zaupala na tihem in sramežljivo in s tem dosegla celo, da je pustil Megličevim za dobro plačilo stanovanje v hiši, vse orodje kakor

je bilo prej in še tiste njive, ki so jih navadno obdelovali.

S tem je bilo osiroteli družini pomagano šele bore malo.

Žena je slednjič sama šla pogledat bedno družino, in v srce se ji je smilila. »Tukaj treba pomagati še drugače«, je sklenila Dolinarica in to končno tudi dosegla.

Nemirno se je zganil Dolinar po vsem telesu, ko mu je izrekla željo, da bi vzela Megličevega Milana na dom. Molčal je in se prijel z roko za čelo in gledal nepremično nekam skozi okno v daljavo. Potem mu je še pripovedovala, da je deček marljiv in razumen, pa lep — črnolas in plavook — prav takšen, kakršnega bi si ona želela sina.

Dolinar se ji je pomilovalno nasmehnil.

»Ne bo hudega,« si je mislila in nadaljevala o bedi, ki mora v nji živeti Milan, streči materi in beračiti po vasi, da se prežive on in ostali. »Najhujše je pa,« pristavi slednjič, »da jim oče ni pisal še prav nič

iz ječe. Nobene tolažbe nimajo od nikoder. Sirote.«

Dolinar je potegnil z roko preko čela kakor bi hotel potrditi resničnost misli, ki mu je prav tedaj oživela v glavi. »Ako vzamem dečka«, je ponavljal sam s seboj, »in pomagam bedni družini, povrnem nekaj tistega dolga, ki zanj trpi njih oče«. Na tihem je pa upal, da si s tem olajša pekoče očitaje in da se to ne bo veliko poznalo njegovemu posestvu. Kakor iz sanj se predrami, pogleda čvrsteje okolo sebe in reče: »Pa naj bo, kakor praviš, Liza! Tako bo menda najbolje. Kar domov ga vzameva; naš naj bo! Pa tudi onim tam — pod hribcem moramo pomoči, saj — saj so — so potrební.« Žena je čutila neizmerno sladkost v srcu, vendar ga je pogledala začudeno, ker je tako počasi izgovarjal poslednje besede.

In zopet se ji je zbudil sum zaradi pričevanja.

Pričakovala pa je, da poreče: »Saj smo bogati«.

S tem dobrim delom si je Dolinar zamašil vest, srečen pa ni bil. Megličevim se sicer z njegovo podporo ni godilo slabo, a pogrešali so očeta, gospodarja, voditelja. Kadarkoli je ugledal znani obrazek kakega Megličevih otrok, se mu je zdelo, da mu na čelu čita: »Glej, zaradi tvoje lakomnosti sem sirota.«

Drugače je bilo z Milanom. Priljubil se je obema tako, kakor bi bil njiju sin. Ponašala sta se z njim in njegovim napredkom. Megličevka jima je celo zavidala to srečo, vendar si ni upala tega povedati nikomur. Ali bi ji ne očitali povsod nehvaležnosti? Le v skrajnem kotičku njenega srca je tlela misel, o nji nikdar sojeni materinski sreči z Milanom.

Ta misel je vsplapolala v šestnajstih letih v visok plamen, ko je kakor angelski glas prispela v Središče novica, da je Milan našel na Dunaju očeta in pa da prideta

kmalu skupaj domov. Angelska novica osiroteli družini je bila Dolinarju grozen migljaj, da Bog ni zabil njegove krivice.

»Našel si očeta,« je pisal na Dunaj kratko svojemu varovancu, »a mene, vedi, in mojo ljubezen in mojo podporo si izgubil za vselej.

Gustav Dolinar.«

X.

Važna prememba se je začela tudi na nekdanjem Megličevem domu tam pod hribcem na koncu vasi. Osemnajstletna Tilka priteče mimo kovačnice naravnost pred mamó vsa zbegana, zardela in v zadregi. Skoro bi bila podrla mater na tla s stola, kjer se je v senci bavila s šivanjem, tako se je zaletela: »Mama, mama, kaj bo naš Milan zares zopet naš?«

»Kdo ti je pravil?«

»Dolinarjev ata?«

»Ti—i—i! Gospod ata moraš reči. Ali niso Dolinarjevi bogati in gosposki?«

Tilki se je prav zamalo zdelo to svarilo ; tudi sama bi vedela, kako treba govoriti vpricho Dolinarjevih, ali če sta z materjo tako-le sami, ali ni tako govorjenje brezpotrebno? Zvedela bi bila pa vendar rada, če je resnica, kar je čula pri Dolinarju.

»Pa porečem, no mama, drugič, veste, kadar bom pri gospodu Dolinarju, porečem — gospod ata.«

»Seveda. To se spodobi. Dolinarjevi so naši dobrotniki. Mi vsi bi bili brez njihove podpore — berači.«

»I, saj je rekel ata — gospod ata Dolinarjev zdaj-le, da smo vsi sami berači — tudi Milan da je berač. Veste, mama, šla sem k sosedovim po soli, pa —«

»Kdo ga je pa ujezil — gospoda ata?«

»I, menda naš Milan. Mama, pa Milan ni berač, saj je že kakor gospod.«

»Kaj mu je neki nahudil, Bog nebeški?«

»Samo to sem umela, da neče slušati naš Milan.«

»Čudno, kaj mu je ukazal? Saj je bil vedno poslušen.«

»Zaradi očeta, veste, zaradi našega očeta da neče slušati.« Tilka je na široko odprla one zaupno-modre oči v mater in tudi rdeča usteca je odprla ter pričakovala, koliko je od vsega tega vendar resnice. A mati je mislila in mislila, pa le ni mogla najti deklici primernege odgovora. Tudi sama sebi ni mogla pojasniti najnovejše Dolinarjeve jeze. Vedela je sicer in se veselila, da se kmalu vrneti domov oče in Milan; ali da bo Milan »zopet naš«, kakor je prej trdila Tilka, tega ni mogla verjeti.

»Veste, mama, jaz imam Milana rada, oh, kako rada ga imam! Če pride, bom pletla samo njemu nogavice, vse samo njemu. Vsako jutro mu natrgam na našem vrtiču rezede, nageljnov in tistih rdečih rož, ki jih ima od nekdej najrajši, pa mu jih povijem z rdečo kito in postavim v kupici na mizo — samo če bo naš in pri nas; k Dolinarju mu jih pa ne bom nosila. Veste, tam —«

»Oh, ljuba moja! Tam, tam, kaj hoče Milan pri nas? On je res že kakor gospod: ni mu prav več naša hiša, ne naša postelja, ne družčina. Tam, tam pri Dolinarju — —«

In ona tajna žalost v materinem srcu, da pri materi ne more biti Milanu tako ugodno kakor pri tujih ljudeh, je vskipela na dan iz njenih prsi v otožen: oh!

»Tam ga zapodijo, veste, mama?«

»O, pojdi no, Tilka! Kolikokrat je že to rekel gospod ata, ko je bil — Bog vedi zakaj — slabe volje, pa se je še vselej premislil. Veš, tudi Dolinar ima rad Milana.«

Deklica je zopet odprla usta, da bi vnovič zatrdila, kako rada ima tudi ona svojega gosposkega brata, pa je prav tisti hip prišumela mimo ogla Dolinarica.

Širok slamnik ji je branil lice solnčnih žarkov, a izpod slamnika so vendar radovedno silili na sencih na dan sivi kodri. Njeno oko je nemirno iskalo nekoga okolo sebe, ustnice so se ji neprenehoma gibale. Bila je vidno razburjena. Morda je celo čula

konec pogovora, zakaj brez pozdrava in brez odzdrava, brez vsakršnih zadržkov je začela tudi ona o Milanu: »Torej sedaj se mi je izneveril, pomisli, pa toliko smo že plačali zanj. Osem let v Ljubljani, sedaj že tretje leto na Dunaju —«

»Prosim, gospa, povejte, no, ljuba moja, kaj pomeni in kaj je vse to, kar mi pripovedujete. Tudi Tilka mi je pravila nekaj, pa ne verjamem, ne morem —«

»Po to sem prišla. Pomisli: Kdo je Milanu večji dobrotnik: oče ali Dolinar? Že zaradi hvaležnosti bi moral slušati našega in pustiti onega izgubljenega — oh, pa kako rada sem ga imela!«

»Oh, ljuba moja gospa!« vzklikne Megličevka in se oklene njene roke, »to je težavno, težavno. Bog naj razsodi.«

»Vsakdo lahko razsodi, kdo mu je večji dobrotnik.«

»Oha, oprostite gospa, da govorim tako naravnost.«

»Jaz pa pravim: Dolinar!« In odločno je udarila Dolinarica z drobno peto drobnega črevljčka po tleh. Tilka je pogledala radovedno na tla, če se pozna peta v nekoliko vlažni zemlji. Res se je poznala, Dolinarica je pa nadaljevala nekoliko ostreje: »Čuj! Moj mož se jezi, ker je zaman vrgel stran toliko denarja; boji se — in kaj bi se ne bal, da zavede sedaj oče še sina v pogubo.«

»Narobe! Oprostite, gospa, prosim. Milan pa piše — Tilka, ti si čitala list, da upa on očeta rešiti; prav zato da ne more sedaj slušati Dolinarja. Seveda, oče je le oče. Utegnil bi zamuditi ugodno priložnost. Morda je pa božja volja tako.«

Tilka je hotela nekaj reči, kaj je še v listu, pa se je umaknila na materin migljaj.

»Megličevka, prosim te, poslušaj me: Božja volja ni, da ga naš sedaj-le pusti kakor tujca pred pragom. Tudi jaz želim, da bo za nekaj let gospod, ki se mu bodo odkrivali že od daleč. Ti si mu res mati, a midva sva ga vzgojila.«

»Bog pomagaj! Jaz vam na to ne morem odgovoriti. Milan je dorastel, pameten je in razumen; bo že sam vedel, kaj je najbolje. Mi smo mu starši, seveda, a vi —«

»Mi dva pa tudi nič manj, gotovo še več.«

»Še več, mislite. Več ne more biti nihče, oprostite! Škoda bo zares, škoda, da se Bogu smili, pa —«

»Pa, pa — nič: pa! Vsi ste enaki!« poudari jezno Dolinarica. »Človek že res ne ve, ali je še kaj hvaležnosti po svetu. Piši mu ti, Katra, naj se izpametuje, saj bo njemu v prid. Tvoj mož ga ne bo nikoli izpametoval, ti povem.«

»Da bi se le oba!«

»Saj pravim,« je poudarjala Dolinarica že odhajaje, »sama črna nehvaležnost. Le glejte, kaj ste si naredili!«

Z roko je že pomenljivo zapretila Megličevki in hiši ter odšla.

Teden pozneje pride pismo od Milana s cesarskega Dunaja, v pismu je bilo pa

pisano: »Ljuba mama! Z užaljenim srcem Vam naznanjam, da so me jako potrli Vaši opomini, kakor mi jih je napisala sestra Tilka v zadnjem listu. Manj so me omajale Dolinarjeve prošnje. Ali sem morda jaz kriv, da sva se tako slučajno dobila z očetom? Jaz tudi ne morem vedeti, zakaj Dolinar sovraži mojega očeta, dočim meni veva srce, da moram spoštovati in ljubiti oba. Lepo Vas prosim, ljuba mama, razložite mi, ali je Vam znana vsaj senca kakega vzroka, zakaj sovraži Dolinar našega očeta. Gotovo bo Vam vse bolj znano kakor komu drugemu. Z očetom sem izkusil le enkrat govoriti o tem, pa ga je zgrabila jeza, da je škripal z zobmi in je zaškripalo vse okolo njega: zvedel pa nisem ničesar. Sedaj ni očeta več na Dunaju. Pismeno ga tudi nočem nadlegovati s tem, ker upam, da mi boste Vi pojasnili vso zadevo točneje in verjetneje. Znano mi je le toliko, da bi mogel naš oče nasproti Dolinarjevemu pričevanju dokazati svojo nedolžnost za stran

poštnega denarja. Čemu se tega boji Dolinar, ko je kaznen že dostana in dokaz niti pred šestnajstimi leti ni bil mogoč? Če je pričal resnico, se mu ni treba bati, ker ga vedno štiti roka pravice. O, mama moja! Če ni pričal resnice, je pa sploh vse zaman. Do zadnjega dne se stvar ne dožene več. Le to vem, da je naš oče zares nedolžen. V globini mojega srca vstaja sum, ki ga ne morem opisati. Bojim se ga tudi izgovoriti na samem, da, plašim se celo te misli: kaj bo potem z Dolinarjem, kaj z očetom in z nami vsemi, ako se uresniči očetova slutnja?

Ker je oče zadnjič naznanil na Dunaju namesto pravega napačno ime, so mu odmerili zapor za nekaj dni, upam, da poslednjič. Sedaj imam zopet nekaj miru in svobodnega časa, da se lahko pripravljam na stroge izkušnje. Bog daj kmalu srečen konec mojega učenja, še prej pa teh nepriklj, ki se še množe vsak dan.

Dolinar mi ni poslal ta mesec niti vinarja podpore, poslal pa mi je dolgo pismo,

kjer mi očita zraven dolgih računov, ki jih je res izplačal zame, in poleg ljubezni, ki sem jo res užival pod njegovo streho, še grdo nehvaležnost, kakršni ni prostora v mojem srcu. Mama moja! Prosim Vas še to: svetujte mi Vi, kam naj krenem? Očeta moram rešiti slabe družbe. Če pa to storim, se zamerim Dolinarju, ki mi vskrati podporo, da ne bom mogel dokončati šol; zraven tega bi bili Vi na stara leta zopet v bedi, ker bi tudi Vam ustavil svojo pomoč. Eno in drugo mi je nemogoče pustiti, obojega ne morem vršiti. Pisal sem blizu enako kakor Vam tudi Dolinarju ter ga prosil dobrega sveta. Nadejam se, da me niti on niti Vi ne bosta mogla imenovati nehvaležnega sina, in pričakujem zanesljivega odgovora, ki me reši teh mučnih dvomov ter Vas kakor vse domače pozdravljam prav iskreno. Vaš hvaležni Milan.«

XI.

Tisto leto se je pomlad kaj bogato poslovila od Središča in okolice na Notranj-

skem. Pustila je v spomin najkrasnejših darov, in priroda je po njenem povelju dehtela najprijetnejših vonjav. Zrak je bil topel, prazničen. Ljudje so delali na polju, se šalili in potili, mladina je pela in vriskala. Pastirjeva piščal in ovčarjev rog sta budila v daljnem logu prijazen odmev kakor spomin boljših, srečnih časov, ta odmev pa se je zlagal s ptičjim petjem in kukavičinimi glasovi v veselo pesem — zahvalnico ravno kar odšli pomladi.

Gustav Dolinar, že osivel in upognjen, je hodil po dvorišču s pipo v ustih in iskal priložnosti, da bi na koga stresel svojo jezo. Osivele brke so mu visele ob pipi navzdol, globoko udrte oči so spominjale skupno s spodaj se stegajočimi brkami na dve veliki podpičji, ki ju loči dolgocevka pipa — velikanski klicaj. Las ni imel skoro nič, pa je pokrival glavo z rdečo čepico z daljšim črnim čopom; zato so mu na tihem naredili ime: Dolinarjev Turek ali pa turški Dolinar.

Kakor nekdanj njegov oče v slabih časih, ko je jelo primanjkovati denarja, stopa Gustav z dvorišča v kuhinjo, pomeša po loncih, odkrije čepico, pa jo ubere na kaščo, od tam na skedenj in pod, kjer se počasi skobaca po stopnicah v konjak in goveji hlev; od tu je pa samo par korakov zopet na dvorišče. To opravilo se ponavlja ob lepem vremenu najmanj dvajsetkrat na dan, v grdem vremenu je še enkrat toliko stopinj in pota.

Ali Dolinarju danes ne manjka denarja. Bog je obilo blagoslovil njegovo blagosrčnost. Bogastvo se mu je stekalo na kup od vseh strani, kamorkoli je dregnil. Toda Dolinar ni zdrav. Tlači ga naduha, tarejo ga druge skrbi. Časih pritisne noht palca na desni roki na spodnjo ustnico, kakor bi z njim hladil notranje rane, postoji, pa zopet mahne z obema rokama, da bi kdo mislil: prička se z najmanj štirimi nasprotniki, a glasu ni razen lahnega godrnjanja od nikoder.

Tedaj ugamejo domači hlapci, da se v kratkem izpremeni vreme.

Dolar preganja nadležne misli.

Sredi meseca julija je neko dopoldne tudi na navaden način praznoval svoje obhode, kar se premisli na dvorišču, pa gre klicat gospodinjo nazaj v klet. Ko je ne najde, stopi v kuhinjo, a spotoma se spomni, da mu je ugasnilo v pipi, se otipava po vseh žepih, išče žeplenke in spotoma pozabi, kaj je nameraval povedati ženi.

»Ah, že vem!« Zopet se udari s pestjo po zobeh, pa ugleda poleg ognjišča deklo, se premisli, beži zopet na dvorišče, kjer je opazil ženo in vpraša: »Kaj sem hotel reči, mama?«

Ob besedi »mama« se je zopet loputnil po zobeh, zakaj namenil se je bil že stokrat, da se mora odvaditi tega imena, odkar mu je tako nakuril »tisti nehvaležnik z Dunaja.«

»A, ali bo kmalu kosilo?«

To vprašanje je smatral samo za nekaj uvod vsega onega, kar je zares nameraval povedati. Ozrši se je skrbno na desno in levo, če ni kje nepoklicanih ušes kakega hlapca ali pastirja, reče ženi naravnost: »Zakaj sovražim njegovega očeta? To mi piše ta črni visokošolec z Dunaja. Ničvredneža sovraži vsak pošten človek.«

»Pomisli, Gustav, pa ne bodi zopet hkrati hud kakor lev. Jaz Milanu nespornost manj zamerim kakor tebi. On hoče svojega očeta s slabe poti pripraviti zopet na pravo pot.«

»A — s — s — s! Tiho, tiho! To pa že vem, po čem smrdi! Tiho, tiho, Liza! Ti še ne veš, kaj pomeni to, in želim ti, da ne zveš nikdar. Mene mora slušati; jaz sem mu več kot oče.«

»Res, ali če hoče Milan dovršiti še to dobro delo?«

»Prokleta delo, ti rečem, Liza,« zagrmi Dolinar. »Fant naj sluša mene, pa mu bo dobro; če ne — «

»Saj ni to nič slabega, Gustav!«

»Pa — prla — pa — pa! Baba, tiho! To je večno kolo vprašanj. Jaz sem gospodar zase, drugi naj bodo zase.«

»No, Gustav, to pa veš, ne, da kri ni voda? Kaj pa, če bi bil morda ti sam — seveda nehote — kriv, da se je obrnilo tako?«

Odgovor je bil: fi — fi — fi — fi — fi!

Fi — fi — fi... je potem odmevalo iz kuhinje na kaščo, skedenj in pod, po hlevih in v nekoliko minutah po širnem dvorišču: fi — fi — fi! Kakor v zraku se podeča jata preširnih vrabcev, ko preganja tičarja, svojega sovražnika. Končavši tretji obhod po dvorišču, je treščil pipo ob tla, da se je suhi pepel pokadil s trdega tlaka. Pribežal je v kuhinjo, kjer je bilo že tudi vse prazno. Tu je brcnil lonec z ognjišča, ki je z glasnil: klok! sklenil tek svojega pota po zemlji. Potem je pograbil goreče poleno ter ga zabasal skozi vežo na dvorišče. Hotel ga je menda zagnati za ženo ali za deklo, ker

pa ni dobil nobene, seveda, delo je moralo biti vendar zvršeno. Petelin se je glasno začudil na dvorišču toliki gorečnosti in kokotaje opozoril nanjo svojo podložno družino. Dolinar je mislil v slepi strasti, da mu odkod odgovarja preplašena žena, in zagodel: »Ti, ti, vedno zagovarjaš to ničvredno sodrgo. Saj je bila tudi le tvoja volja, da smo sprejeli onega potepuha v hišo. Zdaj pa imaš! Boš že še videla, kaj se izvali iz tega. Ti, ti — —«

Ker ni bilo odgovora od nikoder, se je starec ozrl in izpoznal, da govori le praznim zidovom. Vrnil se je v kuhinjo, od tam v sobo in se upehan, sopeč in rdeč sesedel na stol.

V kotu je stala Dolinarica, ki jo je jako jezilo njegovo čudno vedenje.

Dolgo sta molčala, kakor da je le njegov kašelj in naduha v sobi; potem pa reče ona: »Saj nisem mislila nič hudega — — Siromakom moramo pomagati.«

»Pa takim?«

»Ti bi se ne bil posilil za pričo, pa bi bilo.«

»Govoriš kakor umeš. Morda bi bil posilil pa mene Meglič za zločinca. Ali ni bila obravnava že blizu tam? Kaj je bolje?«

»Da si ti z brzojavnim strojem osleparil poštno upravo za tisočake. Ti moj Bog! Tega ne verjamem, in to bi ne bilo najbolje.«

»Tiho!« zavpije, kakor da so ga res obdolžili že tega zločinstva. Grdo je gledal, pihal kakor star meh in slednjič začel trditi, da ne bo več dolgo, ako ga ne bodo varovali takih-le nemirov, ko se razburi, da se vse trese v njem. Tresel se je res in razburjal se je res, a le zato, ker se je bal tega, kar gotovo prej ali slej sproži bodočnost: Milan in oče skupaj lahko preiščeta marsikaj, kar njemu ne bo milo in drago.

In mož se res ni varal, trdeč, da se še marsikaj splete iz šibe, ki ga je nevidno tepla ponoči in podnevi.

O sv. Jakobu se je vrnil z Dunaja Milan in z njim Meglič.

XII.

Tilka in bratec Binče sta se srčno veselila, da zopet ugledata očeta. Spomin nanj je vsem popolnoma zabrisal čas. Tudi mati je točila solze veselja ter jih brisala s predpasnikom. Samo Milan ni bil vesel kakor začetkoma drugih počitnic. Premišljal je, kako bi šel »domov« k Dolinarju; ali bi se vrnil domač kakor nekdanj in hvaležnovdano poslušen — ali bi šel samo ponižno in skromno se zahvalit za dosedanjo podporo in povedat, da ostane naprej tudi brez podpore obema hvaležni Milan?

Plašila ga je skrb v negotovi bodočnosti.

Srčno rad bi dovršil šolo na vseučilišču, postal zdravnik in pomagal s svojim bogatim znanjem trpečemu človeštvu, zlasti delavcu-trpinu, a s skromnim zaslužkom svojim dragim domačim, z vsem življenjem pa svojim dobrotnikom. Uresničenje te želje se mu je

umikalo, kakor se umika podnožje mavrice zaklada željnemu potniku, ki ga hoče doseči tudi po nagih kolenih, kakor nebotična stena visoke ovire so se mu jele postavljati na pot.

Najmanj se je pa veselil svojega prihoda domov oče Meglič. Mrko je gledal pred se, podal ženi in otrokoma roko, rekel pa ni nobene tolažilne besede, tudi nasmehnil se ni nikoli. Večinoma je tičal doma v kovačnici, popravljaj nekdanji železnični stroj — brzojavnega je razbil na drobne kosce — sestavljal razmetane dele nekdanje mlatilnice, ki je še sedaj kazala uspehe Megličevega truda, če jo je le kdo prevažal po podu. Dela pa ni od ljudi dobil nikakršnega, popravila tudi ne, zaslužka nič. Zaraditega ni imel prave vztrajnosti pri svojem delu. Nekoliko trenutkov le je tolkel in pilil, pa je šel zopet iz kovačnice, se naslonil v kuhinji na okno in strmel v daljavo — tam čez dimnike obširne Dolinarjeve hiše.

Milan se je boječe približal pragu nekdanjega novega doma, kjer je užil toliko dobrot v svoji mladosti. Najrajši bi se sploh ne bil bližal. »Toda potem si bodo mislili, da se jih bojim, ker sem jih res užalil. Ne! Strahopetec nočem biti. Tudi mi vest ne očita, da sem ravnal napačno.«

Šel je in — potrkal na kuhinjske duri, kar ni storil nikdar prej. Skoro sramoval se je svojega početja, saj niti berači niso nikdar trkali na kuhinjska vrata pri Dolinarju.

No, vedel je, da tam dobi nekdanjo »mamo«. Res jo je tudi dobil. Začudila se je, kdo trka, in se skoro ustrašila, ko je ugle-dala na pragu Milana. Molče in menda samo zaradi stare navade ga je objela in pritisnila na prsa, Milanu se je celo zdelo, da se je v nje oči nekaj zablestelo kakor solze. Dolinar je godrnjal mimo kuhinjskih duri in prigradil z novo pipo v ustih tudi v kuhinjo. Ustavil se je poleg duri in ni ponudil Milanu niti roke v pozdrav. Vprašal ga je

le hladno in zbadljivo: »Zdaj boš pa sam zdelaval, kaj?«

»Ne bom mogel, ata,« de mladenič odkrito.

»Pa ti bo pomagal tvoj oče; jaz ne maram biti več tvoj ata. Prosim, da se tega odvadiš — odvadite kmalu.«

Dolinarica je vzela predpasnik in si molče brisala solze. Tega trenutka ni pričakovala. Srce se ji je v prsih krčilo bolečine, ko je slišala, kako njen mož podi od hiše Milana, ki ji je bil doslej veselje in ponos.

Mladenič je začel govoriti in povedal vse, povedal prav lepo in obljubil vedno hvaležnost, da so mu slednjič solze zalile oči, a Dolinarja ni prepričal. Mož se je molče zasukal v kuhinji in nadaljeval svoje vsakdanje obhode. Ostala sta sama z nekdanjo »mamo«, ki se sicer ni še naravnost branila tega imena, vendar ni bila z njim več tako prijazna kakor nekdanj. Milan je izpoznal, da se godi v njenem srcu čudna prememba; rada bi ga obrnila po moževi

volji, pa ga ne more, ker ni prepričana, da je tako prav, kakor trdi on. Srce ji je hotelo nazaj k Milanu, nazaj k svojemu nekdanjemu gojencu, ki je tako izvrstno pokazal, da je imel dobro, skrbno vzgojiteljico v svoji mladosti. Vselej ji je ob tej misli višje zaplalo srce, in uprav v tem trenutku si je morala zopet čestitati: jaz sem pa res več opravila pri njem kakor bi bila lastna mati.

Pogledala ga je zaupno kakor nekdanj, in Milan je čutil v tem pogledu zopet vso toploto nekdanje ljubezni.

»Morda se da ta nesrečni razdor še kako poravnati?« vpraša ljubeznivo.

»O, ko bi jaz to vedel, mama!«

Ali ji je hotel razložiti, da se širi med njimi vedno bolj zevajoč prepad? Ali naj podere še tisto ozko brvico, ki ga je vezala z nekdanjimi dobrotniki? Pa takoj danes? Ne, tako brezobziren ni mogel biti!

Vrnil se je domov brez dobrotnikov, brez nad.

»Ti bom pa jaz kuhala na Dunaju,« se ponudi Tilka. Milan se ji bridko nasmehne in reče čez dolgo časa: »Samo da bi imela kaj!«

Ali deklice to ni oplašilo. Razpravljala je dalje o vsem, kar je slišala o dunajskih cerkvah, ulicah, spomenikih in izprehajališčih in končala s tem, koliko bi bilo vredno že to, da bi lahko slehri dan videla cesarja.

To je bilo Milanu le skromno razvedrilo.

Neko jutro potem ga pokliče oče k sebi v kovačnico, zapre in zaklene duri za seboj, sede na delavsko mizo in začne: »Danes bova pisala!« Milan pogleda radovedno. Oče je znal izvrstno pisati sam različne liste in v različnih jezikih, ki se jih je naučil po svetu. A Milanova radovednost je bila kmalu potolažena. Razložil mu je namreč oče kratko in hitro, da bosta pisala na razne strani, kjer bo mogoče natanko pozvedeti, koliko je priženil Dolinar in koliko dobička je spravil primeroma vsako leto, ko je cve-

tela obrt in kupčija. »Koliko je imel dolgov in koliko jih je poplačal, to lahko zvem sam, koliko je vredno posestvo, se da tudi ceniti; koliko ima gotovega denarja, ne vem. A bojim se in se veselim, da mi tega ne bo treba vedeti, ker bo že prej dovršen končni obračun. Do obračuna ga moram pritirati, in tam vem, da se izkaže prelahek; potem bom pa jaz narekoval pogoje.«

»Ali, oče, naš dobrotnik!«

»Zato sem pa tudi kot dobrotniku premenil pogoje: on je hotel s svojo dozdevno dobroto do nas od sebe odvrniti vsakršen sum. Svojo cenjeno osebo je hotel imeti na varnem kakor v škatlici, ha, ha! Zato sem premenil pogoje. Zdaj na delo!«

Milan se je stresel. Očetova neupogljivost se mu je zdela strašna in premenjeni pogoji še gotovo grozovitejši od prvotno načrtane osvete. Sin se je uprl odločno in rekel, da tega nikakor ne stori svojemu dobrotniku. Oče mu očita nepokorščino, a Milan se izgovarja, da

je sicer res dolžan slušati oba, a škodovati ne sme nikomur.

»Ko bom zares prepričan, da je Dolinar kriv, zapovejte!« je končal in se prestrašil lastnih besed, zakaj čutil je, da bi njegovo srce tudi tedaj ne pustilo škodovati Dolinarju, na čigar kolenih je nekdam sanjal najlepše sanje o bodoči sreči. In pa njegova žena?

Odrastel je že, a vendar še danes misli, da ima dve materi, od katerih ne ve, je-li ena ali druga bolja.

»Počakaj!« de oče jezno in užaljeno, »bo še drugače.« In zopet je šel slonet na okno v kovačnici, a Milan se žalostno odpravi v najbližjo gozdno senco, da bi vsaj tam za trenutek pregnal mučne skrbi. Po nekoliko urah se je vrnil po isti stezi upehan, vroč, žejen in nemiren. Doma je zvedel, da je oče njegov pisal ves čas sam in nedavno oddal več pisem na pošto.

Jasno mu je bilo, da očetova namera ni v prid Dolinarjevemu dobremu imenu; preprečiti pa ni mogel ničesar.

Druga muka je bila, da je ugibal, kje najde najhitreje košček kruha, ker mu spričo vzkratene podpore ne bo mogoče nadaljevati zdravoslovskih šol na Dunaju.

S temi skrbmi se je pa tudi bavil njegov oče, seveda z drugačnim uspehom. Neko popoldne stopi oče z jasnim licem kakor ne že davno za njim v delavnico in mu pokaže Koparjevo pismo z Nemškega. Voditelj mednarodne tajne prevratne družbe obljubuje Megliču popolno podporo za sina na Dunaju toliko časa, da dovrši vse nauke, ako podpišeta, da bosta potem oba njih izvršujoča člana.

Milan prebere list, pogleda vprašujoče očeta in potem še list, a ne črhne besedice.

»Sedaj sem približno tam,« si misli, »kjer nisem hotel nikdar biti: prekucuške družbe član; zdravnik in doktor bom sčasoma in mislil sem, da bom pomagal le trpečemu človeštvu! A?«

V njem se je začel boj, in ta boj, to si je oče čestital že naprej, se konča njemu le v korist.

Zadovoljno mu je potem pokazal več odgovorov z raznih strani, iz katerih je bila razvidna precejšnja razlika med Dolinarjevim imetjem in njegovimi dohodki in dolgovi.

»Odkod je vzel, a?« vpraša zmagovito, »odkod ima toliko več? Saprilot, če imam jaz pri tej in tej-le kupčiji dobička 20 kron, jih je le 20 in ne 40!«

Milan je skomignil z rameni, a videč, da to očetu ni prav, reče pomirljivo: »Nikar ne mislite, oče, da se potezam za Dolinarja. Tega ne. Le to vam pravim, da bo težavneje dokazati, da je vzel preveliki skupiček prav tam, kjer mislite vi!«

Takega odgovora se ni nadejal Meglič nikoli od svojega sina. Nič prav lepo se nista več gledala tisto popoldne. Milan se je kmalu naveličal praznega besedovanja in šel k Dolinarju.

XIII.

Žalostno kakor še nikdar prej je stopal Milan po veži širnega Dolinarjevega poslopja.

Držal je že za kljuko, da si za vselej odpre in zapre vrata na cesto, ko se spomni, da je njegova dolžnost poizkusiti, če je le mogoča še poslednja beseda vsaj z Dolinarico.

»Po sodnjem poti vas sicer ne morem siliti, da odložite moj priimek,« mu je rekel Dolinar užaljeno, »vendar upam, da ne boste čakali drugega opomina ter sprejmete že prej svoje nekdanje nazivalo. Z Bogom!«

Te poslednje besede so mladeniču še zvene v ušesih, ko je stopal proti kuhinjskim durim. Odgovoriti ni mogel ničesar, ker mu je Dolinar burno pokazal hrbet ter odšel — nadaljevat svoje obhode, ki so se danes vršili nekam bolj naglo.

Stopi v kuhinjo.

Nič posebno prijazno ga ni sprejela Dolinarica, ker se je bil že prej poslovil, vendar ni obupal. Videl je nje solzne oči in tudi zapazil, da skriva solze njegovim pogledom. Dolinarica mu je bila resnično dobra od nekdej. Zato ni obupal.

»Mama, prosim, samo še par besed, prosim, poslušajte me! Potem recite, da sem najnehvaležnejša stvar na svetu, me zapodite od sebe ali storite z menoj, kakoli vam drago!«

»Saj ne zaslužite nič drugega,« je bil hladen odgovor, pa je opravljala mirno dalje svoje delo, kakor da ni razen nje v kuhinji nikogar.

Težko mu je bilo tudi to, da ga je kot tujca vikala nekdanja mama. Začel je bridko tožiti: »Meni je tako težko, verjemite mi, da duši v vicah ne more biti težje. Če ne slušam očeta, se vrne gotovo zopet med nekdanjo družbo in se izgubi med njo za vse večne čase; vam sem pa dolžan hvaležnosti in zaraditega tudi pokorščine. Kam naj grem, lepo vas prosim?«

Dolinarica ga je samo pogledalo površno, češ: kaj meni mari? To ga ni oplašilo.

»Najžalostnejše na vsem pa je, da že vem, kaj namerava moj oče z vašo hišo. Ker bi rad zabranil večjo nesrečo ali jo vsaj

preprečil, me mika celo, da bi šel z njim in pazil, kdaj bo nevarnost največja, da vas opozorim nanjo ali vam pa pridem pomagat sam.«

Dolinarica ga je poslušala nekoliko pozorneje.

»Brez vaše podpore ne morem izvršiti naukov tako, kakor ste me učili vi; če pa sprejemem podporo očetove nekdanje družbe, sva izgubljena oba. Nesreča je stvar zavila tako čudno, da me sedaj ne mara niti moj lastni oče, misleč, da delam za vašo korist. Prizadeva si, da me spravi nazaj v šolo samo zato, da bo v njegovi družbi eden doktor več. Ali podpora, ki sem jo toliko let užival iz vaših rok, mislim vendar, da je imela drugačen namen, nego da postanem nevarno orodje v rokah sovražnikov človeškega redu. O, mama, ko bi vedeli, kako veliko zla se človek nauči v slabi družbi! Kričeč dokaz vam je moj nesrečni oče. Gotovo bi se vi stokrat pokesali za vsak

vinar, ki ste ga potrosili zame, ko bi jaz ne bil sčasoma kaj boljšega; ne, mama?»

»I, seveda,« mu pritrди še precej malomarno. To ga je pa le bodrilo, da jo morda vendar omeči.

»In če si izberem sedaj kako drugo službo, ne dobim nikjer takšne, ki bi bila primerna mojemu znanju. Za kaj takega bi bili vaši troški zopet preveliki.«

»Stori kakor hočeš!»

Zopet ga je tikala po nekdanji navadi. Milan je trdno upal, da se še obrne na bolje.

»To se tudi zgodi, gotovo se zgodi. Še nekaj bi vam rad povedal. Saj sem zrastel pri vas in čutim še vedno z vami, pa mi boste oprostili, da govorim odkritosrčno, čeprav ravnam morda proti namenu svojega očeta. Danes ne morem drugače. Čas se je približal, ko se bom moral odločiti in meni se zdi, da sem se že odločil in sicer — z očetom. Meni se le zdi, verjemite, mama, da ima sovraštvo med gospodom Dolinarjem in mojim očetom svoj začetek

že prej, že davno. Moja mati sumi tako in oče — oče pravi in verjame, da je res.«

In povedal je moško vse namene Marka Megliča, s katerimi hoče nekega dne prepričati Dolinarja in ostali svet, kdo je zares nedolžen, kdo je kriv.

Dolinarica je pustila kuhinjsko delo in gledala naravnost Milanu v oči. Roke je uprla v bok, in barva na obrazu se ji je naglo preminjala.

»Meglič si upa kaj takega? Tega gada smo mi redili na svojih prsih — ali vsaj njegovo družino? O, Bog, o, Bog! Ali nisi še iztegnil svoje roke?«

»Prosim, prosim, mama, ne jezite se! Morda da nisem storil prav, da sem vam to povedal, ali moje srce mi je velelo tako, in jaz nisem mogel povedati gospodu atu, pa sem vam. Vse je resnično. Zaraditega pa trpim grozne muke tu-le v prsih, in teh bolečin mi ne more polajšati nihče več. To bo najbrž moja poguba.«

«O, najbrž, najbrž! Nehvaležni, gadji zarod!» sikne Dolinarica. Še nikdar je ni videl Milan tako razkačene. »Moj mož da si je na nepošten način pridobil bogastvo? Morda misli Meglič, ta črna duša, da imamo vsi tako široko vest kot on?»

»Prosim, mama, Meglič je moj oče. Jaz ga poznam in prepričan sem, da je glede tiste tatvine popolnoma nedolžen.«

»Kakor Lahov koš!»

»Ne, kakor dete, ki je ravnokar prejelo sveti krst.«

»Ti — i — i!»

Zavpila je, da je donelo daleč po hiši.

»Morda si pa tudi prepričan, da je kriv moj mož?»

»Ne, mama! Jaz pravim samo: Bog daj, da pokaže preiskava nedolžnost gospoda Dolinarja.«

»Kakšna preiskava?» vpraša začudeno.

»Ki dožene, kdaj in s čigavo pomočjo so se premenile razmere v vaši hiši iz slabih v dobre, zlasti pa, odkod denar. Orožništvo,

sodišče, državno pravdnništvo — vsi že pozvedujejo, in moj oče upa, da se to prej ali slej dožene do konca.«

»O, Bog, moj Bog! To bo plačilo na stare dni!«

»Jaz vam ostanem hvaležen do smrti, naj dokaže preiskava tako ali drugače, verjamite mi, mama. Zato sem vam to moral povedati. Zdaj diham zopet lože. Tudi med najslabšo družbo ne zabim nikdar vaših dobrot. Vselej me bo veselilo, ko bom slišal, da vam Bog vrača v obilnosti, kar ste storili dobrega za nas.«

»Kažeš pa vendar ne tega,« ga zopet zavrne odurno.

Milan se je hladno poslovil in odšel.

»Naj mi Bog oprost,« si je mislil spotoma, »ako nisem ukrenil prav. Očetu, vem, da ne bi bilo prav, ko bi vedel, da sem Dolinarja opozoril na nevarnost, ki se mu bliža.« Z današnjim robotim vedenjem, je pa zbudil nekdanji Milanov dobrotnik v mladeničevem srcu resen sum, da bi utegnil

biti Dolinar kriv, da se on ne poteza za očeta socialista in anarhista, marveč le za očeta. Čemu toliko jeze in sovraštva? »Tega bom že spravil na hladno, ne bojte se,« je rekel danes Milanu naravnost, in očetu Megliču to ni neznano. Z njim je oživela Dolinarju slaba vest, ki ga nadleguje češče nego prej. Seveda bo imel poslej Dolinar, ko zve očetove namene, še več vzroka, kazati svoje sovraštvo proti njemu in proti ubožni družini.

Takoj drugi dan je došel Dolinarjev hlapec, ki je odpovedal Megličevim v hiši stanovanje ter pobral tudi vse ono orodje, ki je bilo kupljeno na dražbi s hišo vred. Celo nedovršeno mlatilnico so naložili na voz in odpeljali k Dolinarju.

Meglič je škripal z zobmi, da se je vse treslo.

»Tudi slon je močan,« razlaga s tresočim glasom, »ko ga vjamejo, se brani strahovito in napenja vezi. Kaj mu pomaga,

ko je zaraditega vedno tesneje v zanjkah?
Tudi Dolinar počenja kar vjeti slon.«

Milan ugovarja :

»Oče! Vjeti smo sedaj mi, ne pa Dolinar.«

»To izpoznaš šele pozneje. Toda, Milan, sin moj! Tukaj-le izpoznaš, kaj so človeške dobrote. Vse človeštvo ni drugega kot družba pijavk in krvoločnih zverí.«

»Oče, zopet sodite krivo kakor nekdej.«

»E, sinko! Nekdej sem sodil tako, in ni bilo napačno; pa sodim še sedaj: smrt človeški družbi, smrt krvosesom!«

Milanu je pogled zastrla solza.

Tilka je uprav postavila predenj na mizo šopek najlepših klinčkov, rož, rezede in rožmarina. Milan ga ni videl. Tudi prosečega pogleda sestrinega ni videl, ko je tako radovedno pričakovala, kako jo pohvali. Imela je tudi že dodelan par nogavic prav samo zanj, za Milana, pa ni šla ponje v skrinjo. S potrjim srcem je poiskala mater

in ji bridko potožila, kako čuden je letos Milan, čeprav je samo naš.

Njegov trud, da izpreobrne vsaj enega izmed nesrečnih zapeljancev, je torej splaval po vodi. Ko bi bilo samo to! Prizadevanje je pahnilo tudi njega v prepad, odkoder ne bo več rešitve. To je izpoznal in videl vedno razločneje, da drugače skoro ni bilo mogoče. Početskoma se je veselil olajšave v svojem poslu, da je oseba, ki jo želi pridobiti, njegov lastni oče; sedaj vidi, da je bila to njegova poguba.

Celo v grlu je čutil neprijeten okus, kakor da se sili požirati žolč. Obup nad prvim neuspehom je dramil še obup zaradi lastne bodočnosti. Od nikod pomoči, nikamor steze izmed stisk in neprilik.

Naslednje jutro so pobrali svoje skromno pohištvo — oj, kako malo ga je bilo! — in se preselili v neko sobo sredi vasi, kjer so kuhali in spali. Milan je dvomil, da bi za to skromno stanovanje mogli plačati stanarino, ko bi ostali v njem več časa.

Z bližajočo se zimo so se vsem obetali hudi časi.

Milan doslej ni še nikamor prosil za kako službo.

Oče je namreč silil vanj, naj sprejme ponudbo mednarodne družbe za veliki prevrat in gre nadaljevat šole z njeno podporo. Sin se je branil, da ne sprejme iz takih virov niti najmanjšega darila.

»Poiem bom prodan z dušo in telesom, za vse večne čase — suženj.«

»Pa vendar živimo — z majhno izjemo materinega in Tilkinega zaslužka — vsi ob moji podpori od družbe, ali ti tekne drugače kot Dolinarjevi založaji?«

XIV.

Milan je začel premišljati. Po cele dneve je molčal in pohajal po temnih gozdovih in mislil — kakor njegov oče — slabo o sebi in o vsem svetu. Preudarjal je sam s seboj,

da je Dolinar pravzaprav tudi njegov sovražnik, ker mu je doslej dajal podporo in jo odtegnil v odločilnem trenutku. Brez njega in njegove dobrote bi bil sicer ostal siromak, a navajen trpljenja; ker mu je sedaj vskratil pomoč, ostane za vselej učen berač, kakoršnemu se smeje vse. Začel je črno gledati in črno soditi vse ljudi.

Oče njegov je menda vedel, kaj se vrši s sinom.

Neko popoldne se prismeje s pošte in mu pokaže list: »He, he! Sprejet si, Milan! Ti boš še velik gospod brez Dolinarjeve pomoči, in mi vsi smo rešeni. Mednarodna družba te je sprejela. V nekoliko dneh dobim denar, pa se popeljeva na Dunaj. Toda prej se mora zgoditi še nekaj...«

Mož je strahovito zaškrtal z zobmi in pogledal tako grdo, da je Tilka prestrašena skočila od ščedilnika. Lice se ji je obrnilo na jok in tudi vse drugo se ji je obračalo na jok: vse dunajske cerkve, ki jih je gledala v duhu kot Milanova kuharica; vse

krasne palače so ji izginile iz misli kakor da bi popihnil prah z dlani. A na prejšnje mesto se je naselil jok z vso oblastjo.

Tudi Milana je pretresla ta očetova grožnja. Po dosedanjih doživljajih sodeč, je slutil, da se bliža Dolinarju velika nesreča. V njem se je zbudila siloma zatrta nekdanja zaupnost, in srce mu je nehote velelo, naj gre k Dolinarju in mu pove, naj se čuva, a danes ni Milan šel nikamor.

V Središču so ljudje spravljali zadnji krompir, ajdo in proso, ko se je Megličevi rodbini bližala ločitev — do negotovega snidenja v bodočnosti. Mati je zopet godrnjala, Marko je škripal z zobmi, malega Binčeta je mučila radovednost, a Tilko je navdajalo veselje, da jo Milan poslej kmalu vzame s seboj na Dunaj. Milan sam je žalostno namerjal ta korak v svet.

Pri Dolinarju se je ta novica širila kot blagovestje miru in sreče vsaj navidezno.

Dolinar je zložno puhal iz pipe-dolgecveke, pogostoma kakor po navadi glasno

zabavljaj po njegovih mislih nikdar dovolj pridni družini in se jezil na tihem na Milana, ki hoče baje z glavo skozi zid. Z ženo ni govoril nič od onega večera, ko mu je pojasnila Milanove sumnje. Hudo jo je ozmerjal, šel in se potem zaprl v svojo sobo. Tudi ni zabil prav močno zaloputniti duri. Zadnje dni pa, ko je čul, da se Meglič zares spravlja s sinom stran, je čutil notranjo potrebo, da komu pove svoje misli, zaupa svojo radost. Zdelo se mu je celo vedno bolj krivično, da je zmerjal ženo onega večera; sam nase je bil hud, da se je tako pre naglil. Zato je iskal pripravne priložnosti, da se spravi s soprogo.

»Veš, Liza,« začne neki večer, hlastaje ob navadnem obhodu skozi kuhinjo, »prav je, da pojdejo ti-le ljudje iz Središča.« Zopet je navidezno mirno puhal iz pipe mogočne oblake dima. Ko ni bilo odgovora od soproge, pa tudi iz nobenega kota, je zaključil kar samovoljno svoje modrovanje: »Da bi jih le ne bilo nikdar več nazaj!«

Morda se mu je zdelo, da bi zaman čakal pritrdila, ker bi ga ne dobil, za to jo je odkuril zopet naprej. Ob drugem obhodu vendar ni obupal. Saj je poznal dobre in slabe lastnosti svoje ženice. Dolinar se je ojunal in vprašal, kdaj bo večerja.

»Samo nekaj časa kesneje kot včeraj,« je bil rezek odgovor; zaman je čakal, da pride na to še kak nameček, ki bi ga mogel pograbit in nadaljevati o tem, kar mu je kipelo v srcu.

»Pa prihodnjič!« se je tolažil in šel na vrt zraven dvorišča. Premišljal je, da jo je vendar še poceni odnesel iz nevarnosti, ki bi bila kmalu razkrila njegovo preteklost. »Tisto Megličevo pozvedovanje,« si je rekel, »so le sitne muhe.« Ali nehote so se mu še usiljevale misli o tem, kaj bi se bilo še lahko razvilo iz one nepriličnosti, ko bi se Megliču zares sreča pokazala vsaj nekaj pravično. Zato pa tudi ni mogel v srcu zamoriti glasu, ki ga je pozival, da mora priznati, kako plemenito, požrtvovalno delo

je dovršil Milan, da mu je vse naznanil pravočasno. Hipoma mu je bilo žal mladeniča.

»Hm, dober sin nespametnega očeta!« je sklenil samovoljno in se spominjal, koliko solz je potočila njegova žena, ker se je morala vzdrževati prisiljeno, resno in jezno vpričo mladeniča, ki bi mu najrajša rekla: moj sin! Da, tako bi žalovala po izgubljenem otroku samo prava mati.

Prav nevšečno ga je dirnila misel, kako bi soprogi zato napravil kako veselje, ko zgrabi Dolinarja za vrat koščena, hladna roka. Smrt? — Ne. Prepričal se je v svojo veliko žalost, da je nekaj hujšega kot smrt — Meglič Marko sam. Sedaj mu ni bilo treba ne pipe, ne žene, ne družine in ne obhodov. Takoj mu je bilo vse jasno: Prišel je, da se osveti! Čutil je njegovo sapo na svojem licu, smrdljivo, po žganju dišečo sapo; čutil njegovo moč na vratu, čutil je, da je izgubljen. Nikakega glasu ni zmožel, da bi poklical koga na pomoč. Megličevi prsti so se vdrli v njegov tolsti vrat, kakor

orlovi kremplji v mehko kuretino, in Dolinar je slutil, da tem prstom danes ne bo kos. Izkušal se je sicer braniti z nogami in z rokami — saj se še črv brani smrti, pa je kmalu ležal vznak na tleh kot dete, ki ga povijajo, Megličevi pesti sta odnehali — le za hipec, ko je vprašal strupeno: »Ali poveš, ali poveš?«

»Kaj hoče — češ?« vpraša Dolinar s pridušenim glasom, ker ga je sovražna pest zopet davila, da je videl črno noč okolo sebe.

»Zdaj reci, da nisi ti osleparil pošte z brzojavno poštno nakaznico, goljuf!«

In železni pesti sta nekoliko odnehali, potem pa tem huje vršili svoje delo.

»Reci, da nisi ti mene ovadil po krivici, ker si se sam bal kazni?«

Zopet je čutil hujše bolečine v grlu, sapa mu je zastajala, v grlu mu je breščalo in v obraz je bil zaripel kot sama groza, kakor pajek muho ga je zajel Meglič s svojimi suhimi udi, mu pokleknil na prsi in zahteval

svoje pravice. Dolinarju so začele moči pojemati, kri mu je šumela po ušesih kakor bližajoči se vihar. Mislil je pa z grozo v srcu: Tako-le se bliža menda človeku smrt. Ko bi že mogel odgovoriti!

»Reci, da nisi ti izmaknil mojega brzojavnega stroja ter ga potem zopet vrnil! Za hipec odjenjata obe pesti na njegovem vratu, in Dolinar izreče razločno sam svojo smrtno obsodbo: »Sem! Ali pusti me!« Toda pesti nista hoteli, nista mogli izpustiti. Za vse muke, trpljenje, žalost, obup in po takih načelih osvete — pa bi nehal?! Morda bi bil, ko bi še davno ne bili zamrli v njegovih prsah vsi milejši, vsi slajši glasovi.

Pesti sta ga tiščali z vso močjo.

Dolinar je izgubil zavest.

Meglič pa vendar ni končal strašne osvete.

Milan je navzlic vsem skrbem imel eno oko tam, kjer je bival njegov oče. Pazil je, kaj dela in kaj namerava in se prijateljski pogovarjal z njim. Zalezal ga je bil tudi na

skrivni stezi na Dolinarjev vrt in nehote slišal poslednje Dolinarjeve besede. Izkušal je baš preplezati visoki zid; a lastna obsojba nekdanjega dobrotnika ga je pretresla tako, da so mu opešale roke in je telebnil nazaj na tla. Zbrati je moral drugič svoje moči, pa tudi svojo zavest in vso svojo dušno moč, da je hitel rešiti svojega — sovražnika.

Preplezal je zid in hitel mirit nasprotnika; čutil pa je, da so se zaradi Dolinarjevega priznanja vsule nanj vse gore na zemlji, kakor v nezavestnem polsnu je planil med nasprotnika in ju razdružil. Toda še med tem opravičilo, ko ga je gledal lastni oči, kakor da ga hoče prebosti z očmi, so se mu vsiljevali pomisleki: Torej res — vse je laž, vse hinavščina na svetu! Ali ne trde prav črnogledi sovražniki človeške družbe, c e l e g a s v e t a? Glasen, v nebo vpijoč in pritrdilen odgovor je imel pred seboj. Za tega naj se potegne? Oba sta grešila, oba sta njegova, nobenega ne so-

vraži in nobenega ne more ljubiti! Ne, o tem ni bil gotov. — Odrinil je očeta, ki se ni lahko ločil od Dolinarjevih prsi in s tolstega vrata. »Glej, z dobroto, izkazano tebi, je hotel poravnati očetu storjeno krivico!« Taka misel ga je nadlegovalo v človekoljubnem delu. Hotel si je olajšati vest! »Hm, dober namen,« si je razlagal Milan, postavil Dolinarja zopet na noge in miril razsajajočega očeta. Dolinar se je kmalu zavedel in zagledavši Megliča, se najbrž tudi takoj spominjal, kaj je rekel, ko je tičal v njegovih — krempljih. Obraz se mu skremži v prisiljen nasmeh: »Ha, ha! Rekel sem, rekel, to je res. A ti mi dokaži s pričami, da je resnična moja trditev! Tolovaj!«

Milana je zopet obšla stara slabost: z eno samo besedico bi bil lahko uničil svojega nekdanjega dobrotnika, pa ni mogel. Ako ga je le pogledal, se je v njegovem srcu zopet zbudilo spoštovanje in ljubezen. Kot odrastel mladenič je tudi vedel, da s tem, če trdi, da je slišal Dolinarjevo trditev,

dokaže, da je prisluškoval ali vohunil, kar za nikogar ni lepo in ne častno. Globoko je vzdihnil, kakor da hoče s tem vzdihom odpoditi vse neprijetnosti in vso žalost iz svojega srca.

In zopet bi bila nasprotnika planila drug na drugega, ko bi ne bil med njima Milan. Čudno ! Kakor se ni mogel odločiti mladenič, da bi enega sovražil in le drugega ljubil, se tudi izmed nasprotnikov nobeden ni upal reči : »Česa pa iščeš tukaj?« Namesto sprave se je začelo dolgo besedovanje, ki se ni končalo niti potem, ko so se ločili pri Dolinarju. Krik in ropot je odmeval še dolgo potem po širnem Dolinarjevem dvorišču in iz puste Megličeve sobice na cesto. Milan je čutil v srcu praznoto, kakor da ga je ostavilo vse na svetu. Celo materi je rekel, da odhaja z lahkim srcem med najnevarnejšo druhal, saj je tudi njega vse prevarilo na svetu.

Vse bi bil stavil za dobrotnika Dolinarja, svoje življenje za svojega očeta. Toda sedaj : kateri je več vreden ?

XV.

Vse kakor nekdam.

Milan je zopet najel isto stanovanje na Dunaju, ki ga je imel lani; učil se je marljivo kakor lani, morda še marljiveje in pohajal med delavske družbe še večkrat kot lani. Očeta ni videl po več tednov; videl je pa njegove tovariše, ki so se posebno radi zanimali, kako napreduje mladi doktor in kako se pripravlja na doktorsko preizkušnjo. No, sicer mu ni bilo krivice — vsaj na zunanje. Zadružna blagajnica mu je izplačala vsak mesec vse troške, in nihče ni črhnil, če so bili ti troški zlasti proti koncu četrtega leta nenavadno veliki. Zato pa ni smel odkloniti vabila, če so mu naročili, da mora govoriti na raznih shodih, kamor so ga pozvali delavski voditelji. Vsi so trdili, kdor ga je le čul, da govori Milan lepo, gladko in mnogo. Le s tem niso bili zadovoljni njegovi »gospodarji«, ker je govoril premalo ostro, robato, sirovo in ker ni priporočal,

naj delavci rabijo pest, kramp, nož in smodnik, da si pridobe nekaj pravic. Milan je odgovarjal, da sedaj sicer ne more, a če bo kdaj treba, če bo zares sila, potem pa...

Zato mu tudi ni ugajalo to življenje, čeprav ga je marsikaj spominjalo časov »kakor nekdanj«. Sirove sile ni mogel nikdar priporočati, ker mu je ostalo še vedno ono čuteče srce kot nekdanj. Neizprosne razmere so ga sicer prisilile, da je porabil edino rešilno desko očetovo, prepričanje, ki bi ga utegnila — dasi rešilna deska sovražne ladje — vendar pripeljati v pristanišče njegovih mladostnih nad in vzorov. Ob tem pa je pozabil, da ne more premeniti srca.

Tuji kruh, ki ga je užival, je bil grenak, jako grenak.

Kateremu mladeniču ne utriplje srce veselja in ponosa, ko se mu v slavnostni dvorani dunajskega useučilišča izroči listina — na pergament pisana pravica, da sme poslej svoje ime odičiti s častnim naslovom doktorstva? Tudi Milanu je bil ta trenutek

kaplja medu v kupo grenkobe. Upal je celo, da mu bodo čestitali njegovi roditelji, bratec in sestra. Tilka mu je pisala, koliko vrže takšen naslov na mesec in pristavila, da pride takoj k njemu, ako nese naslov samo dobršno polovico vsakdanjih potreb. »Drugo polovico si upam jaz že prihraniti. Vidiš, tako dobra gospodinja bom.« Tako je končala skrbna Tilka, in Milan se je moral nasmehnuti njeni otroški preprostosti, češ : »Kaj hočeš tam prihraniti, kjer je tudi prva polovica — nič ?«

Oče je vprašal, če je plačal potrebne pristojbine. Binče se je oglasil z drobnim lističem, da mu bo moral brat sedaj, ko je doktor, tudi kmalu kaj pomagati, ker ne vztraja prav sladko v svojem rokodelstvu. Učil se je mizarstva in komaj čakal, da si začne samostojno služiti vsakdanji kruh.

Mati mu ni čestitala. Na prijazno naznaniilo Dolinarju ni prijel niti glasu, čemur se pa ni čudil.

Drugače so znali uporabiti to priložnost njegovi novi dobrotniki. Takoj naslednji dan po dovršeni preizkušnji so povabili mladega doktorja, da pride govorit na velik delavski shod. Dočim so se Milanovi tovariši zabavali te dni v veselih družbah in praznovali s počitkom prvi častni korak v novo življenje, je moral on takoj k pripravam za javni govor, ki ga ni nič preveč veselil; a šel je, ker je moral zaradi kruha.

»Čestitam, gospod doktor!« ga pozdravi nekdanji znanec in očetov tovariš Kopar. »Glejte, danes so oči nas vseh uprte v vas. Gotovo vam je polno srce; iz tega srca pa, gospodine, dajte danes okusiti sladkosti in sreče tudi nam vsem. Stopite na oder in povzdignete svoj glas v pomoč zatirancem, v bodrilo obupancem, v pouk nam vsem. Zdravi!«

Milan se je zahvalil za čestitko in mirno, samosvestno prikimal, da bo govoril na splošno željo zbranim delavcem, dasi je še ves prevzet od minilih naporov.

Bila je nedelja — dan počitka, zabave, veselja.

Dr. Megliču je modro oko vsplavalo po širnem vrtu, in nevoljno je stresel črne kodre na glavi. Vse polno ljudstva, natlačeno do poslednjega kotička. Natararji so se komaj s silo, s komolci in prošnjami premikali med posameznimi gručami in mizami. Ženske, otroci, mladeniči, hčerke, očetje — vse je bilo tu namešano. Vsak dan navadno blede obrazi so dobili danes v gneči in vročini zaradi zaužite pijače neko topo — neumno podobo. Navzoči voditelji so sicer trdili, da je danes izvrstna zabava, neprisiljena navdušenost za stanovske koristi na vrhuncu kakor malokdaj! Ali Milana je pretresala nevolja, pretresala ga je jeza kakor mraz do kosti. »V taki-le navdušenosti, v pijani navdušenosti potem zavražajo moji znanci to-le trpeče, lahkoverno ljudstvo.« Zato je nemirno potresel črne kodre, se obrnil v stran in pomislil, da ne namerava on sedaj — nič boljšega.

Ali ne namerava tudi on uporabiti trenutne navdušenosti tega-le malo izobraženega delavstva, da se povspne višje in višje v milosti svojih dobrotnikov, da se poveča ugled in vpliv stranke in zaupanje vanjo? Ali gre tu prvo in edino za koristi delavstva?

Ali ko bi bilo samo to!

Marsikdo sedaj skrbno prešteva v žepu poslednje vinarčke, ki mu ostanejo po nočejšnji pijači za najmanjše potrebe celega tedna. V hipni navdušenosti pokliče pa še za zadnje novce vnovič pijače in pije na zdravje — onim, ki so ga navdušili za to, da pije. V ponedeljek se začne stradanje in staro zabavljanje. Danes zabuhli, topi obrazi pa dobe jutri še nekoliko bolestnejši izraz nego navadno. Začne se zavistna sodba o vsem ostalem svetu. Ljudje, ki redno zmerno uživajo svoje priboljške, se jim zde skopuhi; bogatini, ki se odrekajo še teh priboljškov, se jim zde stiskači; kapitalisti pa, ki se ne zmenijo ne za prve ne za druge, so jim že kar žive — hudobe.

Milan se je kesal, da se ni pripravil za take vrste govor. Vrt se je namreč le še polnil, da so se ljudje kar trli, in zlasti novi gosti so bili še posebno dobre volje. Nekaj jih je celo ostalo pred vhodom. Tam je bilo prilepljenih več listov, ki so naznanjali edino točko vsporeda: »Kako naj država s kapitalisti preskrbi delavce na starost. Govori novoimenovani doktor vsega zdravilstva, gospod Milan Meglič, tajnik delavske zveze na Dunaju.«

To in pa izborno češko pivo je imelo dovolj privlačne sile, da je bil gostilničar zadovoljen. Saj je že davno primanjvalo stolov in miz. Gostje so postavljali kupice med veje cvetočih oleandrov, gori visoko med razrastke divjih kostanjev, na stebre svetilk in kamor je še kdo mogel: drugemu na ramo, na plešo... Mrmrajoč nemir kakor med bučelami v panju, prej nego se loči stari roj od mlade zalege. V obližju odra so že odmevali klici: »Dr. Meglič! Živio Meglič! kdaj pride doktor? Kje je naš tajnik?

Ali ga ne plačamo?« In ropot po mizah, stolih, dlaneh in kupicah je dražil Milanu uho v vedno bolj neprijetnem soglasju. Kopar je predsedoval današnjemu shodu, pa je v istini samo sedel za odrom v prijetni senci ter se z vrčkom piva v roki pogovarjal s sodrugi o najnovejših štrajkih po večjih mestih. Milan se mu je tudi pridružil in začel dokazovati z nekim listom, da se je še večina štrajkov končala za delavstvo nepovoljno.

Kopar se je seveda branil z obema rokama :

»Čujte, doktor, prosim, ali ste se res stepli s pametjo, odkar imate tisti dr. na oslovski koži? S čim naj dokažemo delavci svojo moč in nevstrašenost? Od Adama do danes je delavec trpel mirno ter zato ostal siromak. Ako bi hotel še trpeti mirno kakor doslej, ostane siromak do zadnjega dne. In tega — nočemo!« Junaški voditelj se je junaški udaril po prsih, kakor da tam počiva vsa podpora, ki uresniči njegov »nočemo«.

Grdo je pogledal, tako grdo, da bi se ga ustrašil na tešče sam peklenški gospodar; dr. Meglič se ga pa ni. Imel je nanizanih nebroj dokazov, da se je z mirnim napredovanjem pa z nepobitnimi razlogi in s resno voljo doseglo od Adama do danes več nego z vso silo.

Začel je robotemu Koparju naštevati dogodke, ki so bolj predrugačili lice zemlje nego vse krvave vojske, n. pr. razširjenje krščanstva zlasti v prvih časih, različne iznajdbe, stroji. »Ali je Ameriko kdo odkril z vojsko? Ali so mogle krščanstvo zatreti vse rimske legije vojakov? Kdo je zbližal razne dele sveta? Da, sila človeškega duha in uma, ne pa pesti.«

Kopar je jezno škripal z zobmi. Ko mu je še postregel mladi doktor z vprašanjem: »In kako pa to, gospod prijatelj, da se socialna družba vseh vrst poteza za odpravo vsakršnih vojsk v državah, a mi naj zahtevamo, da naši ljudje vnovič rabijo silo.«

»Vraga! Doktor, pa danes ne izkušajte govoriti v tem smislu! Ni zdravo. Vidi se vam, da vam novi naslov pripravlja nebroj novih misli. Dobro! Mlad človek naj misli. Toda vsaka misel ni za to, da se svobodno izprehaja po svetu in se greje na zlatem solncu.«

»Tako neoprezen tudi nisem, verjemite. Toliko vam pa tudi rečem: Mari hočete s silo doseči preskrbljenje delavcev na starost? Kako?«

»Doktor, vam je doktorski diplom zmedel vse pametne misli. Z vami se ne da več govoriti drugače nego — na mirnem poti.«

Milan prikima, ne meneč se za to, jeli nasprotniku všeč ali ne všeč. Kopar ga je pogledal še grje, nego bi ga pogledal sam oče Meglič, in pristavil porogljivo: »Kaj pa da niste izkusili po mirnem poti preveriti svojega napoločeta, da bi vas bil podpiral še nadalje?«

»S tem sem zadel v črno,« si je mislil in mirno mrmral sam v seboj: »Da smo te

morali prav mi dobiti na rame! Toda, kaj hočemo: njegov oče je drugačna korenina. Zaradi očeta je to, zaradi očeta.«

»Ali menite, da sem sploh izkušal naklonjenost svojega dobrotnika si ohraniti s silo? Kaj še!«

Kopar je jezno grizel ustnice, Milan je pa vstopil na govorniški oder. Nemilosten pogled ga je spremljal in besede: »Danes se ti zgodi lahko, da te vržemo ven na cesto in tudi ven iz naše družbe. Čakaj!«

Stari Meglič je osrečeval ljudi s svojimi prevratnimi nazori v nekem oddaljenejšem delu mesta, zato ni mogel pravočasno na shod, da bi slišal sina-govornika. Že ko se je solnce močno nagibalo na zapad, se je z nekako slavnostno ubranim obrazom bližal vhodu na vrt. Tu je pa že odmeval trušč kakor z bojišča. »To žanje danes moj Milan lavorike uspehov in vence slave! Da moj Milan, hm, dr. Milan...« si je čestital srečni oče in ponosno ogledoval po stenah lepake s sinovim, z njegovim imenom, češ: »Tega

mi vendar ni mogel vzeti Dolinar, ha, ha!
Moj sin je moj ponos!« Toda kako se začudi, ko se trušč z vrta premeni v divje valovanje. Vse vpije: »Doli z njim! Izdajica! Vrzite ga na zrak! Naj se gre hladit!«

»To ni moj sin; kdo drugi mora biti.«

Tako se je tolažil stari Meglič, se izkušal bližati zatrpanemu vhodu in se še vedno topil v sladkih, samozadovoljnih misli in načrtih o sinu, o doktorju.

Dr. Meglič je res stal na govorniškem odru in govoril o preskrbovanju delavcev na starost tako, kakor so želeli drugi in kakor je ugajalo vsem. Slednjič je začel ponujati v lepi govorniški obliki in z vedrim laskanjem »odličnim poslušalcem« ter zbranim prijateljem tudi nekaj svoje primesi, ki pa že v začetku ni ugajala večini. Trdil je namreč — veliko nespamet, kakor so ponavljali sodrugi okolo odra — da bi si moralo delavstvo vsaj začasno pomagati samo, ker ni nade, da bi jim vlada in velekapital pomagala tako brž; delavstvo bi moralo biti

varčneje, pa si samo zasnovati male svoje preskrbovalnice in reči slednjič svojim gospodarjem: Tako-le bi mi radi, tako-le nam pomagajte!

No, govorniku ni pomagal nihče. Vse križem je vpilo in ga motilo. Zato je Milan nadaljeval prav razburjen in prav glasno: »Kaj ti pomaga, če si danes vesel, a moraš na račun tega veselja potem stradati ves teden? Ali ni tako veselje — začetek žalosti, umetno odloženo breme, ki te bo tem huje trlo jutri?«

Med poslušalstvom je hreščalo: »Ali nam hočete prepovedati še edine trenutke, ko smo podobni ljudem?«

»Doktor je bedast.«

»Pa mi ga podpiramo, mi, naše društvo! Morda za to da nam tukaj-le čita levite?«

»Kdo ga bo poslušal? Saj nismo v cerkvi, da bi ga morali.« Videč splošni nemir, obče nasprotstvo in pa da ga noče podpirati niti Kopar — predsednik shoda, se obrne Milan poslednjič k poslušalstvu in reče prezirljivo: »Če ne verjamete, da mislim

resnično in iskreno to, kar govorim, poizkušajte in čakajte — čakajte tuje pomoči tako dolgo, da vam bodo pečene piške letele naravnost v usta. Na to porečem jaz prvi in gotovo odkritosrčno ter iskreno vam želeč: Dober tek!«

»Pričkati se hoče!«

»Prenajedel se je našega kruha.«

»Gosposko vzrejeni berač.«

»Pokrita jed.«

»Dvorezni nož! Šema!«

»Suženj velekapitala!«

»Naša sramota!«

»Doli z njim!«

»Ven ga vrzite!«

»Fej! Fi — fi — fi — ij! Fuj!«

Med glasnimi klici so letele na oder kupice, kosi polomljenih stolov, posodice za žveplenke, za sol in papriko . . . Dr. Meglič se je ozrl že drugič in tretjič, kje so njegovi zavetniki, da bi ga ščitili, a nikogar ni bilo. Celo Kopar se je skrilo. Nekaj zborovalcev je pa skočilo na oder. Milan je mislil,

da mu hite na pomoč in hotel še govoriti v svojo obrambo, a komu? Vse je vpilo križem, tudi oni, ki so se mu bližali na odru. Izpoznal je, da je zašel med same sovražnike. Na obrambo ni mislil več, tudi ni utegnil več misliti: krepke roke so ga prijele — seveda ne prerahlo — odnesle na rob pred najgostejše poslušalstvo, ki je razdivjano stiskalo pesti in stezalo roke, grozeče se proti njemu. In Milan Meglič, nedavno še tako čislani govornik na delavskih shodih, da so ga hvalili celo nasprotniki, se je pomikal kot bedna žrtev ljudske nevolje največ preko glav in skrčenih pesti proti izhodu. Začela se je splošna zmešnjava, zakaj razdraženo delavstvo ni več pazilo preveč natančno, v koga meče razne stvari. Tuintam so celo zgrabili moža in ga kruto mikastili, če je bil le nekoliko ali nič podoben dr. Megliču, ali pa če je kdo le zavpil: »Ta le je!« In neusmiljeno je padalo po njem. Tam je zajavkal otrok, da so ga pohodili, tu je zopet prebledela

delavka in zbeganih oči in trepetajočih ustnic iskala svoj zmečkani slamnik. Vsi so drli proti izhodu, a le malokdo je vedel, če gre prav ali če se drevi za drugimi.

Kopar je stopil na oder, da bi miril, pa tudi njega niso poznali več. Tedaj je izjavil navzoči vladni zastopnik, da je v imenu postave shod zaključen.

Stari Meglič je čudeč se gledal to vedno večje gibanje. »Kdo neki govori?« se je vprašal. »Ti glasovi so preosorni. Čudno! Pa moj sin zna govoriti kakor malokdo.«

Ni se še dobro ozrl, pa so postavile krepke pesti prav na sredo ulice njegovega sina. Brez vzklikov in žalitev seveda tudi tukaj ni moglo biti, ker se je z zbirališča ustavljalo vedno več ljudi. Iz tega je izpoznal stari Meglič, da Milanu ni posebno dobro. Hitro je premotril nevšečni položaj in dejal sinu pomilovalno:

»Slabo praznuješ doktorski praznik, Milan!«

»Pa tem slovesneje praznuje slovo iz

naše družbe,« se oglasi zlobno Kopar. »Tvoj sin se pri nas ni obnesel. Spravi ga, kamor hočeš, le v našo družbo nikdar več. Glej, kaj se je zgodilo!«

Še so se dvigale delavske pesti, še so doneli grozilni klici kakor tulenje rashajajočih se lačnih volkov v zimski noči. Stari Meglič je izpoznal, da je došel prepozno. Tu je ni rešitve več. Zbirališče se je praznilo, ljudje so hiteli mimo in žalili oba. Morala sta se umakniti neljubim pogledom. Oče Meglič bi bil najrajši šel za delavci poravnavat in opravičevat sinovo napako, a Milan je moral zborovalcem izpred oči. Že to navskrižje ni obetalo sinu nič dobrega. Osorni pogledi in nevoljni vzkliki so pa naravnost svedočili, da je tu napravil Milan ne le sebi, marveč tudi očetu mogočno črto preko računov. Prvi hip ni Milan mislil o tem, kake posledice utegne imeti njegov današnji poizkus; preveč ga je obvladala misel, da je nekaj z doktorsko diplomo v žepu in da mu za to ni treba več trepetati pred vsakomur. O,

kako se je motil, ko bi bil prej vedel, kako draga bo ta preširnost! Toda vdal se ni.

Kakor da se ni pripetilo ničesar posebnega, se je hotel posloviti z očetom in zaviti v drugo ulico, a oče, ki je doslej molčal kakor zid, ga je prijel ne posebno nežno za rokav: »Norec, ali mora biti tvoj petršiljček zares že v vsaki juhi? Le počakaj, Milan, poslej ne bo več, ker ne bo juhe! Škoda, škoda, še dve leti, in ti bi bil zares človek, tako pa —«

»Sedaj bom pa tudi lahko še nekaj, če prav ne — metla vsem pometačem.«

»Tako — o — o!«

Očetov vzklik je donel proti koncu vedno mehkeje po široki ulici. Milanova odločnost ga je početkoma pretresla, slednjič mu je celo ugajala.

»Ti boš to, kar bom hotel jaz. Veš, jaz dobim kmalu mnogo denarja, mnogo denarja.« In stopivši prav blizu, mu je pošepnil: »Sem jih dobil, veš, pa kakšnih ptičev — šest jih je, ki pojdejo z menoj v

Središče. To bo strašna noč, vesela noč, hi, hi!«

»Ali oče!«

»Da, potem bom zares zopet tvoj oče.«

V Milanovem srcu se ta misel ni zdela napačna, da bo Meglič zares njegov oče; toda izvršitev se je zopet upirala njegovemu srcu. Z denarjem bi sicer lahko poravnal dolg delavski zvezi na Dunaju; to bi ne bilo napačno. Saj je denar — tu se mu je ustavil tok misli — čigav je pravzaprav Dolinarjev denar? Njegov, Megličev, ali lastnina poštne uprave? Posestva je pa neizmerno več od onega, kar bi imela terjati poštna uprava. Čigavo je to? Ali ni njegov oče trpel za vse?

Zopet je Milan nevoljno stresel črne kodre: tega ni mogel dognati. Njegovo srce se je pa sploh protivilo vsakršni nasilnosti, ki bi jo prizadeli Dolinarju.

»Dolinar je — moj dobrotnik!« je hotel reči, pa ga je prehitel oče: »Pssst! Dolinar je lump! Kmalu bo pa še nekaj drugega.

E, v desetih dneh bo to, kar je zaslužil, pa sem moral jaz pretrpeti. Moj dan, Milan, privošči mi moj dan!«

»Ali oče!

»Pssst!«

S prstom na ustih je odšel sivi Meglič za odločno korakajočimi delavci in pustil sina na široki ulici brez nasveta, kam naj krene sedaj po pomoč, in skoro brez novčiča za najbližnjo bodočnost.

Milan je zopet videl globoki prepad, ki ga loči od očeta.

XVIII.

To je lahkotno dosegel Gustav Dolinar, da se je stari Meglič s sinom spravil iz vasi. Tiščalo ga je tudi še v grlu odtlej, ko ga je davil stari Marko; tiščalo ga je pa še nekaj drugega: vprašanje, kako se bo poslej maščeval vnovič razdraženi njegov nasprotnik? Ko so ga spremljale te misli, je hodil mož, sicer precej obilen, tako hitro svoj navadni obhod, da mu je pot v debelih kapljah curljal

po zariplih licih. Z ženo je bil že tako siten, da si je sama želela : Bog preloži ! — Tisti večer, ko ga je tako zavrato napadel Meglič, se je sicer prav lahko spravil z njo : saj je prihitela k njemu vsa zbegana in v skrbeh, znašala mokre obkladke in neprenehoma povpraševala, kaj se je zgodilo. No, mož je o tem trdovratno molčal. Ko je le silila vanj tudi naslednje dni, se je začel zopet zadirati in ji groziti. Pustila ga je poslej na miru, a njene misli so bile češče kot nekdanj zopet v njegovi preteklosti ; vmes ji je pa silila Milanova slutnja.

Ostala družina je kakor nekdanj zbijala šale iz Dolinarjevih sitnosti, se smejala nad potrebo, delala nič hitreje in nič malomarneje kot drugod in ko se je naveličala tudi tega, si je poiskala gospodarja, ki je imel vsaj drugačne sitnosti. Dolinarica ni mogla tako. Ona si ni želela drugačnega razmerja, marveč le nekdanjih mirnih časov, ko je mogla vsaj Milanu potožiti svoje bridkosti.

O, koliko solz je prelila po njegovem

hladnem, toda moškem odhodu! Koliko vzdihov je poslala za njim!

Navzlic vsem bojem, ki so se vršili za njegove slutnje in proti Milanu v njenem srcu, vendar ni mogla zatreti spomina nanj in njegovo mladost. Mladenič je ostal v njenem srcu dičen, nekriv, vrl in zaupen kot nekdej. Vedela je dobro, da se ga često spominja tudi njen soprog. Zakaj se je najrajši vozil s tistim konjem kakor se je svoje dni Milan? Ali mu niso bili najljubši oni panji čebel, ki jih je nekdej Milan imenoval svoje? In sadje onih dreves, ki jih je po njegovem povelju cepil mladenič, ali mu ni dišalo najbolje? Tega sicer ni rekel nikomur; molče je šel in se bavil s svojimi in nekdanjimi Milanovimi znanci. Celo opomniti ni smel nihče Milanovega imena pod Dolinarjevo streho. To je bilo ostro prepovedano.

Dolinar se je stresel, ko je le čul, da so kje rovarski anarhisti usmrtili kako imenitno osebo. Slutil je, kakor da je tudi on tako imenitna oseba, pa da tudi njega

napadejo skrivni zarotniki. »Denarja imam,« je trdil časih in se bil s palcem desne roke po spodnji ustnici ter pristavljajl: »Sovražnikov pa tudi.«

»In glavo tudi,« so se norčevali preširni mladi hlapci in delavci, nič hudega misleč v Dolinarjevi domišljavosti. To ni bilo drugega kot sad Milanovih groženj, ki jih je zaupal Dolinarici.

No, dobro mu vendar ni bilo. Črv je vztrajno kljuval v njegovem srcu kakor jastreb, žroč mrhovino. Zato ga je često obšla misel, da bi zapodil še Megličevko s hčerko iz vasi ali jima odkazal bivališče kje drugod, da bi mu ne bili več pred očmi. »Pa!« je siknil kakor škorpion, ki bi najrajši sebe vgriznil v rep, »ona dva sta nevarnejša, ki sem ju prepodil, a moje življenje za to ni mirnejše, koliko dobička bo s tem?«

Ob drugi priložnosti je bil zopet tako mehkega srca, da je sklenil obe vzeti k sebi v hišo. Ta misel mu je dozorela nagloma v notranjosti kakor doslej že marsikatera druga.

Hotel je samo še vprašati soprogo, če ona odobruje ta sklep; a dotlej je že zavrgel prvotni namen in pozabil celo nadaljnje vprašanje: »Kaj mi je koristilo, da sem Megličevemu sinu dal trdno podlago v življenje in podpiral njegovo družino do lani? Ali me za to manj sovraži njegov oče? Le sebi sem nakopal še večjo žalost, ker ne morem videti mladeniča, ki je morda storil prav, da me ni slušal — kot Megličev sin. Le sebi sem pomnožil strah in skrb, ker ne vem, kaj ukrene Meglič s tem, da ga nisem tožil zaradi roparskega napada na vrtu. Milan je dokazal celo tedaj, ko me je grabil za vrat njegov oče, in je meni že bila poslednja ura, da ima srce zame. A kdo naj mu danes to pove?«

Ali tako trezni trenutki so bili v Dolinarjevih vsakdanjih obhodih redki, jako redki. Ko se jih je zavedel, je divjal še huje, divjal kakor besen, zmerjal na vse vetrove, pil veliko, jedel veliko.

Ako se je po obedu nekoliko umiril,

in je Dolinarica menila, da imajo nebeški krilatci zdaj-le svoj občni zbor v njihovi hiši, je zasledil Dolinar s časnikom v roki kako novico o socialistih ali celo anarhistih, vstrepetal, vrgel ob tla časnik in začel svoj divji ples od konca.

Dolinarica, ki je ravnokar videla za kratke hipe odprta mala nebesa ljubega miru, je bila takoj zopet v resnih skrbeh, da se je Dolinarju zmešalo v glavi.

Toda kdaj se je še Dolinarju zmešalo v glavi? Ni pa bila ta zmešnjava zastran pameti, marveč zastran bogastva.

Poslala je skrivaj po zdravnika, kar bi sicer Dolinar gotovo ne bil nikdar dovolil, trdeč, da ima samo malo naduhe, ki je pa podedovana že po rajnem očetu, po dedu in pradedu najbrž še izza francoskih vojská. Druge bolesti nima.

Zdravnik pride v hišo mimogrede kot gost in napelje pogovor tudi le kakor slučajno na Dolinarjevo naduho.

»Mi Dolinarji, veste, gospod doktor, smo zdravi, vsi zdravi.«

Navzlic temu sta potem govorila prav mnogo ne samo o Dolinarjevi naduhi, marveč sploh — vsak o svojih slabostih.

»No, me veseli! Nič hudega!« reče slednjič mladi zdravnik.

»Kdor dolgo kašlja, doseže visoko starost.« Oba sta se smejala; Dolinarici je pa povedal na tihem: »Ne norosti, mrtvouda se bojte, gospa. Mož je rejen. Kap na možgane, tudi srčna kap rada pride nepričakovano takim-le bolnikom. Prosim vas pa, da soprogu ne rečete o tem niti besedice. Strašno bi se razburil, in to bi ne bilo dobro.«

S temi besedami se je poslovil, da ne bi Dolinar sumil kaj nevarnega, če bi zvedel, da se tako dolgo pogovarja z njegovo ženo. Ta je siloma otrla solze in ubrala obraz v resne gube, ko je odšel zdravnik. Kako naj gre sedaj brezskrbno k soprogu, kako naj mu resno in razločno pove, kaj ji je

naročil zdravnik, ko je bilo vse to celo zanjo preveč. Poleg tega ji je še naročil, naj mu pove, da ne sme piti in se ne jeziti. Poslednje se ji je zdelo nemogoče.

Neštevilne vezi so jo sicer vezale na Dolinarjevo hišo, četudi ni imela svojih otrok. Vse ji je bilo znano, sosede so jo imenovala svojo dobrotnico, in Dolinar sam je moral, morda tudi nerad, ji večkrat sam in glasno priznati, da bi bil brez nje — velik siromak. Zato ji je bilo tudi znano, da se pijači in jezi Dolinar najbrž ne odvadi nikdar. Pijača in jeza je Dolinarju tako neopustljivo spremstvo kakor samo še — jeza in pijača, Če pije, se jezi, ker pije; če se jezi, pije, ker se jezi.

Toda Dolinarica, ki je že marsikaj potrpeła s svojim soprogom in pri njem tudi že dosegla marsikaj, si je mislila: »Pa naj bo z božjo pomočjo še to! Poizkusiti hočem! Najprej ga moram odvaditi jezi in pijači, pozneje mu povem, kaj je naročil zdravnik.«

Še tisti večer se je imelo začeti pri

Dolinarju drugačno življenje. Mož je sedel godrnjaje k mizi, grajal po svoji navadi vsako malenkost in slednjič opazil pred seboj namesto navadne merice vina samo — četrtinko. Ker le ni bilo iz ust skrbne žene drugega odgovora kakor: »Saj bo za nocoj tudi toliko zadosti,« je slednjič zgrabil četrtinko in jo zagnal ob tla ter šel sam po navadno mero pijače, za priboljšek in pa da se odškoduje za nepotrebno pot v klet, ga je še tam izpraznil dve ali tri mere — na zdravje.

»I, Bog nas varuj! Saj ima vsaka mera dno, pa ima tudi ta!« je ponavljala Dolinaria, a nič ni pomagalo. Poslej je hodil Dolinar sam po pijačo v klet in se bogato nalival za novi trud. Ako je soproga gostolela le preglasno, je pogledal s krvavo nabrekli očmi okolo sebe kakor da išče, kaj bi zopet potrl in zarenčal je: »M — m — m! —« pa zopet vlival nase. Videč, da ne zaleže nič prazno svarilo in dobrosrčen migljaj, mu je povedala naravnost, kaj je naročil zdravnik.

On se je le jezil, kaj komu mari, če on pije. Če pije, naj pije, saj pije za svoje. In Dolinar se je jezil in pil.

Ljudje so se kar spogledavali, da se je gospod Dolinar tako vdal pijači. Zmajevali so z ramami, in ko bi le ne bili navajeni nazivati ga gospoda Dolinarja, pa bi mu naravnost rekli — pijanec.

»Pije, ker ima; mi nimamo, pa ne pijemo,« so uganili mirnejši možički, ki so gledali središke razmere že nad petdeset let ter navadno dostavljali, da tako imovita ni bila Dolinarjeva hiša niti ondaj, ko so z latvico merili denarje iz pozabljene francoske blagajnice.

»Pil pa tudi ni toliko nobeden Dolinarjevih kakor ta, kaj neki to pomeni?«

Bogastvo ni veselilo Dolinarja. Redkoma se ga je še zavedal. Njegovi boljši čuti so bili kakor poplavljeni s smrdečo lavo pijanstva. Vedno živahneje si je pa domišljjal neki strah, da ga preganjajo skrivni sovražniki, mu prete z orožjem, z ječo, z vrvijo in z ognjem.

O, to so bile grozne noči! Prespavši napol prvo omotico zaradi zavžite pijače, je videl — tako je trdil — z vso odločnostjo, da merijo nanj s puškami, dero nadenj z bodali, dasi je obzidan z neprodornim zidom, zaprt v najglobljo ječo ter ima okolo vratu težko verigo, ki so ga obesili nanjo.

»Ali, Gustav, povej, no, kaj ti je?«

Na to vprašanje skrbne soproge je največkrat molčal; prav jako razdražen je pa odgovoril: »Saj vidiš! Vrag me tare. Kaj je to drugega?«

»Gustav, ne bodi hud! Morda si pa res ti namesto Megliča —«

Dolarica ni utegnila končati, zakaj po ustih je čutila tako bolečino, kakor da se je je neusmiljeno doteknila z vso močjo Gustavova mesnata roka. To je pa ni ugnalo. »Zgodi se karkoli,« si je dejala, »veliko hujše že ne more biti več kot je zdaj.«

Ko je čutila za nekaj časa, da je premagala žalost in bolečino ter more zopet govoriti, je nadaljevala:

»Saj bi bilo mogoče še mnogo poravnati, mi smo bogati. Gustav, kaj bi se bal sedaj?«

»Baba neumna! Ali ti ni še dovolj?«

Obupno se je obrnila stran in odšla iz sobe. Potok solzá se ji je udrl po obrazu. Spomnila se je namreč zdravnika in njegovih izjav in se pripravljala na najhujše. »Zgodí se božja volja!« S temi besedami se je tolažila, poled vsega pa tudi mislila, da bo treba vse urediti zastran oporoke in duhovnika. Zopet so jo zalile solze. To se lahko reče in lahko misli, ali kdo bo oblastnega, neizprosnega moža spomnil ali mu svetoval — oporoko? Ne, za glavo ne!

Zasukalo se je drugače.

Neko popoldne je Dolinar nenavadno glasno vršil svoj vsakdanji obhod, zmerjal delavce, ki so spravljali seno, vpil skozi okno na dekline na vrtu in slednjič obležal — v konjskem hlevu. Zdrsnil je namreč pijan po stopnicah s poda na kameniti tlak in se z glavo neprerahlo dotaknil matere zemlje.

Krvavel je na tleh in se onesvestil. Ko so delavci le opazili, da se drugič, tretjič in četrtič vendar ne ponavlja gospodarjev krik in zmerjana z Dolinarjevega obhoda, so sklenili, da ne kaže drugega nego pogledati, če se ni mož kje ujel, udrl ali pobil.

Poslednje so uganili. Šli so ter ga prenesli na posteljo.

»O, da bi se le zavedel!« je zdihovala prestrašena Dolinarica in sklenila takoj poslati po duhovnika. Znano ji je bilo, da njen soprog navadno ni vršil vseh krščanskih dolžnosti. Vedela je, da je v vedni smrtni nevarnosti; za to ji je bilo kot skrbni ženi in soprogi mnogo na tem, da bi bil Dolinar spravljen z Bogom in svetom, ko bo poklican na sodbo.

Dolinar se je sicer zavedel, se ozrl po sobi in vprašal, če se je pobil nevarno, toda odločno je odkimal nasvetu, da bi poslali po duhovnika.

Dolinarico je to še bolj užalostilo, ker si je kar tako že med drugimi mislimi osnovala

načrt, da bi bilo najprimerneje, ko bi ga kar o ti priložnosti opozoril duhovnik zaradi oporoke. Dobre misli pridejo časih tudi prezgodaj.

Dolar si je prebil črepinjo, časih ždel, časih spal, časih pa tudi brezumno bledel na postelji, da je bilo ljudi, ki so ga varovali, kar groza. Le redki so bili jasni trenutki, dasi je užival bolnik popolen mir, kakor je velel poklicani zdravnik. Dolinarica je bila že zares v skrbeh, da napravi tudi na zadnje v svoji naglici kako neumnost in neprevidnost kakor jih je že mnogo v svojem življenju. Zato je sklenila, da ga opomni kar sama, češ: »Nekaj sem tudi jaz prinesla v hišo. Živeti bom morala, ako bo Bog hotel, tudi po njegovi smrti. Zapravila nisem nisem ničesar, pridobila gotovo nekaj. Čemu strah?«

Počakala je takega jasnega trenutka in mu rekla naravnost:

»Pa testament, Gustav, testament bi tudi napravil. Viš, saj ti nihče ne želi smrti.

Bog obvaruj ! Ali midva sva oba že priletna, zato lahko sklenemo skupno in v prijaznosti, kam naj se iztečejo najini žulji, ko naju pokliče sodnik na odgovor.«

»Sodnik na odgovor ? Ne bodi nespa-
metna. Jaz sem že sojen. Veš, vse priče
so zame, samo Meglič je bil proti; on je
zmagal.«

Izpoznala je, da se mu zopet meša, in
zagnala glasen jok.

To ni bolnika vznemirilo ni najmanje.
Zaupno jo je pogledal, prav kakor nekdanje
čase in dejal: »Liza, tisto pa, oporoko pa,
oporoko ! Le pokliči !«

Dolinarica bi bila najrajša vzkliknila :
»Hvala Bogu, da napravi vsaj oporoko,« pa
se ji je zdelo nespodobno, da se toliko ve-
seli same oporoke, ko mož še ni spravljen
z Bogom.

Poklicala je tri sosede, ki so morali
zopet čakati ugodnega trenutka, da so skle-
nili oporoko.

Dolinar je oporočil polovico bogastva
nji, polovico daljnim sorodnikom.

XVIII.

»Ta postelja, le ta postelja!« je zdihoval bolnik ter se hropeč obračal na desno in levo. Po zastrtih oknih so se podile muhe, in v sobi se je širil duh po mazilih, po potu.

Dolararju je bilo lice nabreklo, in debele kaplje potu mu je morala dekla brisati s posameznih neobritih mest na obrazu. Motno oko se je leno oziralo po znanih stvareh in znanih ljudeh v spalnici. Vsega se je že naveličal. Zdelo se mu je, da se prav nič več ne boji trenutka, ki pride nenadoma, kakor je prorokoval zdravnik, ko ga je prvič obiskal v tej bolezni, svareč ga, naj se varuje mrtvouda zaradi razburjenosti. Ta nasvet se mu je sedaj zdel zares neumen. »Kako naj se varuje? Čemu naj se varuje? Njegovo življenje — ali ni bilo samo trpljenje? In te muke, ali naj prestaja z veseljem? Naj li prosi, da se mu še podaljšajo?«

»Zakaj bi se branil smrti?«

Te besede je tudi ravnokar ponavljal navzočemu zdravniku.

»Morda imate še kaj poravnati na svetu?« pripomni zdravnik.

»Menda — ne,« je bil odločni odgovor.

»Ali sta z Bogom obračunala?« vpraša zopet zdravnik, samo da mu ni zmanjkalo besed; sploh se ni posebno rad pogovarjal o verskih stvareh, in prav vseč mu je bilo, da je rekel Dolinar: »Ha, seveda. Bog nima nič z menoj in jaz ne moram z njim imeti opravila, ha!«

Na tihem pristopivša soproga je čula poslednje besede in pristavila: »Gustav, morda pa Bog ne misli tako kakor ti.«

»To me ne skrbi; jaz vem samo to, da nisem imel z njim še prav nobenega opravka. Torej — ne, ha!«

»Saj te poznam. Vedno si bil takšen. Bog pomagaj!«

Nekaj trenutkov je hropel samo bolnik v sobi. Zdravniku ni ugajalo tako jadiko-

vanje. Dolinarica pa tudi ni vedela prav, če bi bilo spodobno vpričo tujega človeka začeti o Milanu. Slednjič vendar izpregovori: »Veš, Gustav, mene še vedno boli srce — morda zaradi Milana.«

»Pa naj bi bil slušal. Ali sva mu želela slabo? Tudi meni tedaj ni bilo lahko. Premagovati sem se moral in sem se.«

»Sedaj je pa gotovo med onimi kakor njegov oče.«

Dolinarica je skremžila postarni obraz v neprijetne gube, kakor so bile neprijetne v tem trenutku tudi njene misli, češ: Vse je zaman, kar sem storila zanj.

Zdravnik se je poslovil in odšel. Ni mu ugajal žalostni pogovor. Dolinar se je pa zganil na postelji in obrnil na levo uho, da je mogel soprogo pogledati naravnost v oči.

»Veš, Liza, to me pa le veseli, da je doktor! Kolikor ga poznam, ne bo tega nikdar utajil, da ga ni dvignila na to stopnjo moja dobrota.«

»Saj Milan ne taji ničesar,« naglo pripomni ona.

»Hm!«

S tem je bil tudi završen pogovor. Bolnik se je zopet zamislil in začel govoriti zmedeno vsakovrstne stvari. A Dolinarica je vendar čutila v svojem srcu olajšavo. Vsaj v tem sta torej slednjič z njim enakih misli, da je Milan zares hvaležen. Ali bi bil drugače naznanil njima v Središče, da je dosegel doktorsko čast?

Najrajša bi bila naravnost na Dunaj sporočilo to premembo. Toda v tem trenutku se je zopet spomnila, da se je ločil mladenič od Dolinarjeve hiše kot tujec, ki je, milodara proseč, prvič prestopil znani prag. Kako naj mu naznani to?

Ali se ni tudi od nje poslovil mrzlo in tiho? Morda bo tolmačil napačno to premembo. A čimdlje se je bavila s to mislijo, tem bolj je bila prepričana, da ni drugače, nego da mora to storiti. Kakor še vselej je zmagalo tudi danes vse predsodke njeno

srce. Poiskala je med mnogimi listi Milanovo naznanilo, da je imenovan doktorjem vsega zdravilstva, in oko se ji je posvetilo veselja. Naznanila mu je s kratkimi vrsticami Dolinarjevo premembo in izrazila seveda le v rahlih besedah željo, naj bi ga prišel obiskat.

Naslednji dan pride z Dunaja dolgo pismo.

»Čudno!« je dejala, »odgovor to še ni. Pismi sta se srečali.« Hitela je naravnost v bolnikovo sobo, da bi soprogu prečitala pismo, toda Dolinarju se je mešalo, z njim ni bilo mogoče govoriti. Dva moža-varuha sta ga morala s silo tiščati na posteljo, da jima ni zbežal, ali se razodel in morda celo prehladil. Vrnila se je torej v posebno sobo, obrnila ključ v durih za seboj, sedla k mizi in čitala. Čitala je, da so se ji jele tresti roke, da ji je pismo zdrknilo na tla, da se ji ja glava povesila nazaj na stolovo naslonjalo ter je kakor brezzavestna zrla v strop.

»Torej je vendar resnično! Ti moj Bog! Ubogi Milan! O, meni se je zdelo, zdelo!«

In zopet jo je osrečila misel — kakor vselej, ko se je spominjala njegovih blagih del in dobrih lastnosti: Če nisem sama mati, sem vendar njega vzgojila dobro.

»Da, tu izpoznam in vsakdo mora izpoznati, da je Milan mislil odkritosrčno: sam je slišal, ko je rekel moj mož, da je kriv. Potem tudi ni tožil, ker se je bal, da pride na dan vsa resnica — in to je drugi dokaz, da je res kriv. Ali bi ne bil mogel reči pri sodišču, da je bila prisiljena prva izjava, ker ga je Meglič davil za vrat? Da! Toda krivec se boji sodišča. »Vse to je vedel Milan, pa je šel in še razkril svojega očeta načrte.«

Milan je namreč določno naznanil čas, kdaj se morajo Dolinarjevi varovati sovražnikovega napada. Zraven tega je še lepo prosil, naj ga nikar ne izdajo, ker oče meni, da se mora maščevati — tako trdi sam; morda bo potem bolji.

Potem je še zatrjeval, da si sploh tudi sedaj ne bo upal nekdanjemu atu in do-

brotniku očitati storjene krivice. »Nikdar bi se ne drznil kaj takega. Življenje je vsakomur drago,« je pisal.

Hladno je sicer pisal, a vendar izbrane in umerjene besede niso mogle utajiti nekdanje nežnosti, s kakršno je polnil prve čase pisma z Dunaja za svojega ata v Središču. Proti koncu je oprl dokaze o Dolinarjevi krivdi celo na uspehe prvotne preiskave, ki je zares dognala, da mož ni mogel po poštemem načinu si pridobiti tako naglo in toliko imetja.

To je dobro vedela tudi Dolinarica, saj je bil to pravi vzrok vsega bolnikovega nemira. Sedaj je umela njegovo boleost popolnoma. Njen soprog — slepar! Dobil je že nekaj pozivov, naj se izjavi in dokaže, če je res toliko pridobil, pa ona mu ni hotela pokazati tistih pozivov ter oblastvo tolažila, da se poravna vse, ko Dolinar ozdravi. Kako naj poravna? To ni mogoče. Zato je gotovo le, da bodo iskali, po katerem krivičnem

načinu si je pridobil, po načinu — hudodelstva. Kdo pa je, ki bi prisegel, da Dolinar ni hudodelec, ko je obogatel s tujim denarjem?

Med grenko žalost in temni obup so se Dolinarici silila kakor sama živa sitnost taka vprašanja. A kdo, ki pozna njegovo nasilnost, bo stopil k Dolinarju in mu to dokazal?

Da, njegovi soprogi se je zdelo, da se sedaj-le pojasnjujejo v njenem spominu vsi oni trenutki življenja pri Dolinarju, ko ni mogla umeti svojega soproga. To je bila razsodilna črta preko mnogih nesporazumljenj, ki so sedaj zadobila popolnoma določno in grozno obliko. Dopolnila so se, in sedaj jih vidi v luči bridke resnice.

»Moj Gustav — slepar!«

Tega ni mogla verjeti kar naravnost. Z globokim vzdihom je pobrala na tleh ležeči list in šla zopet v bolnikovo sobo. Dolžna je bila, povedati mu vso resnico in ga zlasti opozoriti na pretečo nevarnost.

Bil je miren in vedrega duha.

XIX.

In spet doma!

Kakor na lahnih perutih je hitel čez hribe in doline iz daljnega mesta v rojstni kraj. Prečital je dr. Meglič Dolinaričin listek in umel nje vabilo. Vlak mu je vozil prepočasi. Želel je, da bi bil duh, ali da bi kakor brzojavka šinil k svojim dragim. Saj so bile njegove misli že davno prej doma, nego se je on sam napotil z Dunaja. Nagloma je pobral svoje reči, povprašal v zavezinih prostorih, če je doma njegov oče, pa so mu odkimali le površno in mu pokazali hrbet. »Meni tudi prav,« si je mislil in odšel brez očeta, brez slovesa.

Z upom in strahom v srcu je premišljal samo to, kaj je neki pravi vzrok, da je obolel Dolinar in da vrhutega še želi videti nekdanjega rejenca. Ko bi bil to le odgovor na njegovo poslednje pismo, bi se ne čudil.

Srce mu je bilo polno nemira, in oko je zopet radostno zrlo v svet, dasi ni imel

niti dovolj denarja za vožnjo. Potrepljal je po rami gospodarja Čeha, mu razložil ne- navadno svoje veselje in tudi zadrego. »E, saj poznamo gospoda doktorja!« je rekel, segel v žep in vprašal: »Koliko vam treba?«

Milan se je skoro sramoval te neprilike in prosil samo toliko, kar potrebuje do poslednje postaje, niti novčiča več. To je bilo tudi dovolj. Dobrodušni Čeh ni niti čakal zatrdila, da dobi vsoto poravnano, ko dojde Milan v Središče. Notranji glas je Milanu neprenehoma šepetal na uho kakor prerok sreče, da se bo tudi zanj preobrnilo vreme na bolje.

S kolodvora v Središče je moral mladi doktor peš. A kaj pot, kaj denarna stiska? Dr. Meglič gre domov k svojim dragim! Kolikor spominov se mu je budilo na tej peš-poti proti domu, toliko je pozdravljaj milih znancev, dasi še ne davno ni upal, da jih vidi tako kmalu.

Ta in oni, ki ga je srečal in opazoval njegovo od hoje in srčne radosti razvneto

lice, si je mislil: Taki-le pa menda niso člani mednarodne družbe, ki hoče podreti svet!

Celo ubožno stanovanje se mu je zdelo danes pozlačeno v Središču. Nič več ni dvomil, ko je že stopal po stopnicah k materi, da ne bi mogli ob letu poravnati najemnine. »Samo da sem pri Dolinarju, da sem le zopet pri Dolinarju, pa bo dobro!«

Ta misel ga je osrečevalo.

Pred sobo na vrhu stopnic ga je čakala sestra Tilka, ki je ravnokar nesla naročaj drv v kuhinjo in spalnico. Ni ga mogla niti prav pogledati in mu podati roke, tako jo je bilo sram. Vzkliknila je samo:

»Naš Milan, naš Milan, mama!«

Nekoliko polen ji je v naglici padlo na tla, za njimi je vrgla še druge, ki so zaropotala prav neprijetno; potem je šele hitela odpirat bratu. Ko je imela zopet proste roke, se ji je zdelo, da ima tudi bolj proste misli, pa je rekla: »Zdaj pa pojdem s teboj, ne, Milan?«

Ljubeznivo mu je pogledala naravnost v oči in ga prijela za roko, češ: »Sedaj-le mi ne uideš. Moraš mi povedati!« Toda Milan je samo zavrnil: »Hm! Ne vem. — Kje so pa mati?«

»Tu-le notri.«

Žena je pripravljala zajtrk in se skoro prestrašila nepričakovanega gosta.

»Milan, kaj te je prineslo?«

»Noge, kakor vidite, mama; prej pa železni konj.« Ozrl se je na zaprašene črevlje in nadaljeval, da bi pomiril mater: »Pa nikar se ne bojte! Ni tako hudo, če sem se otresel očetove družbe. Zdaj sem zopet prost, zopet vaš.«

Mati sicer ni nič vedela, kaj misli Milan s tem, da je ostavil očetovo družbo; slutila pa je, da nekaj ni prav. Drugače Tilka; ta se kar oglasi: »Pa samo naš — kaj, Milan?«

»Hm!« se mu hipoma zmrači čelo, a brž zopet pogleda vedro: »Kako da si tako samoljubna, Tilka? Ali nisem bil že nekdanj vaš in Dolinarjev?«

»Menda zdaj ne boš več Dolinarjev.«

»Tam me — čakajo.«

Tilki to ni bilo nimalo všeč. Kako je zopet čuden ta njen bratec, no, zdaj je že brat. Nehote se je morala nasmehnuti svojim mislim. Saj ima Milan že brke in nekaj mahu po bradi, pa mu pravi bratec. Mati ga pa pogleda radovedno in reče naravnost: »Pri Dolinarju ne čakajo več tebe.«

»Če so le še živi, mama, verjemite!« Po teh besedah seže v žep in da Tilki pismo, ki mu ga je pisala Dolinarica, v roke: »Čitaj! Jaz moram precej tja.«

»Dolinar je bolan; pravijo, da je jako slab.«

»Potem se moram podvizati.«

Materi se je le še čudno zdelo. Tilka je zase čitala list, a mati je rekla: »Milan, medve te ne umejeva.«

»Saj se meni tudi zdi čudno; zato grem, da pogledam.«

Obema je stisnil roko kakor da se poslavlja za dlje časa in odbrzel k Dolinarju.

Mati in sestra sta gledali za njim, in mati je dejala: »Lej ga! Prav tako teče k Dolinarju kakor tedaj, ko je bil še šestleten dečko ter je hodil k nam pravit, kaj je pripravila Dolinarjeva »mama« za kosilo. Ti moj Bog!«

Šele na cesti je spet opazil, da ima zaprašene črevlje in da v takih vendar ne sme v tujo hišo. Samemu sebi se je moral začuditi ob tej misli, češ: »Ali je Dolinarjeva hiša zame res tuja, popolnoma tuja?«

Lahko in svobodno kot nekdanji Dolinarjev posinovljenec je stopal po veži. Iskal je Dolinarico v kuhinji, pa je našel samo deklo, ki ga je pozdravila skoro bojazljivo, dasi jo je poznal pri Dolinarju še izza boljših in najboljših let: »Dober dan želim, gospod doktor!«

Milan je osupnil.

»No, no, Manca, ali si ti to?«

»I, saj me vidi — te!« Že na jeziku ji je bila besedica »vidijo,« pa se je domislila pravočasno nekdanjih nauk.

»Ti pa tudi vidiš mene, ne? Ali nisem Milan?«

»Seveda ste, pa gospa so rekli, da ste gospod doktor.«

»Tako? Kje pa so gospa, prosim?«

»Gori pri gospodu. Ali naj grem klicat?«

»Ne, pojdem sam gori. Daj mi samo kako ščet, da nekoliko očedim črevlje. Ravnokar sem došel.«

Dočim sta se menila, kako daleč je Dunaj, kako je velik in koliko ljudi in cerkvá in zvonov je tam, je izginil prah z Milanovih črevljev, in Manca je, smehljaje se, da je mogla gospodu doktorju izkazati uslugo, hvaležno odklanjala njegovo zahvalo.

Potem se je hitro obrnil in zbežal po stopnicah kakor je bil navajen. Manca se je pa skrivaje ozirala za njim in se čudila: »Kako lep je naš Milan — gospod doktor. Dolinar ga je lahko vesel. Že sedaj je cel gospod, pa še ni, še ni. V dveh letih bo šele zdravil ljudi. Oh, če bi tudi mene, ko

bi zbolela! Tako ljubezniv gospod. Pa pravijo, da se je premislil Dolinar in Milanu zapustil vse svoje imetje. Lahko se je premislil, saj je Milan tega tudi vreden.«

* * *

Tisti dan, ko je Dolinarica prečitala Milanovo pismo ob bolniški postelji svojega soproga in trepetala, kaj se zgodi z njim, ko dozna popolno resnico, je bila priča sledečemu nenavadnemu prizoru: Bolnik se je sklonil na ležišču, jo prijel za roko, pogledal zaupno, skoro žalostno in dejal: »Dovolj je tega! Naprej ne morem več. Žena, povej, ali veruješ, da sem res kriv?« Krčevito ji je tiščal roko za pestjo in, pričakujoč jasnega odgovora, ji odločno zrl v oči. Ona ni odgovorila. Zato je ponovil:

»Po teh-le Milanovih dokazih — ali veruješ? Povej!«

Dolinar je vpil, da je vse skupaj letelo v hiši.

»Moj Bog, kaj ti naj povem?«

»Če veruješ, da sem slepar, goljuf?«

Ona je molčala kakor grob. Ni mu hotela z očitnim priznanjem zagreniti morda poslednjih trenutkov v življenju. Začela je ihteti.

»Žena, ti molčiš, in tvoj molk mi je glasan odgovor. Liza, ti še sedaj ljubiš Milana, zato mu verjameš. Tudi jaz ga ljubim. Vrl dečko je ta-le naš doktor. Njega ne morem pozabiti. Daj mi sem testament!«

Ihteč poišče Dolinarica listino in mu jo da.

»Tako!« Bolnik je zgrabil testament in ga razstrgal z zavitkom in pečatom vred na drobne kosce.

»Moj Bog! Kaj delaš, Gustav?«

»Jaz že vem, kaj delam, in kar delam, je prav. To zlato dušo, tega Milana, moram vendar nagraditi za vse bridkosti in muke, ki sva mu jih prizadela midva poslednje leto. On je ostal najin sin; midva pa — jaz nisem mogel drugače. Sedaj izpoznam, da je ravnal prav. To je nadčloveško. Glej,

ti verjameš sedaj, kar trdi on, ki je vedel vse to in verjel že davno, pa vendar me svari pred nevarnostjo, čuj, mene, ki sem uničil njegovega očeta.«

»Gustav, torej — res?« zavriskne ona.

Tega se ni nadejal, in žal mu je bilo, da ji je povedal. Ali sedaj je prepozno.

»Le zaničuj me zaradi tega, zaničuj me, Liza, kolikor hočeš, saj sem zaslužil!«

»Veliko si trpel, Gustav.«

»Veliko sem trpel. Hvala ti, da priznavaš. Dosegel nisem ničesar onega, kar sem nameraval; dosegel sem vse nasprotno. To me še ni tako potrló. Nikdar bi ne bil omagal, nikdar se obtožil sramote, ki si jo zvedela sedaj, ko bi me ne bil zmagal Milan s svojo otroško hvaležnostjo. Vse njegove dokaze in vse dokaze njegovega očeta bi bil lahko ovrigel in preziral kot ničeve, dasi so me tudi vznemirjali, ali tega ne morem prenašati več. Močnejša od moje dobrote je njegova hvaležnost. Tega nisem mislil, Liza!

Gotovo se še spominjaš one pripovedke z Jutrovega, ki sem mu jo ponavljal večkrat: Pazi, sinko, da ne boš kakor oni starec, ki ga je mladenič v lastni smrtni nevarnosti rešil iz brezdna, pa je potem rekel namesto zahvale: »Saj bi se bil tudi sam lahko rešil!« Ko je še hotel svojega dobrotnika po krivem izdati razdraženemu ljudstvu, pa se mu ni posrečilo in ga je moral mladenič sam peljati k dobrim, usmiljenim ljudem, mu je naročil starec, menda v slovo in nagrado: »Za storjene dobrote ne išči hvaležnosti!«

»Vidiš, žena moja! Tega konca mu nisem nikdar povedal, pa ga tudi še sedaj ne ve. Dovrši mu ti to pripoved, ko pride k tebi, in še pristavi, da sem jo jaz iskal pri njem in tudi našel hvaležnost, ki me je pa uničila, strla.«

»Moj Bog, moj Bog.«

»Ne zdihuj, Liza! Njegovo mora biti vse, kar imam, razen tvojega prevžitka. Ne bo ti nehvaležen sin. Z ostalim imetjem,

naj ukrene kakor se mu bo zdelo potrebno in pravično. — To želim, naj se zapiše.«

* * *

Nekaj je šumelo tisti dan po Središču, da je Dolinar ovrigel prvotno oporoko in zapustil vse bogastvo nekdanjemu gojencu, pa nihče ni hotel tega prav verjeti. Zato se je govorica tudi nekje ustavila na vasi; Megličevi mati in Tilka je nista doznali, ker jima sosede iz usmiljenja ali pa iz zavisti niso hotele napravljati — kakor je sodilo javno mnenje — praznih pen za skromni obed.

Priče so molčale. Dolinarica je hodila kakor zmedena po hiši, in nihče se je ni upal vprašati kaj takega. Saj je bila zadovoljna, da se je vse završilo drugače, kakor je bil določil prvič v oporoki.

Nagovarjala je bolnika, naj se spravi z Bogom, ko je obračunal s svojimi nasprotniki. Dolinar se je branil kakor še vselej in trdil, da je dobro tudi tako, pa se je izgovarjal, da ne ve, če mu kdaj oprostí Meglič,

slednjič jo je prosil, naj ga pusti na miru s takimi nasveti in začel govoriti zmešano čudne stvari ter tožiti zopet, kako ga preganjajo. Poklicati je morala dva moža, da sta ga držala na postelji, ki je ječala pod njim.

»Glej jih, glej, že gredo! — Pa kako grdo gledajo. — Ta-le me že napada! Oj — joj! Oj — joj!«

Tolažili so ga, da ni res, da je vse le njegova razvneti domišljija. Saj ne gre nihče. Kar slišijo stopinje po stopnicah, nagle, lahke, goste stopinje. Slišal jih je tudi Dolinar in zarjul: »No, ali ne gredo? Ste-li vsi gluhi? U — u — u! U — u — u!«

In stopinje so se bližale naravnost durim njegove spalnice. Bolnik je tulil kakor besen, soproga je jokala, soseda sta brisala pot s čela, ki se mu je nabral tamkaj zaradi hudega napora.

Duri se odpro: Milan!

Tedaj se je Dolinar sesedel na kup kakor mrtev. Iz njega ni bilo več glasu. Šli so po

zdravnika, dočim so ga drugi drgnili, polivali s kisom in hladno vodo.

Zadela ga je kap.

XX.

Šele po dolgem trpljenju in trudu je zopet odprl oči in se milo ozrl okolo sebe. Izpoznal je Milana, se mu celo nasmehnil in mu hotel ponuditi roko izpod odeje, pa ni mogel. Bila je mrtvoudna kakor tudi vsa desna polovica života. Zdravnik je zopet priporočal mir in le mir, ker pride za prvim udarcem rad še drugi in poslednji takoj ali pa ob dobri skrbi in previdnosti šele za nekaj let. Dolinar je čul in umel še vse dobro, ni pa mogel govoriti; jezik je valjal po ustih le z največjo silo. Neverjetno in pomilovalno je odkimaval z glavo, ko mu je zdravnik voščil še nekaj let življenja. Zahropel je otlo in zakašljajal. Ko je dobil zoper to nekaj olajšila, je začel nekoliko razločnejše jezik majati po ustih in pozval je k sebi Milana.

Zdravnik je odšel in drugi so odšli, izpoznavši, da želi govoriti sam z mladencem.

»Ali mi bo kdaj odpustil tvoj oče?«

»Ne vem, zakaj bi vam ne odpustil?«

»O, Milan, ti veš vse, ti veš dobro. Ti veš to že davno. Predolgo sem te izkušal. Verjemi, da bi mi v ječi ne bilo huje kot takšno življenje. Milan, ali verjameš, da me je zavedla samo ena želja: da se oprostim dolgov in začnem potem pošteno življenje, ko bom svoboden, od nikogar zavisen? Pa kako se mi je izpolnila ta želja? Iz ene zadrege sem zabredel v sto zadreg. — Pokliči mojo ženo, Milan!«

Težavno je govoril bolnik in z največjim trudom. Milan je strahoma izpoznal, da mu pojemajo moči, in nekaj ga je čudno dirnilo v srce: »Ne bo dolgo več mojega dobrotnika.«

Prišla je Dolinarica solznih oči, potrta in skoro opotekaje se in stopila k bolnikovemu znojju.

Zopet je začel hripavo in sapo loveč :
»Vaju dva sem videl najrajši v življenju, pa vaju vidim najrajši sedaj. Zato želim — vesta, meni so ure že seštete — želim, da sta srečna. Tu-le notri,« in hotel je pokazati na prsi in srce, »ni nič več zdravega. Žena, odpusti mi moje slabosti! Milan, prosi očeta v mojem imenu, da pozabi, kar je prebil zaradi moje lahkomiselnosti. Vzemi tukaj iz mojega posestva in mu daj toliko, da bo lahko poslej živel pošteno in zadovoljno, samo da mi odpusti ter me ne bo preklinjal. Ti Milan, pa vodi, opravljaj ostalo po svojih mislih. Moji ženi, vem, da boš zvest sin. Tako! Zdaj me pustita. Ne morem —«

Dolinarica je ihtela na glas, Milan je na tihem brisal solze, ko sta se bližala, da stisneta trepetajočo roko Dolinarjevo.

»As — s — s! Pusti, Milan! Ne poljubuj te roke, ki je upropastila tvojega očeta!«

»Pa ga je zopet osrečila.«

»Po posebnem naključju — morda.«

»Morda po božji previdnosti, zaradi katere mora vsaka grehota roditi tudi dobro. Moj Bog, Gustav,« prosi ona, »Gustav, saj ne boš pozabil — Boga.«

Bolnik je mirno prikimal.

Pol ure pozneje se je oglasil v zvoniku župne cerkve veliki zvon, in zvonček je kmalu potem naznanjal radovednim vaščanom, da hite nekemu priporočiti dušo. Duhovnik je šel k Dolinarju, da ga spravi z Bogom, kakor se je mož že spravil s svetom. Majhen izprevod se je pomikal hitro, ker je bilo naročeno, da bolnik želi kmalu poravnati še poslednje račune in je tudi jako oslabel. Nekatero stare ženice so gospoda komaj dohajale in le daleč od zadaj sopeč lovile šele poslednje ostanke molitve.

V Središču so se vsi čudili, kako ukroti smrt človeka.

Naslednje jutro je umrl Gustav Dolinar. Megličevki je bil še podal roko, pa je obstal.

Življenja nit se mu je pretrgala. Pristopil je Milan in mu zatisnil oči.

* * *

Drugi večer potem so se premikale črne postave kakor črne sence po Dolinarjevem vrtu. Sedem jih je bilo. Pozno uro je že naznanjal zvon iz stolpa, in straže, ki jo je bil Milan navrščal prejšnje večere, ni bilo več. Mislil si je: »Sedaj je že itak vse končano. Danes je enajsti dan, vendar ne dvomim, da pridejo; preveč poznam očetovo odločnost. A imeli bodo opravka z menoj.«

Gori v prvem nadstropju je bilo razsvetljeno srednje okno. Skozi redek, teman zastor je odsevalo v dveh vrstah šest plamenčkov — šest težkih mrtvaških voščenic. Ob znožju mrtvaškega odra je brlelo dvanajst oľjnatih lučc — »v čast dvanajsterim apostolom, da bi rešili to dušo večne smrti,« kakor je nasvetovala stara soseda. Med lučcami se je dvigala dragocena zlata podoba križanega Zveličarja, pred njo krožnik z

oljčino vejico in blagoslovljeno soljo. Takoj vrhu znožja je bilo dvoje novih sandal, ki so jih nataknili na noge Dolinarju v črnih nogavicah. Na mrtvaškem odru je počivala še vedno junaška postava nekdanjega mogočnega Dolinarja. Molek so mu potisnili med prste in križ v voščene roke, v trde roke — poslednjo tolažbo za drugi svet. Na bledem licu je prestano trpljenje ostavilo sled bolelosti. Sploh bi moral vsakdo pritrditi, ki bi videl tu počivajočega bogatina, da vsem naznanjajo njegove molčeče, nabrekle ustnice: »Sedaj-le se pa oddahnem. Bog z vami!«

V stranski sobi je dremala stara soseda varuhinja, odmolivši s postarnim varuhom že vse tri dele rožnega venca in v svoji verski gorečnosti navrgla še enega za duše v vicah. Zmagal jo je vendar spanec, in tudi njen tovariš je glasno smrče opravljal ne preveč težavno službo.

Dolinarica je po Milanovem nasvetu šla k njegovi materi, on sam je prevzel vse posle in skrbi hišnega gospodarja. V nekdanji

pisarnici svojega dobrotnika je pregledoval gospodarske in trgovske knjige, brat Binče se je pogovarjal s trgovskima pomočnikoma. Tudi tem se je že mudilo spat.

»Ježeš! Milan!«

Milan se ni utegnil niti dobro ozreti. Hkrati je slišal nagle stopinje in bolesteri vzklik in že je videl poleg sebe staro sosedo kakor mrtvo na tleh. Vsi so se pogledali preplašeno, a nihče ni vedel, kaj se je zgodilo. Kmalu prišanta še varuh, bled, prepaden in zbegan. Na vseh udih je trepetal kakor da je ravnokar padel s črešnjje. Šele na drugo Milanovo prašanje začne jecaje pripovedovati: »To — to ni po pra — pra — vi — vici! Ro — rogač sam je prišel po po Doli — nar — ja — ja!«

»Čenča babja,« se zagrozi Milan. »Žensko krilo oblečite in pojdite vrabce strašit v proso! Tukaj-le pa prej oživite to žensko!« Sam pomigne bratu, naj gre z njim pogledat v mrliško sobo. Za njima nista hotela zaostati niti pomočnika; toda vsi so se pomikali za

Milanom rahlo, boječe in previdno, da pač nobeden ne zamudi najugodnejšega trenutka, ko bo treba bežati. Tega niso čakali preveč dolgo; ko bi se bil Milan ozrl na pragu mrliške sobe, bi videl, da so že vsi urno in varno odnesli pete.

Milan se pa ni utegnil ozirati.

Za mrličevim zglavjem je namreč stal pravcati bognasvaruj z rogovi in perutnicami, s kremplji in neizogibnim repom. Nič prav posebno se ni preplašil mladeniča na pragu. Kakor je vse kazalo, je bil vrag tega posla že silno vaje. Pa to je tudi verjetno. Koliko ljudi umre na dan. Svoje službe pa tudi ne opravlja od včeraj. Začel je menda že v Adamovi družini ter se nekoliko odahnil po vesoljnem potopu, dokler se niso ljudje zopet namnožili in s tem tudi toliko pohujšali, da so bili sposobni za peklenško družbo. — Nič boljša nista bila njegova pomočnika ob desni in levi. Videl je pa Milan še po koteh nekaj udov peklenškega pokolenja. Vsi so se vedli kakor da so pri

Dolinarju popolnoma domači. Imeli so pa s seboj verige, vrvi, ogrinjala, nekaj prav pozemeljskega orožja in celo papir in tinto. To poslednje je Milana še najprej prikovalo nazaj na zemljo, zakaj prej je že zinil dvakrat, da bi klical na pomoč vse svetnike. Jasno je pogledal in se zlovoljno nasmehnil. Spomnil se je neke podobe, kjer vlačí satan še živega grešnika kar v rjuhi s postelje v pekel, ki ga je bil nepoznani in neproslavljeni umetnik ustanovil — menda za ta posebni slučaj — kar zraven bolniške sobe.

Milana je minila groza, in lasje, ki so se mu prej nekam dvigali kakor pod oklake, so se zopet oprijemali njegovega čela, glave in senc. Tudi noge, ki so se mu prej šibile, so polagoma dobivale prejšnjo moč in trdnost. Seveda: satan in človek sta si že od vekov neprijazni stvari.

Izpoznavši premembo na Milanovem licu, je bil najbrž panan tudi satan sam: delo se mu ni posrečilo. Nameraval je tako-le

iznenaditi živega Dolinarja, pa se mu potem razodeti v človeški podobi.

»Prosim, kaj pa iščete tukaj, neznanci?« vpraša Milan odločno, jezno. Najrajši bi bil pokvečene barabe nahrulil prav prostaški s palico in pasjim bičem, toda sramoval se je bedeče družine v hiši, ki bi potem krivo sodila celo njega samega; umiril se je pa tudi zaradi veličanstva smrti — zaradi dragega pokojnika, čigar spomin bi bil s tem gotovo onečaščen.

Na prvo vprašanje je bil odgovor — molk.

»To je osveta mojega očeta! To so maščevalci,« je uganil, ugledavši papir in tinto. In še nikdar se mu ni osveta zdela tako ostudna in grešna kakor ta trenutek. Zato začne resno:

»Neznanci! Kakor vidite, gospoduje tukaj smrt. V njenem kraljevstvu izgubi človeka moč vse pravice.«

»Pa ne satanova!« se oglasi bobneče rogač ob zglavju.

»Satan ima v oblasti samo dušo, če mu jo je izročila božja pravičnost. Tukaj pa imamo, če dobro vidite, samo še telo. Dušo pojdite tirjat —«

»Denar smo prišli tirjat od tega človeka,« zahteva s ponarejenim glasom rogačev levi pobočnik. Milan je izpoznal v tem glasu svojega lastnega očeta.

»Nima nič več denarja. Gospodar njegovega denarja sem jaz. Vsakdo bo dobil toliko, da bo zadovoljen.«

»Tudi ti-le?« pokaže desni pobočnik vse navzoče vrage.

»Vsi.«

»Prosim, precej!«

Milan nekoliko pomisli, pa reče: »Poberite se od tukaj in počakajte zdolaj na cesti ali kjer hočete. Vrag nima ničesar več iskati v mrliški sobi. Potrpite zdolaj le nekaj minut, pa dobite, kar zahtevate — seveda po človeški in ne po vražji pameti. Odlazite!«

Na tihem — kakor je došla — je tudi odšla vražja družba in se razgubila nekje po

vrtu in po bližnjih potih. Za dobro četrte ure je že trkal navadno oblečen tvorniški delavec na Dolinarjeva vrata. Kmalu sta se pogodila z Milanom. Vrata so se zopet zaprla, nepovabljeni gosti so odšli.

Milan pa ni spravil tisto noč nikogar več v mrtvaško sobo, ko bi mu obljubil tudi ves svet. In če bi pa kdo vprašal v Dolinarjevi hiši navzoče stanovalce, kdo je največji junak vseh časov, bi mu odgovorili: »Milan, ki se ne boji celo samega vruga; ne le ne boji, tudi pokoren mu mora biti — sam peklenšček.«

Milan bi bil najrajši molčal o vsem dogodku, a zdelo se mu je žaljivo za Dolinarico in tudi za spomin pokojnega dobrotnika, da bi ljudje govorili in verjeli, da je Dolinarja vrag iskal še pred pogrebom, pobral ga je najbrž pa še prej.

Vgrizniti je moral v kislo jabolko lastnih rodovinskih razmer, povedati resnico in s tem zatožiti lastnega očeta. Seveda ni zabil

zadeve ublažiti, da je razodel ljudem, kako po krivici je trpel njegov oče.

Pogreb pokojnega Dolinarja se je vršil z vso slovesnostjo, ki se spodobi poslednjemu moškemu potomcu iz rodovine nekdanjih slovečih Dolinarjev. Ljudje pa vendar niso govorili o tem, tudi ne o Milanovi sreči in Dolinarjevem bogastvu; pogovarjali so se le o sinočnjih strahovih.

Vdova Dolinarjeva se ni ganila nikamor od svojega Milana. V duhu je blagoslavljala mladeničevo hvaležnost, ki je njenega soproga ne samo zmogla in potrla, temveč tudi privedla na pravi pot.

Nji, Milanu in Megličevim je zasijalo zopet svetlo solnce na pot življenja.

XXI.

Šest delavcev se je vozilo tisto popoldne z železnico proti Dunaju, sedmi je bil Marko Meglič. Trdili so sopotnikom, da so šli zaman v Trst iskat dela. Meglič je mrko gledal predse in se jezil na svoje

sinočnje kakor tudi na vse druge vragove, ki so se danes tako glasno veselili lahko zaslužene nagrade. Le on sam ni prejel ničesar in tudi ni maral ničesar. Ali ni bil največji vrag to, da je moral nagrado plačati njegov sin in je šla malo drugače kakor iz njegovega lastnega žepa? Vrag! Jezilo ga je še drugo. »To je tisti denar,« je sklepal, »s katerim je Dolinar zopet pridobil zase ljubljezen mojega sina.« Torej cena, pri kateri kupčiji bi on sam ne bil rad zraven. Potem ga je peklo zlasti to, da se je ves načrt ponesrečil, ker so prišli prepozno in pa, ker je po Milanovem nasvetu Dolinar oporoko uredil večinoma tako, kakor je Milan vedel, da bo očetu pogodu. Vse se je izvršilo brez njega, a on je vse zasnoval, vse pretrpel.

»Da, tu vmes je že zopet moj sin!« In mož je kar z vsemi petimi prsti grabil kratko ostriženo in že popolnoma osivelo brado pod obema ušesoma, da je šumela, kakor šušti jeseni suho strnišče.

»Kaj takega pa že ne!« je zatrdil in

zamahnil z roko. Tovariši so ga pogledali in se zopet veselo zabavali med seboj.

Stari Meglič bi se bil najrajši sprl in skregal z vsem svetom. Sam ni dobro vedel, če je krop ali voda. Tudi ni mogel presoditi, kaj bi bilo primerneje, da se pelje na Dunaj ali da se pelje v Središče. Nazadnje se jame jeziti na sina, češ: kako ga je mogel pridobiti zopet Dolinarjev denar, ko je prvič izpoznal, da mu ni bilo za nič drugega kakor za to, da zatira njega in njegovo rodovino. Ni bil sicer popolnoma prepričan, da je to do pičice resnično, vendar se je jezil, ker se je moral na nekaj jeziti. V tej jezi je tudi našel rešilno misel, ki ga je umirila.

»Čakaj, Milan!« je ponavljal med zobmi, »te bomo že pritisnili, da boš vrnil društvu porabljene denarje!«

In zaradi samega nasprotstva popolnoma neznani usodi, ki ni pustila, da bi on dovršil svojo osveto kakor jo je bil zasnoval, ni maral domov. Življenje, ki ga je bil navajen že toliko let, mu je bolj ugajalo.

Dr. Meglič je imel tiste počitnice polne roke dela, polno glavo skrbi z urejevanjem, prepisom in prodajo nekaterih delov širnega posestva. Na ramah je čutil popolnoma nove dolžnosti. Vso zamotano hudodelstvo pokojnega Dolinarja je naznanil sodni oblasti. Poštni upravi je pisal, da je kot glavni dedič pripravljen vrniti pred leti krivično dvignjene tisočake po prejšnjem dogovoru. S tem je vsa povest prišla v širjo javnost in zbudila mnogo hrupa in začudenja po časnikih, zlasti med mladino, ki je dvignila Milana med svoje domače junake.

Imel je pa Milan res nekaj znancev pri trgovinskem ministrstvu. Ti so tudi doznali zgodbo njegovega trpljenja in mu svetovali, naj prijavi vso zamotano stvar, posebno kolikor je v zvezi z očetovo krivično kaznijo, na najvišje mesto poštne uprave ter naj prosi za znaten popust dolžne vsote.

Slušal je in prosil in dosegel toliko, da so mu pregledali obresti izza vseh let.

Ko je premišljal, kako bi najizdatneje pomagal bratu v njegovem rokodelstvu, je prejel z Dunaja pismo. Kopar mu je naznanil, da mora vrniti vso ono vsoto, ki jo je uporabil na društveni račun poslednje leto, ker se je izneveril društvenim načelom in celo izdal svoje znance »sodruge«, ko jih je ovadil v Središču, kaj nameravajo pri Dolinarju. Podpisan je bil tudi njegov oče.

»Torej to je odgovor mojega očeta na vse prošnje in pozive, naj se vrne domov k svoji družini. Zares ga je podivjala ta družba, in zaman je bil ves moj trud.« Tako je tožil Milan svoji materi in Dolinarici.

»Vrnil bom, vrnil,« je pristavil, »pa še rad bom vrnil, dasi bi po svoji obljubi ne bil dolžan tega storiti; vrnil pa bom, ker čutim za to dolžnost. Do vinarja jim odštejem vse. Ako prejmejo nekateri delavski voditelji denar, ga najbrž zopet uporabijo za nove nemire, nove brezuspešne štrajke. Denar mislim obrniti tako, da bo delavstvu zares koristil.«

Delavski zvezi na Dunaju je pisal ta-le odgovor: »Velečislana zveza! Vodstvo Vaše mi očita, da sem se izneveril nekdanjim načelom. To ni res. Vsi želimo pomagati trpečim delavcem. Ako je moje načelo to, da izkušam jaz to doseči po mirnem poti in Vaše to, da mislite vse doseči z nemirom in nasilstvom, je nazadnje razlika samo ta: kdo dožene več. Način: kako? — to je postranska stvar z ozirom na uspeh. Ako mi zaradi načina očitata, da sem se izneveril načelom, morate izpoznati, da se mi godi krivica. Ker pa hočem tudi dejanski dokazati svojo resnično voljo zlasti za to, kako naj se preskrbi delavce za starost, prilagam tu hranilno knjižico, ki ostane za vselej last delavske zveze. Glavnica ostane nedotaknjena, a obresti naj se vsako leto razdele dvema najpotrebnejšima ostarelima članoma zveze, dokler se ne sezida skupna delavska hranilnica. Morda bi bilo mogoče tudi drugod najti ljudomilih dobrotnikov. Tudi majhni prispevki posameznih delavskih družb bi

sčasoma narasli v ogromno vsoto, ki bi bila temelj delavski zgradbi. Ker iskreno želim, da bi se taka oskrbovalnica dvignila čim prej, prilagam temu listu drugo knjižico s primerno vsoto kot ustanovni zaklad za delavsko oskrbovalnico, ki naj bo sveži kvas drugim virom dohodkov. Vsota naj se obreduje do začetka zidanja, potem uporabi. Tudi v ta namen bi morda primeren poziv zbudil radovoljnih podpornikov v vseh stanovih in rednih doneskov med delavstvom samim. Tako si namreč jaz mislim uresničenje delavskih potreb in želja. In kakor sem Vam jaz to naklonil iz svoje rade volje, ne izostane pomoč tudi od drugod. Resnobno na delo!

V Središču, meseca vel. srpana 189*.

Dr. M. Meglič.«

Na Dunaju so sicer skomizgnili z rameni in rekli: »Čudak je bil in čudak ostane,« knjižnici so pa vendar vzeli in shranili, kakor je namenil hvaležni darovatelj. Starega Megliča pa je iznenadila ta velikodušnost: »E,

te, te!« je mrmral, »zopet sem se urezal. Mislil sem, da ga pritisnemo za par stotakov več, pa meče kar tisočake v društvene namene. Neumnost! Pa moj denar? Tako mi razmeče celo premoženje. Ne boš, Milan!«

Več kakor vsi sinovi opomini ga je to napotilo, da je sklenil, vrniti se domov. Toda težavna je bila ločitev iz dosedanje družbe. Saj so mu bili edino to zares ljudje.

Nekaj tednov se je majal med škodo, ki se mu baje godi doma zaradi Milanovega gospodarstva, in med čudnim občutkom, kako zapustiti sedanje življenje. Tedaj je pa zvedel, da je Milan bratu Binčetu podaril kar celo nekdanje Megličevo posestvo, kakor ga je bil kupil pokojni Dolinar. V nekdanji rojstni hiši naj bi si brat uredil svoje roko-delstvo. Poslej pa starega Megliča kar ni strpelo več na Dunaju. On, nekdanji edino pravi socialist in dika socijalnih demokratov, ki je živel za to in bi bil tudi dal svojo glavo, naj bo vse skupno na svetu: kapital in zemljišče, hiše in obrti — sedaj ni mogel

videti, da brat od svojega posestva pomaga svojemu bratu, dasi sta oba njegova sinova.

V začetku vinotoka je prišel zopet domov. Najbrž so ga še jezili spomini na poslednji izlet s pristnimi dunajskimi vragovi v Središče, ko jim je Dolinarjeva duša že ušla v večnost, Dolinarjev denar v žep njegovega sina. Ni bil najboljše volje stari Meglič. Jezno, oblastno in mogočno je stopil naravnost v Dolinarjevo hišo in naravnost v Milanovo pisarnico, kjer je zarobantil:

»Sin, kaj pa delaš?«

»Tu-le urejujem svoje stvari. Vse bi namreč rad pustil v najlepšem redu, da pojdem brez skrbi dovršit svoje nauke.«

»Kdo ti bo pa gospodaril?«

»I, menda vi, oče! Ali vam nisem pisal že tolikokrat, da vas potrebujem doma? Hvala lepa, da ste prišli! Namenil sem se bil že iti sam po vas tja v tiste dunajske beznice.«

»A tako? Ali niso bile že časih tudi tebi dobre beznice?«

»Za poštenega človeka to sicer ni sramota; odkriža se pa tega vsakdo prav rad in čim prej, tem rajši.«

»Seveda sedaj, ko si bogat.«

»Vesel sem, da sem se rešil one družbe.«

To staremu nezadovoljnežu ni bilo všeč, s sinom se pa tudi ni hotel pričkati takoj ob prihodu. Zato bo časa še pozneje dovolj.

»Kje sta mati in Tilka?«

»Spodaj pri gospé Dolinarjevi na vrtu; živimo skupno.«

»M — m — m — h — m!«

Megliču tudi to ni bilo prav, kakor mu pozneje še marsikaj ni bilo po godu. »Kaj pa hočem? Privaditi se je treba, da mi sin ne razmeče imetja.«

Dr. Milan Meglič se je tisto jesen vrnil na Dunaj; z njim je pa šla tudi Tilka, da mu kot vrla gospodinja privarčuje vsak mesec polovico troškov. O, kako srčno se je veselila!

A mnogokaj je bilo tudi nji na Dunaju drugače nego si je slikala naprej v svoji

mladostni domišljiji. Težavo ji je napravljajal zlasti nemški jezik. Če je šla z bratom v družbo, je morala večinoma molčati, ker ni umela tuje govorice. Brat se je trudil in tudi sama se je trudila, da sta zmagala prve težave. Šele potem se ji je zdelo, da umeva vse in da je zares na Dunaju. Morala je pa tudi popolniti svoje znanje v kuhinjski umetnosti in družabnih oblikah. To se je zgodilo toliko lažje, ker imajo slovenske deklice sploh za to posebno sposobnost. Vsako izpremembo in vsakršen napredek sta vedno sporočala domov v Središče in pa »mami« Dolinarjevi.

Zaraditega nazivka je bila še nekaka napetost med Megličevko in Dolinarico. Sicer zaupni druga proti drugi in splošno prijateljici je ločila ta malenkost. Milan je večkrat mislil, kako bi najuspešneje premostil še ta prepad, pa ni našel primerne brvice.

Mati Megličeva se je po sinovem odhodu na Dunaj preselila z očetom k sinu Binčetu na stari dom. Meglič se ni čutil nič

posebno domačega pod Dolinarjevo streho in silil neprenehoma domov. Od tam je poslej rentačil, da je sicer pridobil vse on sam, da mu pa zato vendar niso dovolj pokorni. Sploh so se pa čudili, da se ni nikoli dolgo mudil v Dolinarjevi gostilnici, dasi ga je prejšnje čase rad posrkal nekaj požirkov. »Tukaj sem bil preveč zaupen, pa je bil tudi začetek moje pogube.« Obrnil se je in odšel navadno pogledat na posestvo ali gospodarska poslopja ali pa v delavnico koncem hiše doma. Gospodaril je dobro in vmes tudi dovršil svojo mlatilnico ter jo poizkusil na Dolinarjevem podu z vrlim uspehom. O sreči pa ne sanja več, o patentu na mlatilnico tudi ne, dasi bi mu vrgel nekaj stotakov.

»Zapustim vse skupaj sinu. Ko ima vse, naj ima še to.«

Mož je nekako zadovoljen s svojo sitnostjo, zlasti ko ga še osrečuje misel, da je sam premagal vse zapreke, vse sovražnike.

Dolinarica se mudi navadno v cerkvi

ali pri Megličevki. Tu se pogovarjata o nekdanjih časih in pa ugibljeta, koliko je še dotlej, da se vrne Milan. Ako pride kdaj tam mimo stari Meglič s svojo sitnostjo, samohvalo in neutemeljenim junaštvom, da je on premagal vse, mu reče žena:

»I, Marko, kdo te je pa vendar premagal, da nisi več v tisti prevratni družbi?«

»Jaz -- sam,« odgovori kratko in zabavlja naprej, če ga kdo posluša ali ne posluša; a nihče mu ne verjame.

Še dvakrat se je vrnil Milan o počitnicah domov in se veselil domačih krajev ter se naslajal ob nekdanjih spominih. Med domačini je bil, sicer postaven mlad gospod, vedno prav otroško vesel in nazival gosposki preoblečeno Tilko »našo gospodično.«

Prvo zdravniško službo je dobil v veliki dunajski bolnici, odkoder je zlasti delavskim trpinom delil brezplačno pomoč. Nekdanji »sodrug« so ga sicer videli, kaj in kako dela, vendar so ga prezirali. On si je mislil: »Vsak naj pomaga delavcu po

svoje, pa mu bo pomagano mnogo.« In zopet se je spomnil dobrotnika Dolinarja in njegove pripovedke o nehvaležnem starcu, zlasti je ohranil v spominu konec, kakor mu ga je sporočila Dolinarica: »Hvaležnosti pa ne zahtevaj in ne čakaj. Dobrota in hvaležnost sta sicer obe hčerki božji, pa se srečata le redkoma. Hvaležnost, prava hvaležnost pride že sama ob sebi. Plačilo za vse dobrote je pridržal Stvarnik sebi.« — In kdo bo Milanu hvaležen?

Nalašč je vprašal o priložnosti nekdanjega znanca Čeha, kdaj bo zidana delavska oskrbovalnica. Odvrnil mu je, da se hitro nabirajo prispevki; pomagala bo pa tudi dežela in država.

»Tedaj bom tam brezplačen delavski zdravnik.«

»Saj ste že, saj ste že, gospod doktor!«

Po dveletnem vežbanju na Dunaju se je zopet vrnil v Središče in rekel, da namerava prositi samostojne službe kje na kmetih. To ni ugajalo Tilki.

»Pa bi potem vzел k sebi mamó.«

Mati in Dolinarica sta ga hkrati pogledali radovedno, češ: »Katero pa?«

Milan je izpoznal njih zadrego, potegnil za Tilko, ki je tako rada bivala v velikem mestu, in rekel, šaleč se:

»Pa res! Nič. V mestu ostanem, v kakem domačem mestu, ker se nečem zameriti nobeni mami. Jaz imam namreč — dve mami, pa obe srčno rad.«

The first part of the book is devoted to a general
 introduction to the subject of the history of the
 world, and to a description of the various
 nations and peoples which have inhabited
 the globe from the earliest times to the
 present day. The second part of the book
 is devoted to a description of the various
 nations and peoples which have inhabited
 the globe from the earliest times to the
 present day. The third part of the book
 is devoted to a description of the various
 nations and peoples which have inhabited
 the globe from the earliest times to the
 present day.

The fourth part of the book is devoted to a
 description of the various nations and
 peoples which have inhabited the globe
 from the earliest times to the present
 day. The fifth part of the book is
 devoted to a description of the various
 nations and peoples which have inhabited
 the globe from the earliest times to the
 present day. The sixth part of the book
 is devoted to a description of the various
 nations and peoples which have inhabited
 the globe from the earliest times to the
 present day.

Blago srce.

Spisal F. O. Rebrčan.

Visoko v gorah je prijazen kraj Zagorje, obkrožen od štirih silovitih gorá, med katerimi se odpira prijazen pogled v ravnine.

Le šest hiš je v tem kraju in nekaj koč, a vendar ima svojo cerkev, stoječo na prijaznem holmcu. Tik cerkve je župnišče, kaj prijazna hiša. Prikupiti se ti mora na prvi hip. Na levi stani se je dotika majhen vrt, v katerem razprostirajo prijetno vonjavo pisane cvetice med zeliščem, ki ga rabijo v kuhinji. Pred hišo dajejo prijetno senco štiri majhne lipe, zasajene v podobi čveterokotnika.

Pod njo pa je mizica s klopmi, da si lahko odpočije utrujeni potnik, ki pride čez goro. Na severni strani je napravljen hodnik, odkoder se odpira pogled na orjaške gore. Nizka ograja je kroginkrog.

Cerkev z župniščem vred je dal sezi-dati imovit kmet istega kraja ter založil tudi toliko glavnice, da more od obresti tamošnji duhovnik prav lepo izhajati. Navadno je na tem mestu kak upokojen duhovnik, ki na stara leta to službo še lahko preskrbi, ker ni veliko opravila, ljudem pa ni treba hoditi v oddaljene kraje k službi božji.

Umljivo je, da so tukajšnji prebivalci nepokvarjenega srca, ker so daleč od sveta. Srečni so, ker so zadovoljni; imoviti so, ker nimajo priložnosti, lahkomišeljno zapravljati denarja. Ohranila se je tukaj še stara noša, stara šega, niso še znane različne novotarije, kar je človeku velikokrat le v pogubo.

Oj, Zagorje! Kolikokrat se spominjam tega prijaznega kraja. In zakaj tudi ne. Tukaj sem našel blago srce, preživel mnogo lepih ur, ki jih smem prištevati najlepšim svojega življenja. In to srečo sem dosegel po naključju. Zgodilo se je takole.

Prebil sem šesto latinsko šolo in užival o počitnicah doma brezkrbno življenje. Veselilo me je, iti vsako jutro v cerkev k sveti maši.

Nekega jutra je prišel s tamošnjim duhovnikom v cerkev še drug duhovnik že precej prileten, prijaznega pogleda, da se je moral takoj vsakemu prikupiti. Vesel sem bil, da sem mu smel pri sv. maši streči. Po končanem opravilu me je vprašal po tem in onem. Razložil sem mu vse, in posledica temu je bila, da me je povabil, naj ga obiščem v njegovem kraju, v Zagorju, kamor se je odtegnil na svoja stara leta v pokoj.

Kako sem bil vesel! Takoj nekaj dni pozneje sem se napotil proti Zagorju, oddaljenem kakih pet ur od mojega doma. Huda je bila sicer pot po skalah, a misel, da me čakajo tam gotovo prav vesele ure, mi je dala novega poguma, in tako sem prišel do namenjenega kraja, ko je ravno odzvonilo poldan.

Sprejem je bil jako presrčen. Ko sem se okrepčal, mi je razkazal gospod Klement Dobravec, tako se je pisal, vse prostore v hiši. Bilo je sicer vse preprosto, a tako

okusno urejeno, da bi si človek ne želel nič drugega in nič drugačnega.

Čutil sem se kmalu domačega, zakaj pa tudi ne, saj je bil gospod Dobravec tako prijazen z mano in tako zgovoren, da so mi ure potekle kakor v hipu.

Ker v obližju ni bilo nobene šole, je prevzel tukajšni duhovnik pouk otrok. Veselje je bilo gledati, ko so prihodnji dan prihajali šolarji vsak v svojo torbico. Bilo jih je devet. Poleti je bila šola zunaj pod onimi štirimi lipami. Ginjaivo je bilo videti, kake je sedel gospod Dobravec sredi mladine, mož sivih las med rdečeličnimi dečki in dekleti. Učili so se z veseljem, saj so imeli tako blagega učitelja.

Popoldne sva šla na izprehod. Počasno sva stopala po temnem gozdu vedno više in više. Razkazoval mi je to in ono, pokazal na vse hiše, ki so v njegovem okrožju, in vpletel tudi o vsaki posebe celo zgodovino. Vedel je za vse razmere v posameznih družinah, ki jih je dobro poznal, saj so se k

njemu zatekali vsi, če so v katerikoli reči potrebovali dobrega sveta.

Prišla sva na prostoren hrib, odkoder se je kaj lepo videlo okrog. »To je Suhi Vrh,« mi pravi gospod Dobravec, »tu sem zahajam kaj rad, marsikatero srečno uro preživim tukaj.« Sedla sva.

»Tu je torej kraj,« tako je začel, »kjer mislim preživeti svoje zadnje dni. Sam sem na tem svetu, zakaj moji sorodniki so že vsi pomrli. V miru mi tečejo dnevi, le časih si zaželim človeka, s katerim bi se mogel zopet malo pogovoriti. Zato me pa srčno veseli, da me kdo obišče, ker jaz sam pridem le malokdaj v dolino, kvečjemu enkrat v letu, in to je bilo zadnjič, ko sem bil pri vašem župniku.«

Pravil mi je marsikaj zanimivega iz svojega življenja; vedel je vse tako mično povedati, da sem ga z veseljem poslušal.

Tako se je nagnilo ljubo solnce že k zatonu, in oditi sva morala domov.

Stopila sva na hodnik za hišo in gledala na visoke gore, ki so se žarile v zadnjem solčnem žaru kakor zlato. Krasen je ta prizor, ki ga more opazovati najčešče le prebivalec planin.

Zmračilo se je. Zdajci zazvoni zvon, in milo so se razlegali po gorah okrog glasovi, oznanjajoči »Zdravo Marijo.« Nekaj zvišenega je v tem, ko odmeva glas zvoña od silovitih skal: sladak čut ti napolni srce, zbudi se ti neko tajno hrepenenje po sreči...

Kako sem se čutil srečnega v tem kraju, posebno pa, ker sem bil v družbi tako prijaznega gospoda. Da, zmerom bolj se mi je prikupil, občutil sem do njega prijateljsko ljubezen, postal mi je eden najljubših ljudi na svetu.

Bil sem dobre volje. Pripovedoval sem to in ono iz svojega gimnazijskega življenja, na kar se je tudi gospodu Dobravcu zbudil spomin na nekdanja dijaška leta. Bilo je dokaj smeha. Da, sivolasi gospod je bil tako dobre volje, da je zakrožil celo veselo pe-

semco; imel je še lep in čist glas, in jaz sem mu pomagal.

Tako sva bila veselega srca, in ure so hitro minevale. Ostati sem moral še nekaj dni. Bila sva ali doma, ali pa sva hodila okolo po kmetih ali po gozdu se izprehajati, zapela sva časih tudi kako pesem, enkrat celo visoko gori pri planinski bajti, kjer sva počivala.

Zakon prirode je tak, da se zbudi v srcu dveh oseb, ki sta združeni za dlje časa v ožjem občevanju, oni sladki čut, ki se mu pravi ljubezen. In tako je vzplamtela tudi med nama prava prijateljska ljubezen, seve, sicer čudno razmerje med priletnim možem in mladeničem, ali glavna stvar je tukaj srce, ki hrepeni po drugem enakega mišljenja, in če najde odmev, se mu vda popolnoma.

V ljubkih pogovorih mi je le prehitro minil čas. Moral sem oditi. In stoprav tedaj sem občutil, kaj mi je gospod Dobravec. Zdaj sem vedel, da sem mu vdan z vsem

srcem, da nisem našel boljšega človeka na svetu kakor je ta sivolasi mož.

Tudi njemu je bilo hudo. Tožil mi je, kako bo zdaj sam, da ne bo imel nikogar, ki bi se mogel z njim tako razgovarjati kakor sedaj. Obljubila sva si, da si bova dopisovala.

Prišel je čas ločitve. Posloviti bi se imel od toliko mi ljubega kraja, od osebe, ki se mi je toliko prikupila. Sivolasi duhovnik mi je povedal, da sme prištevati te dneve lepim trenutkom svojega življenja, da mi je tudi v prijateljski ljubezni naklonjen.

„Kako bi bil vesel,“ je rekel, „ko bi drugo leto zopet prišel, da se zopet veseliva, ali Bog ve, ali še doživim to veselje, ker se čutim časih jako slabega. In nemara nisem več daleč od groba.“

Žalost se me je polastila, in oko se mi je porosilo, ko sem pomislil, da bom moral že tako zgodaj izgubiti tako blago srce.

Nemo sva si segla v roke; pogledala sva si še enkrat v oči, a govoriti nisva mogla več, zakaj vsakemu je bilo polno srce čutov, ki se ne dadó izreči z besedami.

Ozrl sem se še večkrat na belo hišico, na prijazno cerkev, pošiljal zadnje pozdrave, dokler mi hribi niso zakrili ljubega kraja.

Bil sem zopet v mestu, v šolah, a moj spomin mi je kaj rad uhajal v tiho Zagorje, kjer sem užil toliko sreče. Dobival sem redno pisma, ki sem vsa zvesto shranil. Koliko veselja sem imel z njimi, koliko lepega sem se iz njih naučil.

Podajam jih sedaj ljubemu bralcu, naj sodi sam o njih in izpozna blago srce, iz katerega so izvirale te misli.

1.

Zagorje, 16. listopada...

Dragi Milan!

Živo naslikan bivaš v mojem spominu, dragi Milan, zato govorim k Tebi, kakor da stojiš pri meni in kakor da se oba ljubko

pogovarjava. V duhu gledam one dni, ko se je Tvoje srce ogrevalo od veselja in radosti. Obema v srčno veselje naj se nama ponove v duhu nekateri prijetni spomini.

Obhodil sem vse kraje, po katerih sva hodila skupno, živo sem se spominjal Tebe in postal sem otožen, ker Te ni več tu, da bi se tako veselo pomenkovala kakor nekdej. Bil sem pri oni planinski koči, pred katero sva počivala. Ali se še spominjaš pesmi: „Tam za goro,“ ki sva jo zapela, da je odmevalo od skal? Ali veš, kako sva hodila na Suhi Vrh in na lepem razgledu sedla v travo? Bili so lepi dnevi, oba sva bila brez skrbi, prav vesela, ničesar ni nama težilo ne srca, ne uma. Včeraj, dragi Milan, sem prehodil ista pota; sedel sem na istem mestu ter gledal v lepi svet, ki se razprostira daleč pred očmi. V spomin so mi hodile mile besede: „Naj povsod bi rože cvele, kamor stopiš ti z nogó.“ A ni bilo Tebe, da bi to popevala.

Bili so jasni dnevi, in prijetni so mi ostali spomini nanje. Vedoč, da se razveseli Tvoje srce, ako udari mojega pozdrava glas na Tvoje uho, sem izročal zraku besede, ki bi jih rad ustmeno Tebi govoril: Bodi pozdravljen, moj Milan!

Po hribih sem hodil, cvetice sem bral, najlepših pa Tebi za venec podal.

Tvoj

Klement.

2.

Zagorje, 7 vinotoka...

Dragi Milan!

Dobil sem Tvoje pismo in se ga jako razveselil, saj je znamenje, kako rad se spominjaš svojega bivanja v moji samoti. Taka je mladost! Najmanjše veselje jo vnema, ako ga more uživati v prijazni družbi. In prav je tako.

Vidim, da si jako rahločuten in mehkega srca. Prav zdaj si stopil v tisti čas, ko se srce razcvita in postaja človek norčav. Varuj svoje čute, da Ti ne delajo škode pri

uku. Tak čas najde sicer vsakega mladeniča, a treba je opreznosti, da se človek ne zarije v ono čudno svetobolje. Dragi moj, s podvojeno pridnostjo si utrdiš značaj, si ohraniš srčni mir in si privabiš dobrega angela, da Te varuje.

Pod jesen gre. Sneg je pobelil našim goram vrhove. Veter mrzlo brije, in že me greje peč. Ptice selilke se zbirajo, da polete v južne kraje, kjer ni zime in kjer solnce lepše sije. Ne vem, če bom še kdaj s Teboj hodil po naših hribih, ker se bliža čas tudi moje selitve. Dokler nadaljuješ opravila svojega poklica, ne zabi, dragi Milan, da je zdaj uka najbolj potreba. Uči se zvesto, vztrajno in z veselim čutom, da se učiš za svoje življenje. Kadar pa mine zima in pridejo zopet ptice selilke, takrat upam, da me tudi Ti zopet obiščeš. Takrat naj se nama ponove prijetni spomini minulih dni.

Piši mi pogosto, dragi Milan, enako odkrito kakor si zdaj. Z velikim veseljem bom odgovarjal Tvojim vrsticam in opazoval

rast Tvojih duševnih zmožnosti. Tebi naj bodo vedno na iztežaj odprta vrata mojega stanovanja in tudi mojega srca. Ti pa se trudi s pridnostjo na vse strani, ker tako zidaš sebi srečo, meni pa delaš veselje.

Prijazen pozdrav Ti pošilja črez hribe in doline

Tvoj

Klement.

3.

Zagorje, 3. listopada...

Dragi Milan!

Ker imam veselje nad Teboj, zato se Te rad spominjam in Ti hočem tudi delati veselje. Zato Ti pogosto pišem in sestavljam nauke za mladost v lepi ter slovesni obliki.

Listi, ki jih dobivaš, dragi Milan, naj Ti bodo lepa rožica, zasajena na vrtič Tvoje mladosti. Veseli se jih in hrani jih v spomin, da Te razvedre v katerikoli sitnosti. Ostanajo pa naj tudi znamenje blage prijaznosti med nama. Iz svoje samote Ti po-

šljem še marsikatero prijazno pismo, saj boljšega nimam, zato dobivaš nauke in opomine.

Zdaj je pomlad Tvojega življenja, naj Ti donaša obilo lepega cvetja. Cvetje pa si mislim neskrbno, mladostno veselje in tiste neštivilne prijaznosti, ki jih pozneje preradi pozabimo, čeprav so delale našo mladost veselo.

V Tvojih letih se razvija značaj za prihodnost. Tvoj naj bo blag, čvrst, jeklen; kar za prav izpoznaš, tega se okleni in za tem se poganjaj. Zanikrnosti, podlosti, neznačajnosti naj se Ti nikdar ne oporeka. Blago bodi Tvoje čutje!

Dokler si mlad, si nabiraj koristnega znanja različnih vednosti. Več ko znaš, za več obveljaš. Znanje, vednost, prosveta dela človeka vzvišenega in plemenitega. Veda nam daje tolažilo tudi ob takih časih, ko se čuti človek zapuščenega in nesrečnega. Vse posvetno lahko izgubiš, kar si se pa naučil, to Ti ostane v spominu.

Če česa potrebuješ, se smeš vedno pri meni oglasiti. Pomorem Ti po svoji moči, ker upam, da bo s časom kaj prida iz Tebe. V povračilo se spominjaj mene v molitvah, lepo se vedi in uči se pridno.

S tem, dragi Milan, najlepše kažeš svojo hvaležnost in prijazno ljubezen, saj ljubiti se pravi, s pametnim bitjem veselje imeti in mu veselje delati. Pozdravlja Te z vso prijaznostjo

Tvoj

Klement.

4.

Zagorje, 29. listopada...

Dragi Milan!

Za mladoletja človeškega življenja, dragi Milan, vzplamte tudi vzvišeni čuti prijateljstva in ljubezni. Prvega ne ponujaj vsakemu, treba je neke sličnosti v verskih in domovinskih zadevah. Brez tega ne bo stalne prijaznosti. Drugo pa si hrani „za vero, dom, cesarja“. Vera pričakuje v Tebi svojega prihodnjega svečenika, dom svojega ra-

zumnega branitelja, cesar pa svojega zvestega podanika. Izpolnuj po vsi moči to trojno upanje.

Na prvem mestu naj Ti stoji sveta vera. Z dušo in telesom si nji zapisan; ostani ji zvest do konca dni. Zraven vere pa naj stoji ljubezen do Tvojega naroda. Potreben in vreden je naše vdanosti, zato mu podajmo svoje dušne in telesne zmožnosti. Ne samo za mladostnih dni, temveč vse življenje naj gori v nas ljubezen do domovine.

Za zdaj kaži svojo domovinsko ljubezen samo s tem, da se za svoj poklic prav veliko učiš, da se vadiš domačega govora in pisave, da živ ohraniš v sebi ponos »biti slovenske krvi.«

Lahko mi verjameš, dragi Milan, da je čut domoljubja podan človeku v srečo, on lepša človeško življenje in daje našim nameram vzvišeno smer. Ne pretiravaj pa nobene reči! Razum naj brzda mladostni plamen, in vernost naj ga obrača v pravi tir.

Takšno domoljubje dvigne človeka do vzorov in plemenitih dejanj. Ostani vselej domoljuben, naroden.

To se mi je zdelo potrebno opomniti, ker želim, da gojiš čednosti v vzvišeni meri. Pristrčno Te pozdravlja in Ti želi vso srečo

Tvoj

Klement.

5.

Zagorje, 18. grudna...

Dragi Milan!

Ko sem bival v Rimu, sem se seznanil z gospodom, ki je bil Tvojih let. Šolal se je na svetovnem ustavu Propagande, v brezposelenem času pa mi je bil zveden voditelj po paganskem in krščanskem Rimu. Ko sem se vrnil domov, in je prišel sveti božični čas, dobim iz Rima pismo, v katerem mi prijatelj čestita, pisoč: »Donis, infantulo Jesu propriis, replearis, quaeso.«

Enako Ti čestitam tudi jaz za bodoče praznike: Naj Te napolnujejo detinski da-

rovi ljubega Jezusa, ker obhajamo zdaj letni spomin njegovega blaženega rojstva.

Božič je izmed največjih praznikov krščanske cerkve. Ta praznik obseva zraven cerkvenega pomena še poseben družbinski blesk. Božič je praznik, ki zedinja srca ter donaša presrčno hišno veselje. Odrastel sem že, a vendar se še vsako leto rad spominjam onega časa, ko sem se šolal in kot deček nestrpno čakal božičnega večera. Koliko smo ugibali in povpraševali, ko smo občutili, da se v hiši skrivaje pred nami nekaj napravlja. Kako se nam je veselja treslo srce, ko smo v lučic bliščobi gledali božično drevesce in vso lepoto pod njim. To je bilo za nas! Še v šanjah smo gledali vso to srečo in lepoto.

In drugega dne smo šli po cerkvah, da si ogledamo novorojeno detece v jaslicah. Videli smo to sicer že prejšnje leto, ali vendar smo zopet radi vse ogledali. Tudi smo izkušali sami betlehemske hišice stavljati iz lesa in mahu ter iz rezanih papirnatih po-

dobic. Tako so nam minili prazniki. O, srečni čas otroških let, in srečen, kdor se jih more veselo spominjati !

Dragi Milan ! Kakor dete bodi odkrito-srčen brez hinavščine, bodi veselojasnega srca brez potuhnjenosti, bodi zaupljivega srca brez grdega skepticizma. Tvoje srce bodi mirno, rahločuteče, a vendar trdno, zvesto in odločno v izpoznani resnici. Srce človeško je kakor stajani vosek ; kakršno podobo mu vtisneš, takšno ohrani. Če mu rožo upodobiš, bo prijazno rožnato ; če mu pa trnje vtisneš, pa dobi trnjeve bodice. Vse to se pa godi za Tvojih mladih let, zato Ti še enkrat voščim : »Donis, infantulo Jesu propriis, replearis, quaeso.«

Tvoj

Klement.

6.

Zagorje, 27. grudna ...

Dragi Milan !

Ko gre leto v kraj, vzdihuje marsikdo :
»Leto mi ni dalo, česar mi je obetal. Do-

neslo mi je trudapolnih ur in dni. Z delom in skrbmi je odletela večja polovica minulega časa. Došle in prešle so ure, meseci in dnevi, da sem se komaj tega zavedal. Njih veselja in sreče nisem občutil, pa okusil sem dosti sitnosti, prevar in bolesi.«

— Bolj še pa bo, da se vprašamo: »Česa pa mi življenje ni obetalo, pa vendar dalo?«

Po navadi nosimo za hudo, ki nas zadene, več spomina v sebi, nego za dobro, ki smo ga užili. Hudo nas je pogosto zadelo po pravici, dobro pa smo ujeli brez prizadevanja. Ne dobiš kmalu človeka, ki mu ob poti ne raste nobena rožica, pa človek se ne zmeni zanjo ali pa jo celo pohodi, če mu ni vzrasla v velik grm. Majhnih vesellic in mirne sreče človek le prerad pozabi ali prezira.

»Ne primerjaj svoje nizke bajte z visoko palačo bogatinovo, ako hočeš biti srečen.« Pod nizko streho siromakovo je pogosto več sreče doma, kakor za visokimi okni bogatina. Ako prerad gledaš zunanji

kras soseda, Ti lahko sede zavist v srce. Tvoje oko oslepi kras soseda, da sam ne opaziš tega, kar imaš dobrega. Pomisli rajši, koliko je takih, ki nimajo strehe; ne zabi tistih, ki nimajo živeža; še onih se spomni, ki nimajo kaj obleči; tudi tiste poglej, ki nimajo zdravja. Če vse to premisliš, moraš izpoznati, da si še dosti srečen na svetu. Imamo pa tudi dobrote, ki se jih ne spominjamo. Kako pogosto svoje sreče prav zato ne vidimo, ker je še nikdar nismo pogrešali. Ko smo jo izgubili, stoprav tedaj izpoznamo, da smo jo imeli. Ti imaš, dragi Milan, trdno zdravje, prijazno stanovanje, spodobno obleko, potrebni živež. Ti imaš zdravo pamet, bistro razsodnost in blago srce, ki je sposobno za vzvišene čute. Ti imaš ljubeče prijatelje, prijazne sošolce, skrbne učenike. Glej, cela kopa sreče se Ti ponuja, bodi svoje sreče vesel. Kadar pa pride sitnost, ali Te napade žalost, tedaj se spomni pesniških besed :

Upaj, srce, v žalosti,
večno ne traja trpljenje,
dan za dnevom čas leži,
bliža z neba se rešenje!

Tvoj

Klement.

7.

Zagorje, 25. prosinca...

Dragi Milan!

Sebi in Tebi v kratek čas in spomin pišem nekaj posebnega. Pismo naj bo o solzah, ki sem jih sam občutil ali vsaj gledal na drugih. Res je toliko in tako različnih solz na svetu, da se ne dadó sešteti.

Na visokem gradu v Magdali se šeta deklica, res, najkrasnejša cvetica med krasnimi rožami njenega vrta. Ob jutru njenega življenja jo je morila vročina njenih strasti, zato ni poznala blage rose božje milosti. Ko se je pa nagnil dan Gospodovega življenja na zemlji, takrat je večerno solnce

milosti posijalo tudi Magdaleni v obraz. Izpoznavši svoje dušno stanje, je točila bridke solze kesanja, ki so postale žlahtni biseri za njeno večnost.

Koliko solz bolečin izžema uboštvo, glad, mraz in pomanjkanje! Bolezni in razne telesne težave prisilijo solze tudi takim, ki jih radi prištevamo srečnim. Pogosto prelivajo solze še oni, ki svoje nesreče niso sami zadolžili. Naj bi solze bolečin nikdar ne temnile Tvojih svetlih oči!

Solze veselja tekó le redko, najrajše pri dobrih starših, ko gledajo srečo svojih otrok. Časih se najdejo tudi med prijatelji, ko se čez dolgo časa zopet srečajo. Solza veselja nam tudi priteče, kadar nas obsuje resnična sreča, ki je še upali nismo, pa to ni pogosto.

Enako redka prikazen so solze hvaležnosti. Res, da se najdejo, pogoste pa niso. Da pa tečejo rajnim staršem in dobrotnikom na grob, se godi pogosto samo zato, ker za žive niso dosti marali.

Prekрасne so solze sočutja. Take sem gledal tudi v Tvojem očesu, ko si jemal od mene slovo. Rekel sem takrat, da že nekaj časa boleham, in da me čez leto ne bo več tukaj. Take solze so blage, so kri naše duše, ki jo podajamo onemu, ki nam je v srce prirastel.

Še so solze prijateljstva, kadar je resnično. Prekrasen zgled sta nam David in Jonatan. Zavaljo Savlove jeze sta se morala ločiti in poljubila sta se in sta jokala med seboj. Jonatan pa reče: „Pojdi v miru! Kar sva prisegla v imenu Gospodovem, pri tem naj ostane!“

Dragi Milan, če si našel takega prijatelja, si našel veliko srečo. Veseli se ga, ljubi ga in ohrani ga, ker so dobri prijatelji redko sejani. Sploh pa ne zabi besed:

Rože in trnje stelje povsod
sreča človeškemu rodu na pot.

Tvoj

Klement.

8.

Zagorje, 2. mal. travna...

Dragi Milan!

Kdor ima srce, zna za dom solzé,
za slovenske domovine raj;
zanjo rad živi, za njo hrepeni,
njo, le njo bo ljubil vekomaj.

Ljubezen do domovine se izraža mnogovrstno v človeškem življenju, ker obsega prijaznost do domačega kraja, do rodni ljudi, do njih navad in jezika; ta nam bodi v časti in povsod na prvem mestu. Res je jezik samo sredstvo, s katerim naznanjamo, kar se nam poraja v srcu in glavi. A to sredstvo je omikancu toliko imenitno, da se naj po vsi moči trudi, svoj jezik olikati, svoj govor omikati. Skrbno naj se vadi v domačem govoru in naj se varuje v njem vse neotesane preprostosti. Po petju izpoznaš ptico, po govoru pa omikanega in blagega človeka.

To lepo ljubezen do milega jezika nam budé prav posebno pesniki. Sicer je vsak mladenič poet, kadar se mu rázcvita srce.

Tega ne zamerim nikomur. Grm mora spomladi cveteti, enako tudi človek za mladih dni. Vsakemu pa ni dano, posnemati Prešernov visoki vzlet, tem prej pa se bo vzpenjal za prijaznim Gregorčičem, zato Ti pošiljam njegove „Poezije“. Krotke so in prijazne in spodobne kakor njih oče.

Sprejmi to darilce od mene kot prijateljsko priznanje Tvoje blage ljubezni do slovenskega jezika. Ves kup najblažjih čutil naj Ti zbuja in naj dela srečne ure tudi takrat, kadar Ti ponuja življenje svojo grenko stran.

To darilo pa Ti bodi, dragi Milan, tudi znamenje one presrčne ljubezni, ki jo hrani do Tebe v svojem srcu

Tvoj

Klement.

9.

Zagorje, 21. mal. travna...

Dragi Milan!

V zadnjem listu obljubuješ, dragi Milan, da mi hočeš s pridnostjo napravljati veselje,

kar me posebno veseli. Tudi miljenih Tvojih besed se veselim, da boš v majniku posebno molil za mojo srečo. Radostno sprejemam obe ti Tvoji obljubi.

Mladi moj prijatelj! Gledal sem, kako si se veselja vzradoval, ko sem Te obiskal v mestu. Če mi bo mogoče, Ti napravim zopet enako veselje. Za nekaj ur se tedaj zopet pogovoriva.

Veruj mi, ljubi Milaň, da se spominjam tukaj v samoti rad vsakega, kdor mi je izkazal kdaj kaj prijaznosti, in da branim v spomin vsemu, kar me je kdaj žalostilo. Tako si ohranim ravnodušnost tudi ob takih okoliščinah, ki sicer človeku ne ugajajo. Tako delaj tudi Ti!

Pogosto se plazim po hribih kakor nekdam s Teboj. Na Suhem Vrh^u Ti pošiljam pozdrave čez planine. Da si mi srečen! Devetnajstega tega meseca sem šel k Jezeru. Sneg je skopnel, in zemlja se je osušila. Gorko je sijalo solnce z jasnega neba. Nobenega vetra ni bilo, zato sem

sedel na Vrhu in za dobro uro gledal v dolino. Zdelo se mi je, da jemljem od nje slovo, in žalost se me je polastila kakor po izgubljeni sreči.

Obide me časih čudna slutnja, ko gledam prirodo, ki se na novo prebuja, ko cvetice cveto in ptičice veselo prepevajo krog mojega doma. Zdi se mi, da jih ne slišim več v prihodnji pomladi, da morda tedaj zacvete nežna pomladanska cvetica tudi že na grobu, v katerem bom počival jaz.

Dragi Milan! Kolikokrat se Te spominjam! Ohrani tudi Ti name spomin; saj sem Te ljubil z vso ljubeznijo. Bodi pošten, pobožen, zadovoljen in srečen boš v življenju. Če se Ti tudi ne izpolnijo vsi upi, ki jih gojiš v svojem srcu, potrpi in tolaži se, da je Bog tako hotel. Kako rad bi govoril s Teboj vsaj še enkrat, saj morda se ne vidiva nikdar več.

Bog Te obvaruj! Pošilja Ti presrčne pozdrave — Bog ve, ali niso zadnji! —

Tvoj

Klement.

In res, te slutnje so se le prekmalu uresničile. Kakor bi bil videl, da mu bo kmalu minulo življenje, je vzel slovo od mene, vsaj pismeno, ko se nisva mogla videti več.

Nedolgo potem, ko sem dobil zadnje pismo, je prišel kmet iz tistega kraja ter mi naznanil, da gospod Dobravec že počiva v grobu.

Pretresljiva je bila zame ta novica, da, izpočetka sploh nisem mogel razumeti, da bi se moglo kaj takega zgoditi. Vprašal sem kmeta, kaj je bilo vzrok nagli smrti, in pravil mi je, da je šel gospod Dobravec nekam previdet in se prehladil. Dobil je pljučnico in po hudih bolečinah mirno v Gospodu zaspal.

»Mrtev je tedaj moj najblažji prijatelj, je izgubil sem to blago srce, ki me je tolikanj ljubilo.« Take misli so me navdajale, in nisem vedel, ali je vse resnica ali so le sanje.

Potrt sem bil in nič se nisem mogel prav potolažiti, ker prevelika je bila izguba, ki me je zadela.

Takoj, ko so se začele počitnice, sem se napotil proti Zagorju, da posetim svojega blagega prijatelja vsaj na njegovem grobu. Kako natanko so se vendar uresničile besede, ki mi jih je rekel ob slovesu, da ga najdem morda že v grobu!

Prišel sem na pokopališče. Takoj sem videl grob, kjer počiva. Cvetice, ki sva jih še lansko leto trgala na vrtu, so cvetele na grobu, a nič niso bile videti tako vesele; žalovale so tudi one za svojim gojiteljem.

Nemo sem stal ob grobu, tožne misli so me navdajale; stopil mi je sivolasi prijatelj živo pred oči in z njim spomin na vse one lepe ure, ki sva jih skupaj preživela. Da, hudo je, če izgubiš drago osebo, ki si jo ljubil od srca!

Pogledal sem v župnišče. Vse je bilo tako kakor nekdaj, tudi lipe so še dajale senco, in rože so cvetele, a bilo je vse tiho, vse mirno kakor v grobu, saj je manjkalo duše, ki je vse to oživljala.

Šel sem še enkrat na grob, preden sem se poslovil od tega mi toliko milega kraja. Jemal sem slovo od svojega blagega prijatelja, želeč mu miru in večnega veselja.

Vsako leto grem v Zagorje, da se morem pomuditi nekoliko časa na grobu gospoda Dobravca. Spominjam se nekdanjih dni, ki so bili tako lepi, in otožnost me napolni, ko vidim, da ne bije več zame ono — blago srce.

Čopke ni!

Povest.

Spisal Juraj Pangrac.

Page 11

11

Spinal Cord

I.

Neko popoldne so prišli cigani pod našo vas. Star cigan, za ped višji od drugih, je zavpil: »Stojte, počakajte!« — In vsa ciganska družba je obstala ter obrnila pogled v tega velikega cigana. Ta se je pa naslonil na svojo dolgo, grbasto palico, pogledal nekam oblastno po raztrgani tolpi ter začel z nekako slovesnim glasom:

»Dovolj sem upehan. Potovati dalje ne morem več, ne maram več. Današnji in jutrnji dan bodi vam in vašemu gazdi v počitek, v poživenje.«

»Dobro, dobro! — Živel naš veliki cigan, živel naš gazda!« je zaorilo vse vprek

iz ciganskih grl ob teh besedah velikega cigana. Ženske so ploskale, moški pa vrteli svoje zgoljene šnepe v zraku in vpili: »Dobro, dobro!« Veliki cigan ali »gazda«, kakor se je bil sam nazval, je pa nadaljeval:

»Poglejte tu doli po dolini! — Ali ne vidite tam doli na robu doline gozda in sredi gozda gošče? Ha, vidite gozd, vidite goščo! Vedite, tam se želi vaš gazda odpočiti. — He, Juraš, desna roka moja, požuri se! Napravite ondi šotor. Če bodo vpile sove, jih pobijte, če bodo godrnjale srake, jih postrelite. Če pa pride kmet z žuljavo roko, mu recite: »Ti si siromak, mi smo siromaki: tebe preganja z rodne zemlje oderuški sovrag, nas je pregnal že zdavno. Dovoli, da zgradimo šotor na tvoji zemlji. Saj preden vzide solnce v tretje na nebo, bo naš vrli črni rod že za tremi gorami.« — Tako mu recite. In če bi vam hotel kmet stisniti desnico, mu ne sezajte v roko; in če mu zasolzi pri tem oko, pustite, naj

mu solzi, da ne oskrunite časti svojega rodu . . . «

In prenehal je govoriti veliki cigan, pobesil oči in se zamislil. Pa je stopila predenj stara, grda ciganka, odprla umazana svoja usta in mu izpregovorila to-le ponižno prošnjo, to-le ponižno vprašanje :

»Reci, govori, o, veliki cigan, gazda naš, kaj naj storimo me, ki smo romanska in tvoja kri, me, ki tvegamo življenje zate in za svoj vrli črni rod ?«

Veliki cigan se je oblastno zravnal ter zadovoljno uprl pogled v to ciganko. Vidno je kazal veselje, da uživa pri svojem rodu tak ugled, in blagovolil je ukazati :

»He, Bara« — tako je bilo namreč ime tej ciganki — »vredna sto cekinov suhega zlata, izkaži se vredno mojega rebra. Hočem kaj dobrega za pod zob. — Tu gori je vas. Oberite mi, ve ženske, vse hiše. Imejte orlovo oko, nabrušen jezik, pa zajčje noge. Duhana ne zabite !«

Tako je ukazoval veliki cigan. Nato je pa začel vihteti tisto dolgo, grčasto palico, ki jo je tiščal v koščeni desnici, in se dreti na vse grlo : »Hajdi, hajdi ! — Halo, halo !«

In razpotila se je vsa ciganska tolpa. Moški, z njimi tudi veliki cigan, so jo mahnili preko travnikov in polja v gozd, ženske z otroki vred so se pa obrnile proti vasi. Pred vasjo so postale ciganke. Bara jim je namreč pomignila, da se naj ustavijo. Zdelo se ji je potrebno, jim naročiti, kaj naj katera prinese.

»Pojdi, pa prinesi moke,« je rekla prvi.

»Pojdi, pa prinesi masti,« je velela drugi.

»Pojdi, pa prinesi tobaka,« je ukazala tretji.

Tako in podobno je ukazovala, in ciganke so se razkropile na vse vetrove ; slednjič se je pa tudi sama izgubila med vaškimi hišami za njimi.

Sredi vasi je stala dobre Štrukljeve matere hiše. V to hišo gre Bara. Prepričana je

bila, da ne pride prazna iz hiše; dobro je vedela, da gre gospodinji rado izpod rok, in da je usmiljena, da celo ciganov ne odganja od hiše. »Ha, pa znati je vendarle treba!« si je šepnila stara navihanka in prestopila prag.

Ciganka je dobro naletela, zakaj gospodinja je bila sama doma; vsi drugi so se mudili na travniku, kjer so sušili seno. To okolnost je Bara hitro izpoznala, in srce se ji je razveselilo. Preprijazno pozdravlja mater: »Dober dan, dober dan, mamica!«

»Bog daj!« odzdravi mati, in dasi ji ni bilo neznano, po kaj hodijo taki ljudje po hišah, je vendarle povprašala:

»Pa kaj bi radi?«

Tedaj so se pa otvorile zatvornice cigankinega zgovornega jezika, in začela je Bara: »O, draga, zlata mamica! Že tri dni nisem imela gorkega v ustih. Moje borno dete joka, ker nima skorjice, da bi si ute-

šilo prestradani želodček. Moj stari oče bo-
leha in pada, pada od slabosti in od lakote.
O, usmilite se me, zlata mamica! O, usmi-
lite se svojega otročiča. O, usmilite se mo-
jega ubogega očeta! O, usmilite se nas,
zlata mamica! Bom molila za vas — —«

»Le kar povejte, kaj bi radi!« jo je
ustavila mati.

»Uh, mamica, uh, zlata mamica!« je
vzdihovala ciganka in se zvijala pred ma-
terjo. »Uh, mamica, uh, zlata mamica!« je
vzdihovala in tožila, kako je zapuščena na
svetu, kako preganjana ona in z njo vred
ves ciganski rod. »Uh, mamica, uh, zlata
mamica!« je vzdihovala, pa prosila moke,
zabele, jajc... Saj bi ne prosila zabele, saj
bi ne prosila jajc, ko bi že ne padal od
slabosti njen stari oče, ko bi že ne umiral
od gladu...

Dobri Štrukljevi materi se je ciganka
zasmilila. E, saj so tudi cigani ljudje, pa
jih tako preganjajo! Saj so tudi cigani

ubožčki, in če so bolni — oh, Bog se jih usmili! — Tako si je mislila in se opravičevala sama pred seboj, ko je segala bolj globoko v predale, deleč ciganki moke, zabele in jajc...

Ciganki so žarele oči, in srce ji je bilo hitreje, ko so njene drhteče roke spravljale darove dobre Štrukljeve matere. »Bog daj zdravja vam in vsi vaši hiši! Bog vam daj sreče v hiši in na polju in v hlevu in na gori! Da bi vas varoval strele in toče! Da bi vam vrlo raslo žito na polju! Da bi vam ne ugrabila kokoši lisica!« Tako je govorila in se zahvaljevala venomer, nato pa vsa vesela odhitela naglih korakov za drugimi cigankami po vasi.

Štrukljevi materi se je pa tedaj jela zbuhati vest in ji očitati — seve, nalahko, usmiljeno — da bi ji vendarle ne bilo treba razdajati celo jajc... Pa je rekla mati, tako je rekla:

»E, naj ima! Mi pa ljubi Bog drugje povrne!«

Drugi dan pa je vrgla mati žita kokošim, oj, lepe rumune pšenice je vrgla dobra mati, pa čopke ni bilo... pa čopke ni bilo... uh, tiste pohlevne čopke ni bilo, ki je tako rada jajčka nesla, pa še kako debela!...

»E, da je ni, da je ni! Mi pa že spet kje v gnezdju čepi ta čopka naša! — E, da je ni!... Pa drugič več dobi, pa drugič več dobi ta pridna čopka naša!« Tako je govorila mati, nič hudega misleč, ko ni bilo čopke zobat.

Pa vrže v drugo kokošim — čopke spet ni...

Mater je zaskrbelo. »Eh!« vzdihne nehote, in neka zla slutnja ji šine v glavo. »Da, včeraj popoldne je hodila tod ciganka, in od tedaj ni več čopke... Če je pa to, da mi jo je vzela — uh...«

Vrže v tretje — čopke le ni...

»O, grda ciganka!« vikne zdajci razljučeno. Žito se ji vsuje iz torilčka, kokoši prestrašeno zakrhajcajo in se razkropé. »O,

grda ciganka!« vikne, zakaj prepričana je bila sedaj, da ni čopke več pri hiši, da jo je odnesla ciganka, tista grda, nehvaležna ciganka, ki je dobila celo jajc . . .

»O, grda ciganka!« vikne v srdcu in s studom nad nehvaležnico, zaloputne trdo vežne duri, da so zacvilile v tečajih, da so zašklepetali oboji, potem se pa mati izgubi v hišo . . .

II.

V tem trenutku se prikaže izza vogla na pol gluha in na pol prismojena vaška sirota Čenča-Marina, kakor so jo vsi klicali. V roki je držala dolgo grčasto palico, ob katero se je upirala brez potrebe ter pela pesem, ki jo je znala vsa vas, in ki so jo sploh vsi zvali »Čenče-Marine pesem.« Tako je pela :

Ima kaj vina
Čenča-Marina ?
Nič nima vina
Čenča-Marina.

Pa podberina
ima Marina ?
Nič podberina
nima Marina.

Ima pelina
Čenča-Marina ;
ga bo nabrala,
tebi poslala!

In ko je odpela Čenča-Marina svojo pesem, se je nekaj časa norčavo grohotala, potem pa začela razbijati v tisto dolgo, grčasto palico, ki jo je tiščala v roki, po durih hiše Štrukljeve matere, kakor da je popolnoma brez uma in ne samo na pol.

Mati, ki je bila še vsa gorka zaradi kokoši, je pridrvila iz hiše in zavpila jezno : »Kaj je pa tebe treba, da delaš tukaj zgago in razbijaš po durih ? Poberi se mi izpred oči !« —

»Ha-ha-ha-ha !« se ji zagrohoče Marina divje v obraz in, spustivši palico iz rok, se ji vrže pred zobe — tja na vežni prag. »Ha-ha-ha-ha !« se zagrohoče iznova in pripomni : »He, Štrukljeva mati, le ne bodite taki, da ne pridejo cigani v vas in vam ne pobašejo petelina ! Lejte, včeraj so že enega pekli, sem sama videla. Jej, to je dišalo, to je dišalo, vi ne veste !«

»Kaj, kaj blebetaš, Marina ?« povpraša mati bolj mirno. »Kaj, kaj, blebetaš ? Govori, kar veš !«

»Kaj bi blebetala, kaj bi govorila drugega, kakor kar je res ; petelina so pekli cigani včeraj, doli v gošči so ga pekli. Pa kako ti je to dišalo lepo, kako ! Mmm, še sedaj mi diši ! O, to me je skominalo po tistem petelinu, to so mi tekle sline po grlu !«

»Pa si prav videla, ali je bil petelin ? Ni bila li naša kokoš, naša pridna čopka ?«

Marina se zamisli. Obraz se ji zresni. Ustna namrdne in začne prikimavati z glavo, govoreč sama sebi : »Petelina, petelina, petelina !«

»O, kaj petelina ! Čopke, čopke, te je zmanjkalo ; čopke, naše pridne čopke, ki je tako rada nesla, pa še kakšna jajčka ! Oh, da je tako !« je potarnala mati, ko si je Marina le šepetala : »Petelina, petelina, petelina ! . . .«

»Saj, saj ! Čopko so pekli, čopko,« ji pritrdi zdaj Marina. »Ahm, da so jo ! Oddaleč sem gledala, pa nisem mogla razločiti, ali je petelin ali čopka ; o, pa je bila čopka, ahm, da je res tako ! — Uh, ali

lepo je pa dišalo, lepo; jej, pa še kako lepo!«

»Tak' mi jo je le odnesla!« vzdihne mati in potem pripoveduje Marini: »Da, včeraj popoldne je hodila tod ciganka, in od tedaj ni več čopke. Prav ta grda ciganka jo je ugrabila, prav ta grda ciganka, včeraj popoldne jo je ugrabila... O, grda, tatinska ciganka!«

»Grda, grda, pa še kako!« ji pritrjuje Marina. »Veste kaj, mati? Nad cigane pojdem, pa jih vse podkrepelim in podavim te mrhe tatinske, da bodo pomnili, kdaj so ukradli vašo čopko.«

Mati ne reče na to nobene. Marini odreže lep kos kruha.

Ubožica se od veselja zagrohoče, ko zagledu kruh. »Bog plačaj, Bog plačaj!« hiti, tleskajoč z rokami, a kakor otroci, kadar »Bogca hvalijo.« Usta se ji odpro že oddaleč, in sline se ji pocede po grlu, ko zagrabi njena drhteča roka kos kruha. Hvalžno pogleduje gladna sirotka mater, hval-

ležno in vdano, tiščeč z obema rokama kruh k ustom. Materi se Marina zasmili. »Pa še pridi,« ji reče.

»Pa pridem,« ji prikima Marina vsa srečna in se masti s kruhom kakor da bi ga Bog ve koliko časa že ne imela v ustih.

»Eh, domačih siromakov pa ne vidimo,« si misli mati in trdno sklenejo skrbeti bolj za Čenčo-Marino, cigane pa odpoditi že pred pragom.

»He — hej!« je zavpil tedaj izpred hleva hlapec, ki je prišel po vole, da potegne voz sena s travnika domov. »He — hej!« je zavpil, »Čenča-Marina, delat bi šla, delat, drugače te še cigani vzamejo!«

»Kâj?« vpraša zateglo Marina in dene zopet založaj kruha v usta.

»Seve, na ušesih sediš, da bi ne slišala!« se jezi hlapec in zažuga Marini: »Cigani te pobasajo, cigani; le skrivaj se jim, če hočeš biti še v koži.«

»Ha-ha-ha-ha!« se mu zasmije Marina. »Da me pobasajo, meniš? — Ha, mene že

ne ; nimam rute nove, nimam čreveljčkov novih, da bi šla z njimi. Ha-ha, ali vašega petelina so pa vzeli, vašega petelina so pa !«

»Ti čenča, ti ! Kaj, petelina ? Tebe, tebe ! Lej, doli v gošči so. Ni preveč varno, da laziš okolo ; ne rekel bi dvakrat, da te še nocoj ne denejo iz kože.«

»Ha-ha-ha-ha !« se mu zopet zagrohoče Marina. »Ha-ha-ha-ha !« se mu zagrohoče in reče : »Glej ga, glej, dedca, kaj se vsega ne umisli ! Čak, ti nemarni hlapec Štrukljev, doli v goščo grem, pa jim povem tem ciganom tatinskim, da so izgubili eno spako, da naj jo gredo iskat, Štrukljevega hlapca nagajivega naj gredo iskat. Ha-ha-ha-ha ! Saj se jih nič ne bojim, viš, saj sem jih videla te cigane grde, saj sem bila doli v gošči, ha-ha-ha-ha ! — Pa ti povem : vašo čopko so pekli, vašo čopko, pa še prav zares !«

»Saj bi res kmalu kakega petelina zmanjkalo,« meni hlapec. »So ptiči ti cigani ; ukradejo ga mimogrede, potlej se pa gostijo

z njim in smejejo nam, ki toliko trpimo in pripravljamo celo ciganom kaj dobrega za pod zob. Seve, njim se ni treba potiti, kakor se je treba nam, rajši kradejo. Mati, le glejte, da vam ne odneso izpred nosa petelina!«

»Odneso, saj so mi že odnesli!« vzdihne mati.

»Kaj, da so ga vam res?« se čudi hlapec. »Tak' so pa našega petelina kosti, ki so razmetane ob gorišču tam doli v gošči. Sam sem jih videl, drugače bi ne verjel, da so res.«

»Pa si jih res videl, govori!« reče mati. »A govori, kakor se govori med poštenimi ljudmi, ki ne poznajo laži in zvijač.«

»Mati,« de hlapec nato resno, »mati, videl sem kosti, videl sem jih na svoje oči okrog pogorišča doli v gošči; a menim, da je moralo biti pač več petelinov doli spečenih in pojedenih kakor samo naš, tako vam povem. Le škoda se mi zdi, da nisem pregovoril sinoči, ko so te ciganske mrhe

doli v dolini kurile in lenobo pasle in meso jedle, našega kovača, da bi stopila doli in prepodila to gadjo zalego tatinsko. To vam pa rečem, če zapazim nocoj ogenj doli v gošči, potem jim Bog pomagaj, če grem prav sam nadnje; vile imam dobre in če jih porinem za štiri prste pod rebra, ni hudir, da bi se ne stegnil cigan.«

Tako je govoril hlapec, pognal vole in vpil nad njimi, da je čisto preslišal mater, ki ga je karala, da se krščenemu človeku pač ne spodobi tako govoriti o svojem bližnjem, če je ta tudi sam cigan!

»Marina, lej, res mi je vzela ciganka čopko,« reče zdaj mati vaški siroti. »Viš, pa še jajc sem ji dala in slanine, pa mi jo je še vzela! O, ti čopka naša, kako te je škoda, da so te odnesli ti grdi, nemarni snedeži!«

»Mati, nikarte več dajati ciganom jajc in slanine; lejte, če ne dobé več pri vaši hiši daru, pa ne bodo več sem zahajali, pa

ne bodo več pri vas kradli kokoši,« je učila Marina.

»O, saj tudi ničesar več ne dobé pri nas! Le naj se mi še prikaže kak ciganski jezik, le naj me še za kaj poprosi.: z burkljami naženem vsakega cigana že pred pragom, z burkljami ga bom, ali mu pa poleno pokažem, da bo pomnil, kdaj je brusil pete okolo naše hiše.«

»Mati, le dajte jih, saj jih ni škoda,« je menila Marina, pa odšla po vasi, jezeč se na te grde cigane, ki so dobri Štrukljevi materi odnesli čopko.

Hlapec je res nosil v srcu sklep, da pojde z vilami nad cigane. Ko pa je zvečer zagledal ogenj doli v gošči, mu je pošel pogum ter, ne da bi šel nad cigane, se je rajši zaril po večerji v seno in preden si je mogel glede ciganov kako pametno umisliti, ga je prevzel spanec, da je zasmrčal prav na glas. Črez nekaj dni je pa prepeval, ko je prepeljal voli po vasi, znano

Čenče-Marine pesem, pa ji pritaknil še ti kitici, samo da bi jezil vaško siroto :

»Nima pelina
Čenča-Marina,
a petelina
ima Marina.

Ako pa nima
več petelina,
ga je prodala,
v gošči oddala.«

Tako je prepeval za nekaj dni. A s tema kiticama ni jezil le Marine, ki je vsakokrat, ko jih je slišala peti, vsa iz sebe planila razjarjeno nadenj s tisto dolgo, grčasto palico, in sveti Peter bi mu je ne izbrisal, ako bi se ji ne umaknil še o pravem času ; ampak razburjal je z njima tudi Štrukljevo mater, ki še ni prebolela, da ji je grda ciganka tako nehvaležno izplačala. Iznova pa se ji je okrepil sklep, ciganom ni za črn noht še kaj podariti. A ta sklep se ni omajal, kakor se je omajal in padel hlapčev, ko je zagledal ogenj v gošči, pa se mu je ohladilo srce, pa mu je upadel pogum : ta sklep Štrukljeve matere je ostal neomajen, trden. To so čutili najbolj cigani sami ; zakaj komaj se je kateri pri-

kazal pred Štrukljevo hišo, že ga je obsulo polno psovk in očitanj, in če se ni hitro pobral, so zaropotale burklje v kuhinji, so zaplusk-nile pomije v škafu, da se je naglo zavrtel in izginil za voglom, sikajoč kletvice iz una-zanih svojih ust in mrmrajoč in se čudeč : »Kaj šmenta, da se je ta žena tako iz-prevrgla !«

Cigani so slednjič izprevideli, da se s Štrukljevo materjo ni bosti, in so se začeli izogibati njene hiše, kakor da bi bila oku-žena. Materi pa je bilo to prav ; zakaj ci-ganov ni mogla več videti, vse zaman, ni jih mogla več, pa ne ! »Pa naj bi mi pu-stili čopko pri miru,« je vzrojila mati vselej, kadar ji je kdo očital, da ne dela prav. —

Resnica je to, da se časih ob kaki malenkosti izprevrne najblažji človek v brezsrčnega trmoglavca, kakor ta Štrukljeva mati, ki je dala nekdam ciganki celo jaje, pa je sedaj napram ciganom kakor

sršen, ki se samo zapoletava in pika v onega, ki se predrzne približati se h gnezd.

III.

Čmerno in krmežljavo se je držalo nekega ostrega zimskega dne tistega leta solnce na nebu in pogledavalo izza meglenega ozračja doli na zmrzlo zemljo; čmerno in krmežljavo kakor da bi šele vstalo iz tople posteljice tam za gorami, vstalo s težko, oblasto glavo svojo in z bolnimi, strtimi žarki svojimi. A ne tako Štrukljev hlapec! Ta je pripravljaj tistikrat za rezanje na skednju. Pulil in premetaval in valil je krmo z visokega kupa doli k slamoreznici. Vkljub rezki zimi in kljub nadležnemu prahu, ki mu je uhajal v nos in grlo, je bil dobre volje. Žvižgal in popeval je veselo ter se semintja malo pošalil iz pastirja, ki so ga poslali na skedenj, da bi mu pomagal narezati za živino, a se je siromak le stiskal v obleko in mencal z nožicama od mraza, pa cvilil in prosil: »Jet, jet, jaz

grem v hišo, jaz grem v hišo, če ne, me bo konec!«

»Kaj bi, šmencana bodi! Delaj, ti pravim, pa ti ne bodo drgetale kosti, kakor da bi bil mrzliččen,« ga je zavračal hlapec in ga silil premetavati krmo s kupa doli. A pastir je le prosil; »Jet, jet, zmrzmem, pusti me, da se grem pogret!«

»Počakaj vsaj, da doli zmečeva; potlej pa pojdi v božjim imenu, kamor te je volja, saj s teboj tako nič ni, še strepečeš mi tu gori, strepečeš kar na jasnem,« je dejal hlapec, videč, da klepečejo pastirju čeljusti, kakor da bi ragljo navijal o Veliki noči.

»Jet, jet, jaz grem doli, lepo te prosim. Jet, jet, umrjem, črno se mi dela pred očmi, jaz grem doli,« je zdajci zajavkal pastir, in debele solze se mu ulijejo po licih. Je pa rekel hlapec, norčujoč se iz pastirja, tako je rekel: »Uh, zmrzla stvarca božja, pojdi, da te ne vidim, saj si mi tako samo za napotje tu gori. Le pojdi, pa poprosi mater, da te v plenice povije in

položi v zibko, da se boš, sirota, ogrelo in dobilo kaj krvi, sicer mi še v rokah strepečeš. Le pojdi, stvarca božja, le pojdi doli k mami v zibko, stvarca brez krvi!«

A pastir ni poslušal hlapčevih besed. »Jet, jet!« je zajavkal še enkrat in ves zmrzel in neróden, kakor je bil, se je spustil po lestvi doli s kupa; a lestev se je zdrsnila — štrbunk! — je telebnil on z vso močjo na tla — k sreči, da je bilo na mestu, kamor se je zvalil pastir, nava-ljeno že dosti krme, sicer bi si bil siromak prerahljal in polomil kosti, da bi mu nikdar več ne drgetale od mrazu. »Jet, jet, ali sem živ, ali sem mrtev?« je zajavkal na tleh polglasno in prestrašeno ogledaval in otipaval krog sebe. A preden je mogel zaznati, kaj se je dogodilo, in preden je mogel uvideti, da je še živ, je zavpil hlapec gori na kupu ves iz sebe: »He-hej, ali ima mari sam škrat nastavljene tu gori svoje mreže in zanjke? — Pastir, če si še pri življenju, vrzi mi vile gori, vrzi. Za nekaj

čudnega sem zagrabil, da sam ne vem, kaj bo iz tega. Šmencana bodi, čarovnice se pač ne pode po našem senu, a nekaj takega je, kar sem ujel, perje se drži šmenta. He-hej, pastir, vrzi mi vile gori, vrzi, morda privlečem na dan samega peklenščka.«

Tedaj pa pastirja ni bilo več na skednju.

Ko je bil zaslišal govoriti hlapca o čarovnicah in celo o škratu, ga je vrglo nekaj pokonci, in v dveh skokih je bil s skednja v hiši, kamor je planil kakor nor. »Jet, jet!« je zajavkal, drugega ni mogel spraviti iz sebe, ko je zaloputnil duri, se oprijel z obema rokama deda, ki je čepel v zapečku in mirno in brez skrbi vlekel dim iz stare čedre, za koleno in mu zrl nepremično v obraz, kakor da bi ga prosil: »Usmiljenje, usmiljenje, ded!«

Ded je sicer nekaj zamrmral in zarentačil, ko se je pastir brez dovoljenja oklenil njegovega kolena; ali ko pa je videl, kako proseče gleda vanj pastir in kako se trese

po vsem životu, je pa del čedo iz ust, mu položil usmiljeno roko na teme, kakor da bi ga s tem hotel potolažiti, rekoč: »Ne boj se, v dobrih rokah si, nič žalega se ti ne zgodi!« ter rekel, tako je rekel ded: »Sta se pa spet kaj sporekla, kaj hujšega menda ni bilo, kaj?«

Pastir pa ni mogel odgovoriti. »Jet, jet!« so le šklepetale njegove čeljusti. Pa je poklical ded mater in ji naročil:

»Slišiš, ti mati? Stopi, stopi gor na skedenj, pa dopovej hlapcu, naj pastirja pri miru pusti; saj ve, da nima siromak take pameti ko izmed nas eden.«

»Pa stopim,« je odgovorila mati in šla iz hiše, da bi pokarala hlapca. A hlapec jo ustavi pred vežnimi durmi, kažoč ji na vilah čudno reč. Zdelo se je, kakor da bi bila to med mrvo in slamo zamešana kokoš, sedeča na kopici jajc...

Materi zastane beseda. Nemo pogleduje zdaj hlapca, zdaj kokoš, kakor da bi hotela reči: »Govori, hlapec, ali je res, ali

ni res, kar vidijo moje oči?« — Ali hlapec ni umel materinega srca prošnje, on ni utegnil ugibati materinih misli. Rekel je: »Menil sem, da privlečem na dan prestreljeno čarovnico ali pa samega hudirja, je bilo pa le-to.«

Mati pokašlja, kakor da bi jo nekaj dušilo v grlu, na to pa povpraša, in glas se ji je tresel: »Pa kje si dobil?«

»V mrvi zakopano,« je odgovoril hlapec. »Poleti smo jo morali zametati z mrvo, ko je ravno sedela na gnezdu, da se je sirote radušila.«

»Tedaj je pa ni vzela ciganka,« je dejala mati; zakaj njene strmeče oči so zagledale na vilah — čopko, oh, tisto pridno čopko, ki je jo zmanjkalo takrat, ko je dala tisti ciganki celo jajc... »Tedaj je pa ni vzela ciganka,« je dejala mati še enkrat.

»Že ne!« je pritrdil na kratko hlapec.

»Ghm!« je zakašljala mati pa potegnila z roko preko čela, kakor da bi hotela pregnati neke nadležne misli. »Ghm!« je

zakašljala pa ukazala hlapcu : »Pa zakoplji kam !«

»Mati, zemlja je zmrzla, trda kot rog, se ne bo dalo.«

»Pa spravi kam ; jaz ne smem več videti !«

»Tisto pa že, tisto ; bodite brez skrbi ; zgodi se, kakor želite.«

»Tak' le stori, pa naglo !«

»Bom, bom !«

* * *

Od tedaj pa niso več ropotale burkje, ni več pluskala umazana voda v pominjaku, kadar se je zmotilo kako ciganče in se prikazalo na pragu hiše Štrukljeve matere ; nasprotno, cigani so postajali polagoma zopet stari prijatelji Štrukljeve matere, in ko je došla k Štrukljevim po dolgem času zopet enkrat ciganka Bara, je dobila ta, ne da bi prosila zanje, tudi jajc. Hudomušni Štrukljev hlapec si je pa zopet zmislil eno kitico,

seveda okorno, kakor je bil okoren on sam,
k znani Čenče-Marine pesmi, s katero je jezil
na pol gluho in na pol prismojeno vaško
siroto, kadar jo je zakrožil na vasi, in ki
se glasi tako-le :

»Ni ga oddala,
ni ga prodala,
le zadušila
čopka se bila.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

Ukane Matjaževega Groga.

Povest.

Spisal Andrej Rapè.

I.

Hišica Matjaževega Groge ni bila imenitna, a Gropa jo je ljubil od srca.

»Da je le zima v kraju in da poleti preveč ne dežuje, pa je mož zadovoljen,« je večkrat poudarjal svojim ožjim znancem.

Zime in dežja se je pa Gropa res silno bal. Samcat je živel v svoji koči in pa jata golobov, starih in mladih, velikih in majhnih. Seveda je rad imel golobe, saj so mu bili edini tovariši v samoti in edino oni so mu prinašali tuintam kak krajcar zaslužka.

Ali kuhati mu golobje niso nič pomagali. Kako? Kuharji niso, kuharice pa tudi ne. Le redke čase se je v Grogovi peči prikazal tudi golob. Gropa je sedemkrat pokimal z glavo, se sedemkrat prijel za glavo

in sedemkrat mislil z glavo: ali bi, ali ne — preden se je odločil, zaviti kateremu vrat. Najrajše se je to zgodilo v Grogovi hiši takrat, če je napravil kako posebno dobro kupčijo. Takrat pa je vjel goloba, zamižal, in hitro sta sklenila golob in življenje. Gropa pa je ob takih prilikah goloba sam sebi utajil, ko je zvečer prešteval svoje živali, in zato se je redno za enega uštel, češ, saj ga nisem snedel.

Kuha je Grogu delala silno preglavico.

»Eh, jehtesna! To je delo za ženske, za ženske. Kako naj pa kuham!« je vzdihoval časih ter preobračal burklje in stare lonce po jako preprosti kuhinji.

Pa poleti ob dobrem vremenu je že še bilo, se je že še kuhalo. Pozimi in ob dežju pa je bilo to drugače. Ob takih prilikah je Gropa gotovo nataknil drug obraz. Čmerikav je bil in siten kot muha, gledal je pa tako, da bi se ga bili otroci gotovi bali, ko bi ga videli. Pozimi se je zavijal v star kožuh z velikimi rdečimi križi po hrbtu,

pa mencial z nogami in rokami ter podpihaval ogenj kot kovaški meh. Poleti ob dežju pa je ogrnil staro vozno plahto, ki jo je svojčas našel na poti iz Ljubljane proti domu.

»Dobra si,« je govoril ob takih dneh Groga. »Dobra si, pravim! Če bi te, plahta, ne bil našel, bi bil ob takem-le pasjem vremenu ves moker, ali pa bi si ne upal kuhati in lačen bi bil kot volk.«

Grogova peč je bila v veži. No, ne v veži! Veže sploh ni bilo. Pod kapom! Prav tako! Par desak je imel pribitih nad kuhinjo, ki so pa malo držale dežja, posebno če je bilo vetrovno.

Ob deževnih, vetrovnih dneh je bil navadno po hrbtu popolnoma moker, če je kahal, zakaj teklo je po njem kot pod kapom. Zato pa je v takih slučajih veninven ponavljal: »Dobra si, plahta, rečem in pravim ti, da si dobra,« in zavijal se je vanjo tesneje in tesneje.

»Da si še malo daljša, e — še boljša bi bila,« je vzdihoval. »V škornje mi vedno sili curek, ki hiti od tebe; če le prestopim, pa pravi »žvek, žvek...« Ej, ej, ej! Še prehladim se, ker imam tako kuhinjo, premajhno kuhinjo in tako plahto, malo prekratko plahto! Zakaj nimam boljše? Da, zakaj? Da je kuhinja večja, bi prodal plahto. Bi se že našel kak voznik na poti v Ljubljano, ki bi jo kupil za par svetlih dvojač.« In zasmilil se je Gropa ob takih prilikah samemu sebi, potem pa se je zamislil...

»Mojega starega očeta oče je tudi tako-le sam kuhal, so mi pravili. Pa naj še jaz!« To je bil zaključek njegovega razmišljanja, in potolažil se je ob njem.

* * *

Danes pa je bil stari Gropa imenitne volje. Pred pečjo je stal in gledal v golobnjak pod streho. In nič posebno ni bilo mraz, in nič ni deževalo. Gropa pa je bil vesel.

»Na, na, kp, kp, kp!... Na! Glej ga, no, ti črni! Kaj me tako gledaš? Pojdi no bliže! Na, na, kp, kp, kp!« In trosil je pred hišnim pragom mešanico iz pšenice, ajde, prosa in ječmena.

»Kaj pa misliš, Gropa?« je naposled vzdihnil in samega sebe se je ustrašil. »Ali sem te?... O, ti lakota požrešna ti! Da bi te! Ali bi ga ne bilo škoda goloba? Škoda bi ga bilo, škoda, ti rečem. Kaj bo? Vjamem ga, oskubem ga in snem... Kje bo potem? Ne boš, Gropa! Danes se že ne boš mastil z golobom, pa se ne boš!«

In Gropa se je zamislil...

»Štiriindvajset«, je vzkliknil naposled zmagonosno. »In če enega pojem za na pot, pa potem v Ljubljani nič ne bom.« Izkušnja je bila huda.

»Eno bedro nesem s sabo in kruh bom prigrizoval, pa bo. Tako! Kar vjamem ga...«

In jel je zopet kimati z glavo in premišljati. »Koliko bi me pa v mestu stalo kosilo?

Kruh vzamem s sabo. Sol imam, čebulo tudi. Koliko bi me stalo?... Nič!«

»Beži, izkušnjava! Ne vjamem ga! Ne pojem ga, pravim, pa ga ne pojem!«

»Glej no! Pa za pečjo imam še nekaj krehljev, suhih krehljev. Takih lepih, sladkih krehljev imam nekaj za pečjo, kot bi bili oprazeni. Pa jih vzamem par s sabo, da si še po kruhu in po čebuli posladkam usta.«

Groga je požiral sline. Voda se mu je bila ob misli, da si skuha goloba, pocedila v ustih, a sedaj jo je z jezo požiral in mislil na sladke krehlje.

»Pa ga ne bom,« se je odločil naposled. »Ne bom ga jedel goloba, ker ga je le škoda.«

Zopet je kimal z glavo sem, z glavo tja, ter premišljal.

»Aaaa...!« in zazijal je Groga široko. In še enkrat je zazijal: »Aaaa!...«

Stopil je v sobico in prinesel iz nje staro, veliko suknjo.

: »In pojde?...«

»Pa pojde!...«

»In je greh?...«

Groze se je popraskal za ušesi. O tem prej ni nikdar razmišljal.

»Pa če ne pojde? —«

»Pa ne!«

Groga se je zopet zamislil. Nato pa je zmagonosno dejal: »Štiriindvajset«. In še enkrat je ponovil: »Štiriindvajset«. — »Čakaj no! Koliko bi jih šlo?... Deset jih pokažem. In koliko pridobim?...«

»Od goloba 4 vinarje menda.« Mislil je Groga na mitnico, kjer je treba od takih stvari plačati, preden se nesó v mesto.

»Pri dveh imam že 8 vinarjev po novem, ali po moje 4 krajcarje.«

»Mhm... Pa pojde!... Tako naredim. Pred „šrango“ jih poskrijem iz kurnjaka sem-le...«

In odpel je Groga srajco iz hodnega platna in pokazal gole prsi, opaljene od vetra in solnca, ter se globoko oddihnil. To so bili hipi sladkega zanosa, taka ugibanja.

»Mhm... Bo!«

»Sedaj bi pa le lahko enega pojedel! Čakaj no, ali ne bo tako?... Da, da! Enega več prenesem skozi „šrango“, četudi le v želodcu.«

In Groga se je spravil nad golobnjak.

»Ti, črni, prav tebe bom! Boš videl, da te bom!« In hlastnil je po golobu, ali golob je odletel.

»Da bi te! O, bom te pa le! Pa še prav kmalu te vjamem, oskubem in snem. In v želodcu mi boš grulil. Pa mi boš!«

Zopet je poizkusil ujeti goloba, a ni šlo. Naposled se je priplazil tihotapski za golobnjak. Čakal je in čakal, pa se je nazadnje ujezil.

»Ali greš v golobnjak? V golobnjak pojdi, ti pravim! Lopnem te po kljunu, če ne greš, da se ti zazdi, da je tvoj god!« A golob ni slušal.

In zopet začne Groga :

»Če greš hitro, črnc, lahko upaš, da te ne česnem po kljunu. Tudi vrat ti hitro

zavijem, da se preseliš na oni svet, da še vedel ne boš, kdaj!«

Golob-črnc je grulil na pristrešju, kakor bi se rogal Grog: »Hvala lepa za take obete!«

Ker ni vse prigovarjanje nič pomagalo, je Gropa trdovratno umolknil.

Naposled je golob le sedel na desko pred golobnjak.

V Grog se je kar treslo.

»Aha, vidiš, da te bom, črnc!«

Golob je zlezal v golobnjak, a Gropa je široko raztegnil usta in zamašil luknjo.

»Vidiš, da si moj,« je godrnjal ter lezel na tla pa cmokal z jezikom.

* * *

Solnce je že izšlo, ko je vlekel Gropa na vozičku kurnjak in v njem 24 golobov — mladih in starih, velikih in majhnih.

Dolga, široka suknja se mu je opletala okolo nog. Na glavi mu je čepela polhovka.

Znoj mu je lil s čela, ko je prišel pred mesto.

»Sedaj je pa čas,« je dejal. »Čas je, da spravim pod suknjo te-le golobčke, sicer ne bo nič.«

In vstopil se je oblastno in široko pred kurnjak ter se oddehnil: »Tega-le bom, potem pa onega tam-le?«

In potopila se mu je velika roka med trepečočo žival in privlekla prvega goloba iz kurnjaku.

»Tako! Spodnji gumb zapnem in zgornji gumb zapnem, pa bo. V sredo greš ti!...« In potisnil je goloba ne baš nežno pod suknjo. Drugega je potisnil, tretjega... Vedno več... Širji in širji je prihajal Gropa.

»Malo debel boš,« si je ponagajal sam.

* * *

Mitnica...

Pred mitnico stoji debel mož z vozičkom in kurnjakom. V kurnjaku je 10 golobov.

»Bog in sveti križ! Da bi bili le sedaj golobje tihi. Prekmalu in preveč sem jih nabasal pod suknjo. Vse miga! Spak bo še začel cviliti!«

Paznik pristopi.

»Deset golobov! Toliko-le mislim! Ali prav?« In silil je Gropa mitnino pazniku v roko.

»Nič drugega?«

»Nič!«

Gropa hoče naprej...

— Ciii, ciii! —

»Tiho!« vikne prestrašeni Gropa.

— Ciiii... —

»Vrag te vzemi! Ali boš tiho!« zakriči Gropa ves vznemirjen.

»Kaj imate pod suknjo?« vpraša paznik.

»Nič! V želodcu mi kruli,« je zaječal Gropa in kašljal in hrkal, da bi zadušil cvileče golobe pod suknjo. Hitro je hotel oditi, a paznik ga je ustavil:

»Odpnite suknjo!« mu veli.

Prsi so se jele Grogu močnejše dvigati. Sedaj velja, si misli.

»Nočem,« vikne v odgovor.

»Odpnite suknjo!«

»»Za Boga!««

»Slušajte!«

»»Uidejo mi!««

»Kdo?«

»»Bes te lopi! Kdo?!««

»Pojdite z mano!«

»Pokazal bi ti, če bi imel še tako moč kot svoje dni,« si je mislil Groga, in črno se mu je delalo pred očmi.

— — — — —
Odideta ...

— — — — —
»Pokažite!«

Groga je segel za suknjo. Toda preden je še odpel gumb, mu je šinila rešilna misel v glavo: »Kaj, če bi prosil?...«

»Star, velik siromak sem! Pustite me, da grem v mesto! Molil bom za vas, da se vam bo dobro godilo.«

»Vse to je lepa reč, oče! A služba je služba.«

»Nikomur ne povem! Med nama ostane!«
je prosil Gropa.

Zaman!

»Gospod! Dam vam goloba. Najlepšega goloba vam dam, pa mir besedi.« Potegnil je goloba izpod suknje... Odpel se mu je spodnji gumb, in golobje so sfrčali izpod suknje...

II.

Tisto popoldne je koracal Gropa počasi proti domu. Za sabo je vlekel škripajoče gare. — Različne ukane so mu švigale po stari glavi. S čela mu je lil pot, ki ga je večkrat obrisal z rokavom.

»Ohhh... ahhh...« Obstal je in si oddahnil.

»Trudem sem.« In pogledal je po cesti nazaj in pogledal je naprej. »Truden sem,« je ponovil še enkrat.

»Lej no, na tem-le kamenu se malo počijem, pa me kamen malo ohladi, pa mi nekoliko pomiri razdraženo kri. Na tem-le kamenu si malo počijem...«

»Vražji golobje!« je zagodrnjal in iznova je premišljal ukane.

Za njim zaropoče voz.

»Prav! Pa sedem, pa počakam voza. In privežem ta-le gare za voz in sedem na voz. Gare bodo pa za nama škripale »škrp, škrp«, če pojdemo navzgor, in »vol in krava, vol in krava«, če pojdemo nizdol.«

Voz se približa.

»Hej, človek božji, Skovir! Vzemi me, vzemi na voz, pa moje gare tudi, saj vidiš, da sva trudna! Komaj koracam naprej, gare so pa tudi že site pota! Na voz naju vzemi, te prosim in ti pravim. Oh, da bi vedel, Skovir! Da bi vedel! Mhm... Vražji golobi!«

»Pa prisedi, no!« privoli Skovir.

»Pa prisedem na voz in gare privežem za soro, pa bodo vekale za nama: vek, vek, vek!«

In lezel je počasi na voz.

»Da bi te snedle gare, da bi se ti zlomilo bedro! Stoj pri miru, belec! Še dol padem, če ne boš pri miru, in vrat si zlomim. Pa ga ne bo Matjaževega Groge, pa nobenega takega več. Pri miru bodi, ti pravim, belec, če so ti draga zdrava rebra. Brenem te, da vidiš ves svet!« In zlezel je počasi na voz. Prej pa je še privezal gare za soro z velikim modrim robcem, ker ni imel pri rokah nič drugega.

»Kàj pa si počel v Ljubljani?«

»Pa ti peljem na teh-le garah golobčke, svoje golobčke, lepe golobčke v mesto, pa premišljam po poti, kako bi jih spravil skozi »šrango«, in pride mi ukana na misel...« In pripovedoval je na dolgo in široko, kako so ga izdali golobje.

»Pa bi me še ne bili! Dobro sem si bil izmislil, kako jih ukanem, pa imajo že dobre oči, in šli so golobje izpod suknje: ššš!... Ne bili bi me, ti pravimo, Skovir, pa me tam poznajo. Veš, zadnjič sem se

malo ponorčeval iz njih, sedaj me pa kar živega ne morejo.«

»Kako pa je bilo ?«

»No, kolovratil sem v mesto, pa me na cesti dojde onegovi Joško. Prisedem kot zdaj-le k tebi. Peljal je bil različne stvari v mesto. V eni izmed vreč pa je imel za brata nekaj naklanih drv. Pa ti prideva do mitnice.«

»Kaj imate ?«

»To-le, pa to-le, pa to-le !«

»In kaj je tu notri ?« Pa je tisti paznik prijel za vrečo.

Preden je Joško še mogel odgovoriti, že mi pride ukana na misel. Ponorčuj se malo, si mislim in izbleknem : »Koline so notri !«

Joško me pogleda po strani, jaz pa mu namežiknem, naj molči.

»Koliko ?«

»Poglejte !« se odrežem.

In pogleda, pa najde v vreči naklanih drv. —

»Kaj pa se norčujete? Pokažem vam!«

Jaz pa prav ponižno: »Nič se ne norčujem iz vas, rečem vam, da se ne norčujem. Koline so notri, saj so res! Še včeraj smo jih naklali, pa zložili v vrečo.«

In Joško je hitro plačal, pa — »šfrk!« — po konju, in šli smo.

»Groga, ti si pa ptič!« se zasmije Skovir.

»Kaj bom?« odgovori Groga. »Če ne uganjam svojih ukan, pa mi gre kri počasneje po žilah. Bojim se, da bi se mi ne osmradila, pa da bi ne obolel, zakaj, rečem ti, Skovir, da drugega Groge ne bo več. Jaz sem zadnji iz svoje rodovine.«

»Pa si jih že večkrat ukani?«

Groga je srepo zrl predse. Potem pa je skočil, kot bi ga bil kdo zbodel s šivanko.

»Stoj! Gare sva izgubila!«

In res so stale gare kaka dva streljaja zadaj sredi ceste.

Pripeljal jih je in privezal trdneje.

»Če sem jih večkrat, praviš? Čakaj, da ti povem!« Lansko leto osorej je bilo. Peljal sem nekaj masla za Črneško v mesto. Skrijem ti ga par »funktov«, da bi imel malo več za pot. Pa mi ga zlomek najde. In šel je dobiček in šla je pot... No, navijem te, si mislim, ko poprodam maslo in grem malo iz mesta gori pod Tivoli, da prigriznem par krhljev, ki sem jih bil vzel za na pot. Premišljam, premišljam — nič ne najdem. Kar hipoma se mi pa posveti. — Krenem v gozd in naberem v vrečo, ki sem jo imel pri sebi, smrekovih štoržev. Nabašem polno — pa v mesto. Ko pridem do mitnice, ugledam paznika, ki je bulil v me. Čakaj, si mislim. Postojim malo, potem pa jo urežem, kar so me nesle noge. Paznik pa za mano. »Stoj!« je vpil mož, in jaz sam pri sebi: v uho me piši!«

Vjel me je, pa je tudi precej tekel.

»Kaj neseš?«

»Klobase!« in spet sem jo ucvrl naprej! Paznik za mano. Pa ti odvežem vrečo, in

usujejo se iz nje smrekovi štorži. Jaz pa vrečo na tla — pa bežimo! No, za mano ni hitel, saj je imel vrečo in klobase. Da pa je delal grozne obraze in je od jeze pokal, to je več kot gotovo.«

Groga je umolknil.

Oblaki na nebu so pordevali in se zlagoma pomikali na kraj obzorja, kakor bi šli izmučeni od plavanja po nebu spat v kako neznano hišo. Večerilo se je.

»Koliko sem pa sedaj dolžan zase in za gare, Skovir?« je vprašal pred vasjo Groga.

»Kaj boš? Nič! A ker si mi baš pravil o vsem tem, bi te pa poprosil, če bi mi hotel storiti dobro. Pa saj ne boš hotel!«

»Kaj je to: ne boš hotel?! Če morem, bom, če ne, ne bom! Če se da z ukanami kaj dognati, poizkusim, če ne, ne poizkusim.«

»Telečje pečenke bi rad poslal bratu v mesto. Pa ti je na mitnici tako drago, da nikoli tega!«

»Ukane ! Poizkusim,« je mrmral Gropa. »Pa bom, no ! Kar prinesi mi doli v bajto. Pojutrišnjem grem. Lahko noč !« Gropa je drsal proti svoji bajti.

»Prileten sem že,« je mrmal. »Da, pri-leten ! Ukan ni več toliko v glavi. In moja pamet ni več dosti vredna. Pa izvedem in tako izvedem, da bom sam zadovoljen. To se pravi, če me spet ne dobe.«

* * *

Drugi dan je Gropa zopet meril pot v Ljubljano. Koš je jezdil njegov hrbet in v njem telečja pečenka.

»Tam pri Lesarku jo pustim. Prav tako ! Jutri pa še psička, pa bo !« je modroval.

Drugi dan je stal Gropa pred mitnico s košem na ramah. Poleg njega paznik. Bil mu je čisto tuj.

»Za Boga vas prosim ! Komaj sem ga ujel, tega psa. Nesem ga gospodu davkarju

v mesto. Ne odpirajte koša, vam pravim, ušel bi! Jaz pa imam stare noge! Kdo naj ga lovi?»

»Ko bi vam mogel verjeti! Nezaupen sem.«

»Pazite, za Boga,« je obupno tarnal Gropa.

Paznik je odvezal pri košu pokrov, a v istem hipu — smuk! — in pes je drl po cesti proti domu, veseleč se svobode.

»Kaj sem vam pravil! O, jaz nesrečnež! Kje naj zdaj lovim psa?! Pa mi ga vjemite, ko ste mi ga izpustili! Pa mrha še povrhu grize. O joj, joj, vam rečem.« In udrl jo je Gropa za bežečim psom pa žugal s prstom nazaj pazniku, ki je smeje se gledal za njim.

Precej dolgo je letel. Na mitnico se ni več videlo. Tedaj pa je Gropa obstal pa stopil v ono hišo, kjer je bil včeraj pustil telečjo pečenko. Oddahnil se je malo, potem pa naložil pečenko v koš, ga zavezal kot prej in počasi drsal proti mestu.

»No, ali mi ga še enkrat izpustite?« je vzdihnil ter obstal.

»Imate li morda zopet golobe?« se oglasi paznik.

Groga pogleda in izpozna paznika od zadnjič. Strah ga izpreleti. »Izgubljen sem,« mu šumi v glavi.

»Psa nesem, psa!« pristavi boječe Groga.

»Kaj?«

»Res je, Martin! Sem ga že jaz pregledal. Le pusti ga, naj gre dalje,« se oglasi prejšnji paznik.

»Rešen sem!« je zaukalo v Grogi.

»Uf, kako sapo imam še zdaj,« je vzkliknil in se naslonil ob ograjo. »Gori-le pri znamenju so mi ga pomagali vjeti. Pol ure od tod, vam pravim,« je pripovedoval Groga ter jo hitro odkuril dalje.

Nekolikokrat je pogledal nazaj, če ga še opazujejo, potem pa je zamrmral: »No, našgal sem vas, pa mislim, da zadnjikrat, zakaj danes ni dosti manjkalo, pa bi bili

spet vi mene. Star sem že, in naduho imam. Moje ukane so tudi pri koncu. Saj jim človek ne nagaja iz hudobe! O, jaz, Groga, gotovo ne. Toda take-le ukane sem dobil že v krvi!« Zamislil se je globoko in izginil v mestnih ulicah...

* * *

Par let potem sem bil v oni vasi in sem čul, da je bil Groga zadnji čas ves drugačen. Molčeč je bil. Če ga je kdo spomnil ukan, je navadno rekel: »Ej, bratec, to sem dobil v krvi, slabi krvi!« Nekega dne pa je cerkovnik vlekel zvonove. Zvonil je Matjaževemu Grogu...

Zoper smrt pa ni imel Groga ukan!

Bodi pošten!

Povest.

Spisal Tone iz Gošče.

Tam nekje na Slovenskem obkroža visoko gorovje prijazno dolino. In zares je prijazna ta dolina! Čedne vasi so tam gosto nasejane, vse obrasle s košatim sadnim drevjem. Po rodovitnem in dobro obdelanem polju in po travnikih pa teče bister planinski potok. V njegovi hladni, čisti vodi se igrajo pikaste postrvi. Gorovje je porasteno z gozdi, kamor hodijo možje iz doline sekati visoke smreke in vitke jelke. Dolinski prebivalci se namreč največ pečajo z lesno trgovino, kar nam pričajo mnogoštevilne žage, ki so postavljene na obeh obrežjih potoka. Tu zrežejo debla v deske in drugo robo, ki jo po splavih zvozijo v daljne kraje in tuje dežele. Od tam pa prinesejo možje mnogo denarja v domačijo. Pravijo, da je

tam bogastvo doma, kjer cvete lesna trgovina. — Res je to, vendar pa tudi vsi ljudje ne morejo biti bogati. Tako je tudi tam nekaj bogatinov — trgovcev, še več pa ubožcev — kočarjev in dninarjev. Slednji hodijo sekat les, vozijo splave, delajo doma črne lonce ter jih nosijo na prodaj daleč tja v sosednje okraje in celo v sosednje dežele.

Bilo je nekega krasnega pomladnega jutra, ko sta se vračala Jugovnikov Pavel in Krajnikov Kancijan — čvrsta dečka kakih petnajstih let — prvi s splava, drugi od prodaje loncev domov. Sešla sta se pri peku v trgu onkraj gorovja, kupila vsak vogal kruha za južino, potem slastno otepala vsak svoj kruh ter krenila po senčnati gozdni poti navkreber. Semtertja so delale korenine gozdnih dreves na stezi pripravne stopnice. Ob straneh so rasle razne cvetice, po vejah pa so ljube ptičice prepevale stare, a vendar vedno nove pesemce. Visoko gori nad njima v zraku so žvrgoleli škrjanci. Ljubkih ptičič

sicer nista videla, pač pa sta slišala žvrgoljenje, ki ga vežejo v nepretrgane pesmi. Tam v visoki smreki pa sta se podile dve veverici v divjih skokih z veje na vejo, deblo gori, deblo doli. Prišla sta do strmine. Nehoté sta morala gledati na tla, tako strma je bila tu steza. Kar zagleda Jugovnikov Pavel med metlastimi vejami borovničevih grmičev kraj pota veliko, štirioglato, dobro nabasano listnico. Pobere jo, obstoji ter jo pokaže svojemu tovarišu. Kancijan se oči zabliskajo. Tovarišu nasvetuje, naj takoj pogleda, kaj je v nji. A Pavel mu odgovori, naj počaka, da prideta na ravnico pod vrhom, kjer rasto debele bukve. Tam bosta počivala, iz bistrega studenca pila krepilne vode ter pregledata, kaj je v listnici. In res, ko dospeta do ravnice, se napijeta čiste studenčnice ter sedeta pod košato bukev na mah. Pavel izvleče listnico iz žepa, jo razgrne predse, in mlada potnika začneta preštevati vsebino. Naštela sta 1858 K; razen denarja je bilo še nekaj drugih listin v nji,

iz katerih je bilo razvidno, da je listnica last gospoda Goričarja, posestnika iz trga v dolini, od koder sta prišla dečka.

»Veš kaj,« nagovori Kancijan Pavleta, »razdeliva si denar, listnico in listine pa uničiva, in živ krst ne zve, da imava midva izgubljeni denar. Lahko si vedno kaj kupiva in dobro živiva ob teh novcih.«

Pavle pa pravi: »Ne, tega pa že ne. Ali ne veš več, kako so naju v šoli lepo učili, da morava biti vedno pridna in poštena, ter da poštenje največ velja? — In če bi tudi res nihče ne zvedel o najinem hudodelstvu, ali ne ve Bog zanj? Ali se ne bojiš greha in vesti, ki bi te žgala noč in dan ter ti grenila vsak grižljaj, ki bi si ga kupil za krivično dobljeni denar?«

»Pa samo nekaj vzemiva,« pravi Kancijan, »misliš, da ve trgovec do vinarja, koliko ima; dvajset ali štirideset kron ne bo niti pogrešal.«

»Niti vinarja ne vzamem in ne pustim vzeti,« pravi Pavle, »ako hoče trgovec, da

nama lahko sam darilo, ko dobi denar pošteno nazaj.«

»Tako je prav, Pavle,« se oglasi močan moški glas v bližnji goščavi. — Bil je graščinski logar, ki je prišel čakati lovskega tatu ter v senci košate bukve ležal na zelenem mahu, pušil pipo in poslušal ves razgovor obeh dečkov.

»Vrl in pošten dečko si, iz tebe bo gotovo še kaj prida, česar pa se o Kancijanu ne more reči. Ako se temeljito ne poboljša, bo še pomnil današnji sestanek. Denar je menda res izgubil trgovec Goričar. Sešla sva se zarano ob nasprotnem znožju hriba. Pravil mi je, da je bil na kupčiji ter da se vrača domov. Lahko je mogoče, da se je izpodtaknil ob korenino, padel in na ta način izgubil denar iz žepa. Pojdi z menoj, Pavle, da te spremim h gospodu Goričarju, vem, da bo od srca vesel mladega poštenjaka. Ti pa, Kancijan, odidi domov, zatri v sebi kal nepoštenosti in za-

pomni si pregovor, ki pravi: Poštenje več velja nego sto oralov sveta.«

Pavle in logar odideta vesela k trgovcu Goričarju po eni strani hriba navzdol, po drugi strani pa krevsa žalostno domov Kancijan. Sram ga je pred Bogom, pa tudi pred Pavletom in logarjem. Jezi se, da je prav ta logar moral slišati njiju pogovor.

Trgovec Goričar se je ravnokar odpravljal na pot, iskat izgubljenega denarja, ko vstopita pri njem logar in Pavle. Z velikim veseljem ju je sprejel in vrlo dobro pogostil. Poštenega Pavleta je vrhutega pohvalil in bogato obdaril. Ko je videl, da je razumen deček, ter iz razgovora posnel, da ima veselje do trgovstva, ga je vzel s privoljenjem njegovih staršev k sebi, kjer se je izučil v trgovini. Ostal je potem še nekaj let pri svojem gospodarju za trgovskega pomočnika. Vsi ljudje so ga radi imeli in radi od njega kupovali, ker je bil obče znan kot pošten mladenič; gospod mu je vse zaupal. Pozneje je prišel po priporočilu gospoda

Goričarja v neko veliko trgovino v mesto. Da se še popolni in nadalje izобрази, je v mestu obiskoval trgovski tečaj ter bil vedno med odličnimi učenci. Ko je odšel stari knjigovodja iz službe, je postal Pavel knjigovodja v omenjeni trgovini. Imel je udobno mesto in lepe dohodke. Mnogokrat se je spominjal svojega blagega učitelja in njegovih lepih nauk, zakaj razvidel je, da mu je le poštenje, ki mu ga je vcepil učitelj v srce, pripomoglo do ugleda, udobnosti ter blaginje.

Poglejmo pa za Kancijanom! — Oče njegov se je nekoč vozil z nekim ključarskim mojstrom v vlaku, ko se je vračal s splava domov. Pomenkovala sta se marsikaj. Očetu je jel ugajati ključarski stan in vprašal je ključarja, ali bi ne vzel njegovega sina Kancijana v uk. Dogovorila sta se vse potrebno ter določila, da pride Kancijan po preteku enega meseca učiti se ključarstva.

Kancijan se je z veseljem poprijel ključarske obrti. Mojster je bil strog ter ni do-

voljeval svojemu učencu nikakih prostosti. To je bilo sicer dobro za razvajenega Kancijana, vendar pa je mojster večkrat bil na potovanju, sploh z doma, da ni mogel vedno nadzorovati svojega učenca. Ob takih prilikah ni Kancijan pošteno opravljal odločenega mu dela, temveč se je lenil, pohajal in če je le mogel, je izmaknil gospodinji kakšno jedilo. Delal se je potem vedno nedolžnega, a ubogi hišni »muc« je moral največkrat mesto njega prebiti zasluženo kazen.

Ko so minila tri leta, je bil Kancijan izučen in oproščen. Prišel je v mesto za ključarskega pomočnika. Nekaj let se je Kancijan držal še precej dobro, ker je ostajal bolj sam in ni zahajal v slabe družbe. Pozneje se je seznanil s slabimi tovariši in postopači. Igrati je jel in pijančevati ter tako zapravljaj ves zaslužek. Večkrat mu je zmanjkalo drobiža. Prodajal je ob takih prilikah obleko, katere si je bil o času varčevanja precej nabavil ter propadal vedno bolj. —

Neke nedelje popoldne je zaigral ves tedenski zaslužek. Da mu je bilo mogoče pijančevati s postopači, je prodal uro. Šli so potem v zloglasno gostilnico ter sedli v najbolj skrit, mračen kotiček. Tam so nekaj časa pili in prepevali. Ko ni bilo več cvenka, je Kancijan jel nevoljno godrnjati; sam s seboj ni bil več zadovoljen. Denarja bi rad, denarja, ali kje ga dobiti? — Mestni postopači so mu dali dober svet:

»Denar se mora vzeti tam, kjer ga imajo,« je rekel najstarejši izmed družbe. »Pri trgovcu Mayerju v blagajnici je mnogo zlata in srebra. Znano mi je, kako se pride v blagajnično sobo, ker sem tam okna izobešal. Kancijan nas preskrbi s potrebnimi ključi, in konec bo naše bede. Popeljemo se vsi skupaj daleč onkraj morja ter tam mirno uživamo svoj bogati plen.«

Po tem predlogu se je razvnel živahen razgovor v temnem kotu, slednjič pa so poštenjaki predlog soglasno sprejeli. Napravili so ves načrt, in Kancijan je obljubil,

da napravi do prihodnje nedelje potrebne ključe.

Prišla je nedelja. Zopet so se sešli naši znanci v umazani gostilnici v temnem kotu. Pili so in pogum dajali drug drugemu. — Nastal je večer in potem temna noč. Burja je močno pihala, kar je hudobnežem bilo prav všeč, češ, da se manj sliši. Kancijan ni mogel biti prav vesel, vedno se mu je dozdevalo, kakor bi slišal glas graščinskega logarja, ki mu pravi: »Poštenje več velja nego sto oralov sveta.« Da bi zatrl oglašajočo se vest, je naglo izpil dva kozarca žganja in res je postal za trenutek živahnejši.

Ob 11. uri ponoči je tatinska družba zapustila krčmo. Šli so naravnost k trgovčevemu stanovanju. Kancijan je odprl s ponarejenim ključem hišna vrata. Najmlajšega postopača so pustili spodaj za stražo, drugi so odšli v zgornje prostore. Prišli so srečno v blagajnično sobo. Bilo je le še treba odpreti blagajnico ter odnesti polne vrečice

zlata in srebra. Užgali so svetilko, da bi bolj videli. Mislili so, da so popolnoma varni ter se niso spominjali pregovora, ki pravi: »Noč ima ušesa, dan ima oči.« Ravno so s precejšnjim hrupom izkušali odpreti blagajnico, ko se odpro duri stranske sobe, ter se na pragu prikaže velik, bradat mož s samokresom v roki. Bil je trgovčev sluga, ki je kot čuvaj blagajnice imel v stranski sobi svojo posteljo. Slišal je ropot, vstal in prišel pogledat, kaj se tu godi.

Z močnim glasom je zaklical: »Stojte, hudobneži, in ne genite se odtod, če ne, ustrelim!« A tatje niso čakali, temveč udri so jo proti durim in hiteli po stopnicah navzdol, kolikor so katerega nesle noge. Sluga je hitel za njimi in ustrelil mednje. Vsi so ušli ter se zunaj razpršili na vse vetrove, le najstarejši postopač se je zgrudil na stopnicah. Strel je privabil stražnike v vežo. Prišli zdravnik je dognal, da rana na nogi ni nevarna, da torej hudodalca lahko prepeljejo v zapor. Poprej mu je še izvlekel

kroglo in obvezal nogo. Drugi dan je bil postopač pred sodniki zaslišan. Tam pred sodniki je stari hudodelec izdal vse svoje tovariše. Redarji so jih hitro polovili in odvedli v zapor.

Drugi dan so prinesli časopisi dotičnega mesta sledečo notico : »V noči od nedelje na ponedeljek so tatje ulomili v blagajnico trgovca Mayerja. Bili so zasačeni. N... je bil ujet. Ta je izdal svoje sokrivce. Vsi so domači mestni postopači, le Kancijan Krajnik, ključarski pomočnik pri J-u, je tujec. Sojeni bodo pri prihodnjem porotnem zasedanju.«

Naš znanec Pavel Jugovnik je rad prebiral časopise. Vedel je, da se s čitanjem dobrih časopisov jako izobrazuje človek, ter da je omikancu sploh treba brati časopise. Ko je prebiral domače novice in bral ime Kancijana Krajnika, se je spomnil svojega nekdanjega tovariša. Sklenil je takoj, da gre kot poslušalec k porotni obravnavi ter se tam prepriča, ali je med tatovi zares tudi njegov tovariš Kancijan.

Prišel je dan porotne obravnave. Sodniki in porotniki so resnih obrazov sedeli pri zeleni mizi. Biriči so privedli jetnike — upadlih, bledih obrazov. Radovednih poslušalcev je bilo mnogo, med njimi tudi Pavel. — Ko je Kancijan stopil v dvorano, se je plaho ozrl po poslušalcih. Pavel ga je ostro pogledal in takoj izpoznal v njem tovariša Kancijana. Mraz mu je spreletel vse ude in nič več ni mogel ostati v dvorani. Odšel je domov. Drugi dan je zvedel, da so bili vsi tatovi obsojeni na več let stroge ječe.

Črez teden dni je šel Pavel obiskati Kancijana v ječo. Oh, kako se ga je ta zavzel! Ko sta drug drugemu razodela svoje življenje, je vzdihnil Kancijan s solznimi očmi, spomnivši se usodepolnega dne, ko sta našla Goričarjev denar: »Čudovito prav je govoril graščinski logar, ko je rekel, da poštenje več velja nego sto oralov sveta. Tebe je poštenje spravilo do največje sreče, mene pa nepoštenje v največjo pogubo in sramoto.«

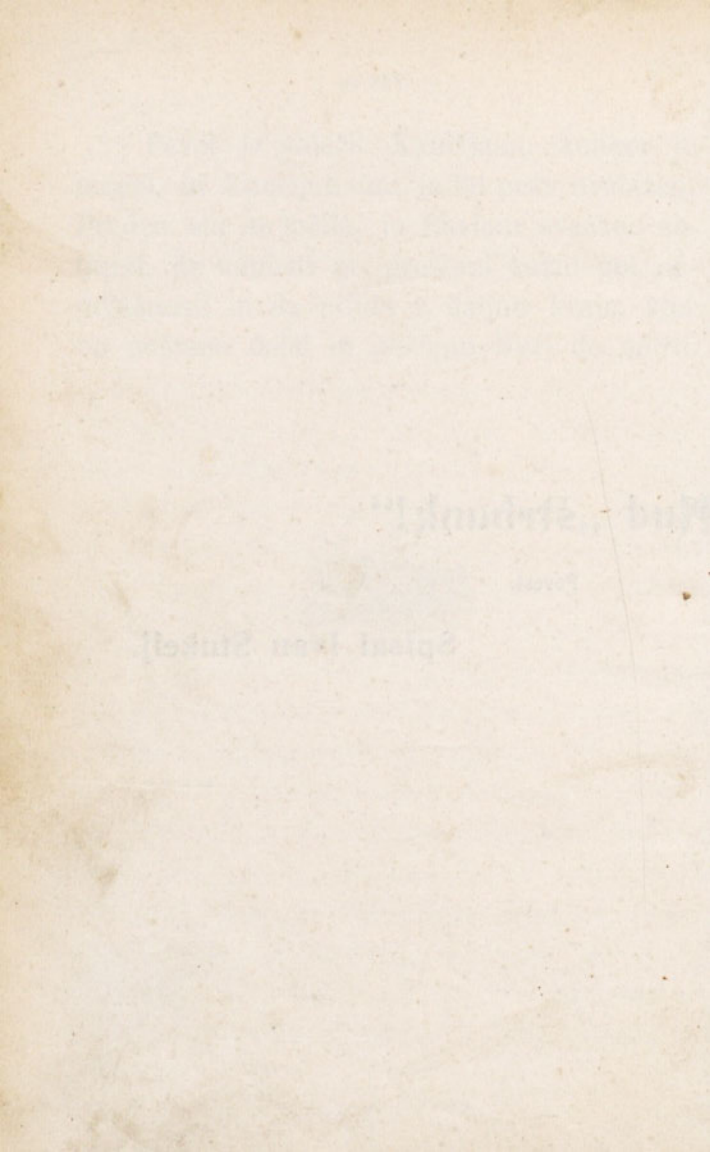
Pavel je tolažil Kancijana, kolikor je mogel, in Kancijan mu je bil prav hvaležen. Preden sta se ločila, je Pavletu svečano obljubil, da zapusti po prestani kazni pot nepoštenosti in da pojde v daljne kraje, kjer bo pošteno delal in pošteno živel do smrti.

Had „štrbank!“

Povest.

Spisal Ivan Stukelj.

I.

Grozen vik in krik je nastal pred Brenčičevo hišo.

»Joj, joj, naš Lojzek je utonil — utonil!« je vpila mlada Brenčičevka, držeč se z obema rokama za glavo. Obraz ji je bil prepaden, in zbegana je tekala semtertja.

Sosedje in sosede pa so se preplašeni in jadikujoč zgrinjali okolo luže, vmes pa se je gnetla sitna in radovedna vaška otročad. Luža je bila stoječa voda, po nekaterih mestih nad meter globoka, blizu trideset korakov dolga, do šestnajst pa široka; ostala je — kakor vedo najstarejši vaščani — od potoka, kateremu so izpeljali novo strugo, ko so okrajno cesto preložili na daljši ovinek po ravnini, da so se izognili visokemu klancu. Tu sem so hodili vaščani živino

napajat, perilo prat in po vode za pomivanje. Studenčnico zunaj vasi so rabili za pitno vodo in kuho. Okolo luže je bila preprosta ograja, to je po dve vzporedni debli, eno pritrjeno na gornjih koncih stebrov, ki so se vrstili po dolgih presledkih, drugo pa je bilo nekoliko nižje. Po teh so se otroci, majhni in veliki, kaj radi razvešali, da jih je bilo treba vedno odganjati, ker je bilo to nevarno, zlasti za maličke. Marsikak iztakljivi in neposlušni paglavček je štrbunknil vanjo, le sreča je bila do zdaj, da se je sam izkobil iz neprijetne kopeli, ali ga je slučajno rešila roka kakega odraslega človeka. Pre-rokovali so po vasi, da ne bo prej miru pred tem razvešanjem, dokler kdo ne utone.

Nu, in usoda je zadela štiriletnega Brenčičevega Lojzka.

Ograja je bila zdaj polna raznovrstnih gledalcev.

Vsak je hotel vedeti, v katero globino je padel. Posebno blizu so tiščali otroci. Ta ali oni odrasli človek je takega sitneža pahnil

nazaj z ograje, zadrži se nad njim : »Žaba žabasta, še ti utoni, če ti smrt tako diši!« — Kaznovanec se je prevrnil vznak, pomolil vse štiri od sebe. A ne dolgo, in zopet je silil med prve. Nekateri fantje so prinesli droge, da bi z njimi previdno poiskali truplo nesrečnega utopljenčka. France pa, mali domači hlapec, si je baš privihaval hlače, da bi prebrodil vodo, ko pripelje gospodar Brenčič voz pšeničnega snopja. Zučudeno je odprl oči na široko, ni mogel takoj razumeti, kaj pomeni ta množica okolo luže. Ko pa je doznal, kaj mu dopovedujejo, je prebledel, a vendar rekel ženi: »Ne bodi blazna, samo zatekel se je kam!«

»Ali lepo te prosim, pred pol ure je še sedel tu na stopnicah. Iskala sem ga povsod, pa ga ni nikjer!«

Na gospodarjevo povelje pa je domači pastir Krištofek, ki je bil hrom na levi nogi in nekoliko grbast, udrl proti vasi, da poišče Lojzka, če bi se bil kje pri daljnih sosedih »zataknil«. Odskakoval je, šepal in čudno

predse premetaval svoja dolga stopala. Ko bi ne bil tu resen slučaj, gotovo bi bil kakemu hudomušnežu vzbunil glasen smeh. — Siromak pa je kakor brez uma drevil naprej. Postajal je pri vsaki hiši, pozvedoval po izgubljencu, pritiskal votle dlani na usta in z drhtečim, napol jokajočim glasom klical zategnjeno: »Loj — zek, Loj — zek!«

Domov je prihitela tudi dekla Nanca, s košem detelje na hrbtu. Treščila je koš pred svinjak, roke so se ji vidno tresle od strahu. Vanjo pa so silile sosede s svojo zmedeno govorico, iznova so začele ihteti, viti roke. Vrišč in trušč je bil vedno večji. Vse se je povprek mešalo in gnetlo. Nanca pa je letala okolo gospodarskih poslopij in hiše.

Brenčičevka je zopet začela jokati, mož pa je hodil navidezno mirno semtertja, a zdaj bledica in zopet rdečica na obrazu je pričala o njegovem strahu. Ni čuda, edinčka izgubiti tako nenadoma...

»Na, tu imate, vi nesrečna deca!« so klicale matere svojim otročičem. »Nikdar več ne vidite ljubega Lojzka!«

»Juh, juh!« so jokale večje deklice.

»Tudi drugi ste krivi njegove smrti, zakaj pa — pravim vam — zakaj pa se vedno razobežate po tej nesrečni ograji! Ako še kdo utone — rekla bom — gotovo bom rekla — prav mu je! Čisto prav! Kdor ne uboga, ga tepe nadloga!« se je jezila soseda Klinarica in učila to vaško paglavco otročad; od razburjenosti se ji je tresla brada.

»Nedolžni siromaček!« je vzdihnila zopet druga, »tetka« Hudomalka in stisnila v predpasnik jokajoči obraz.

»Tebe bi pač ne bilo škoda!« je govoril velik fantin rdečelasemu dečku s precej dolgimi, proč stoječimi ušesi, s čigar obličja je bila čitati živahnost, porednost in otroška upornost.

»Tebe tudi ne!« — bi bil rad ta odvrnil ali pa še kako predrznost izrazil za nameček. A tudi tega paglavca je smrt pregrudila, in umolknil je, saj morda le ni bil tako zloben, kakor je bil na glasu.

Obupnost je pri Brenčičevki dosegla vrhunec: pošibila so se ji kolena, klecnila je onemogla na bližnje bruno. Sosedo pa so jo obstopile in tolažile.

»Saj imaš angelčka v nebesih!« je pristavila stara, drobna ženica Zorkuljca. Ona pa se ni zmenila za to, češ: »Tako tolažbo imam sama brez tebe!«

Z grozo pa so pričakovali vsi, kdo bo iz vode dvignil truplo utopljenčeveo...

Žarno poletno solnce se je bližalo zapadu, počasi se je nižalo, kakor bi se nerado poslavljal od zemlje. Prelepo mlado življenje se je moralo razstati s tem svetom — izvestno nerado. —

Smrtni dih je vel okolo ljudi ter jih od vseh strani stiskal. Nad vodo pa je še plul duh utopljenčkov.

— — — — —
»Dobro jutro! — Dobro jutro!« — —

»Dobro jutro! — Vam vsem skupaj želim!« zazveni krepak glas. To je klicala dekla Nanca, stoječa vrhu stopnic, ki so od

obeh stani držale visoko na hodniček do hišnih vrat, kakor so navadne pri kmetiških hišah, ki imajo pod stanovanjem kleti.

»Klanjam se vam!« je klicala dalje ter mahala z otročjim klobučkom, v naročju pa držala napol zaspanega, dozdevnega utopljenčka — Lojzka.

»Klanjam se vam!« je ponavljala Nanca, se šegavo priklanjala, oponašajoč gosposko navado pri pozdravih, pokrivala klobuček na dečkovo glavo, pa zopet odkrivala na daleč od sebe, zraven pa se tako presrčno smejala, da so ji stopale solze v oči.

Sosedje pa — — in sosede — — in otroci — —! Ti obrazi — —! Hej, ko bi jih kdo fotografoval? — Usta in oči so se odprla na široko, kaj pravim — na stežaj — ušeša pa so odstopila od glave. — Vsi so obnemeli za trenutek — tako trdo jih je še držal strah v škripcih. —

Najprvo se je predramila Brenčičevka, planila pokonci in bila v trenutku pri sinčku.

»Ti grdobček, ti! Tak strah, tak strah si nam napravil. I, kje pa si tičal?« je klicala proti njemu; vzešši ga v naročje, ni vedela, ali bi se jezila ali veselila ali bi ga poljubljala ali natepla za prebiti smrtni strah.

»V hiši v podpečku, skrit za visoko naloženimi peharji je spančkal, in maček mu je dromljal v naročju«, je odgovorila Nanca.

Tisti dan je pripravljala Brenčičevka že drugo peko. Imeli so namreč gostilnico, in belega kruha so ob žetvinem času mnogo prodali. Vsi drugi domači so bili na polju pri žetvi in drugih opravilih, ko je sejala moko. Lojzek pa je bil zdaj pri materi, zdaj sedel na stopnicah ali stopical okolo hiše. Ko ga ni bilo nekaj časa blizu, ga je zaklicala. Postavljala je tedaj ravno kvas. Zazdelo se ji je, da je Lojzek zajokal. Morda je kam padel? Poklicala ga je novič, pa odgovora ni bilo. Hitela je gnesti in gnesti, pustiti ni smela testa.

Skončavši delo, hitro steče ga iskat. Kliče in kliče, ga išče povsod po hiši, a

Lojzka ni bilo nikjer. Pohiti k tej in drugi sosedi, a videl ga ni nihče. Na polje ni bil odšel, ker se je bal iti mimo Turina, kjer so imeli hudega psa. Pošlje vendar sosedovega Tončka na polje vprašat, če je Lojzek tam. A o njem ni bilo nikjer ne duha ne sluha. V glavi pa se ji dvigne strašna misel: »Kaj, ko bi bil utonil v luži?« Zazdi se ji, da je čula z Lojzkovim jokom tudi nekak plosk v vodi. Noge ji postanejo trde v kolenih, ko je Matičkovka rekla, da ga je videla viseti čez ograjo. — Soseda skliče sosedo, pritisnejo zraven drugi ljudje, in vršil se je potem oni mučni prizor. Lojzek pa je mirno spančkal v podpečku v hiši, tam skrit za skladanico peharjev. Utrudil se je bil že, prinesel si je kamenčkov v peharju, igral se je še nekaj časa, vročina od peči ga je zmogla, in oči so se mu kar mahoma sklopile. Prilezel je mucek in mu legel v naročje, da je bil deček popolnoma zakrit. V veliki razburjenosti ga mati ni mogla zapačiti. Lojzek pa v sladkem snu ni slišal nje-

nega klicanja. Nanca pa je natančno pre-taknila vse kote in ga tudi srečno našla.

Lojzek, zdaj sam nevedoč, da so se ljudje zaradi njegove osebe zbrali, popustili vse delo, si je mencial oči; bil je pripravljen za smeh in jok.

Nanca pa se je pognala iznova v smeh, in nje zdravi zobje so se blesteli v dveh belih vrstah, a na rdečih licih so se ji delale globoke jamice.

Smeh pa je nalezljiv in ni izgrešil svojega učinka. Hkratu so skoro vsi prasnili v gromek smeh, se tolkli ob kolena, pripogibali trupla naprej in nazaj kakor po taktu šolarji pri telovadbi.

»Ženske so obnorele!« so se čuli glasovi.

»Moški, ste li bili kaj boljši? — Kaj ste brodili po vodi? — Ali ste lovili ribe — rake — žabe?« so jezikale ženske.

V tem trenutku so popadali vsi drogovi, ki so jih nekateri držali z vso pogumnostjo

visoko kakor vesla. Hlapec France pa je kar izginil za hlevnimi vrati s privihanimi hlačami, tako ga je bilo sram. Od okrakov in drugih vodnih rastlin je imel vsa zelena bedra; bil je pravi pravcati povodnji mož.

Zdajci se je izza hišnega vogla prikazal stari hlapec, rdečelični Miha, pripeljavši drugi voz pšeničnega snopja.

Začudeno je gledal to množico, ker ni vedel, kaj to pomeni.

»Kaj, šenta, trape lovite tu okolo! Ljudje božji, ali nimate nič dela? Jaz pa se potim, da bi se scedil!«

Ko so mu razložili, kaj se je zgodilo, se je nasmejal porogljivo ter rekel:

»Ej, prismode prismojene! Pustni torek vas povabim, pokopljemo pusta; potisnemo ga prav v največji tolmun. Lojzek, ti pa si junak, kako si jih izpeljal na led, pravzaprav v vodo. Oj, budala budalasta!« To rekši, je razprostrl vseh pet prstov svoje široke dlani pred svoj okrogli nosek.

A to je bilo malo preveč popra za prestani strah. Ženske so se natihem hudovalale nad Brenčičevko; za vsako solzo, ki so jo pretočile, za vsako pomilovalno besedo, ki so jo izgovorile, jim je bilo žal — sram jih je bilo. Hitro so se začele razhajati.

Dečki in dečaki so se razleteli na vse strani ter si za šalo izposodili Krištofka, ga oponašali, poskakovali in šepetali, tulili v votle pesti: »Loj — zek! Loj — zek!« — Drugi pa so zopet posnemali jokajoče in javkajoče ženske. Bilo je kakor pustni terek, ko maškare vlečejo »ploh« ali peljejo slamnatega pusta. Ko so prišli domov, tedaj se jim je šele jezik razplel, tu so se brez skrbi norčevali iz tega ali onega, kakšen je imel obraz pred lužo. Otepkarjev pastir Jakec, ki se je rad smejal, kakor bi orehe stresal, je bruhnil iz ust in nosu vodo, pijoč ravno iz vrča, ko ga je domači sin opomnil, kako se je držala Zorkuljca in jokala. Pošteno se mu je zaletelo, sapa mu je pošla, dolgo časa je krilil z rokami okolo sebe, preden je prišel

do diha. Potem so se mu smejali vsi, da so ga ujezili. Popustivši večerjo je odšel spat na svoje spavališče v svislih, pa dolgo ni mogel usnuti, bil je jezen in -- lačen.

Krasna poletna noč je preginjala lahni zvezdnati plašč na zemljo. Po vasi so poglašale luči, bilo je tiše in tiše. Vaščani so bili utrujeni, žetev in srpanova vročina jih je vsak dan zdelala do dobra.

Izza gore pa je luna pokazala svojo debelo glavo. Lica so se ji nabreknila, usta se ji odpirala v velikem polkrogu — smejala se je tako presrčno, kakor da bi bila tudi ona zvedela tam za goro o nenavadnem dogodku, ki se je malo poprej vršil okolo Brenčičeve luže. Ogledovala se je zadovoljno in samoljubno s svojim lepo rejenim obličjem v luži, češ: »Kar nič se ne staram!«

Potem pa je pogledovala skozi okna v to in ono hišo in videla je, kako se nekateri speči smejejo, hahljajo polglasno, zato se je še dalje smehljala, veslajoč po vedrem, temnosinjem nebu...

II.

Ta smešni prizor je ostal dolgo časa v spominu vaških otrok, pa spametoval jih vendar ni, zopet so se razvešali po lužni ograji. Lojzek ni bil nič boljši, dasi je mati strogo nanj pazila, se kregala nad njim in ga s šibo odganjala.

»Veš, Lenica«, pravi nekega dne Miha gospodinji, »jaz bom že Lojzku eno naredil, da se bo že oddaleč bal luže«.

»Res, dobro bi bilo«.

Miha je bil najstarejša oseba v hiši. Poznal je še pradedo. Tedaj je prišel za pastirčka v Brenčičevo družino. Pestoval pa je sedanjega gospodarja in gospodinjo je poznal, ko se je še kot punčka preganjala po vaški ledini. Zato je pa tudi tikal oba. Njega so pa vsi vikali in klicali za strička Miho od pastirja in pestunje gori do gospodarja in gospodinje. Priznana sta bila njegova beseda in njegov svet v hiši.

Zlasti je bil neomejen gospodar v hlevu. Iz hleva so prodali le ono živino, ki jo je on določil, kupili pa le po njegovem nasvetu. Kadar se pa ni zgodilo vselej po njegovi volji, tedaj mu je vzelo marenj za eden ali dva dni, »kuhal je rilec«, kakor je rada ponagajala nagajiva Nanca. Malega hlapca in pastirja je le on vdinjal, zato je od njiju zahteval neomajne pokorščine. Pazil je strogo, prav po vojaški, na red v hlevu, da se je živina o pravem času krmila, snažila, nikdar pretepala in preoblagala, zato pa je imel Brenčič govedo in konje, da je marsikak tujec kar obstal in občudoval. Živina pa je tudi Miho rada imela, govedo je na rahlo zarenčalo, konji so zarezgetali, vsi pa so vanj upirali svoje velike, umne oči, kadar je vstopil v hlev.

Lojzek je strička Miho ljubil kakor otroci dedka, ki ga pa on ni poznal. Umrli mu je, ko je še spaval v plenicah. Z vso ljubeznivostjo ga je nadomestoval striček Miha. Ujčkal ga je na kolenih, mu peval

stare pesmi o kralju Matjažu in rusalkah, mu delal vozičke, grabljice, cepove, vile, biče in druge igrače. Imel je vedno dosti opravila, vsak trenutek je Lojzek pritekel, da naj mu popravi to ali ono, naj napravi novo, ker se mu je strlo popolnoma. Dostikrat ga je okregal, da vse pokvari, a oni se ni zmenil, saj je vedel, da se striček ne bo dolgo upiral njegovi želji.

Striček tudi ni nikdar prišel iz sejma, nikdar iz mesta, da bi mu ne prinesel kaj lepega ali sladkega.

Lojzek pa se je tudi bal strička, zakaj ta ga je okregal, če ni slušal mamice ali ateja. Samo okolo luže se je še vedno rad potikal, tedaj je le prerad pozabljal na njegovo prepoved.

Nekega dne dobi Lojzek nove škornjice, dosedaj je nosil ob nedeljah in praznikih čizmicice z vrbami. »Čizme naj nosijo otloci, kaj ne stlic, midva sva pa velika!« je govoril.

Striček mu jih potem počrni in zlika, da je Nanca hudomušno opomnila, da bo zaradi njih otemnelo solnce.

Nu, zdaj pa Lojzek nima miru. Ponosno stopa okolo, poizkuša, ako mu škornjice škripljejo, zdaj hodi po prstih, zdaj po petah. Domači se mu pa smejejo poredno in klubujejo, kakor tačas, ko je dobil prve hlačiče.

Posli se porazgube po delu. Sčasoma se Lojzek navadi svojih škornjic, in postane mu dolgčas. Gre v hlev, strička ni bilo tam. Ob steni pa zapazi bič z rdeče in črno pobarvanim ročnikom, tega je rabil Miha le tedaj, kadar je gospodarja ali gospodinjo peljal s kolesljem v sosedni trg k maši, ali pa kakega gospoda v mesto. — Stakne ga z žreblja. Kako je lep, tam pri vrhu ima čopke iz rdeče in zelene volne! Poizkusi z njim pokati, pa se mu ne posreči.

»Rib grem lovit!« si misli. Ravno take biče sta imela oni dan gospod učitelj in grajski gospodič, ko sta lovila ribe v potoku. Kaj prida rib pa ni bilo v luži razen malovrednih lipanov in piškurjev, katerim so še žabe prizanašale, da jih niso pohrustale.

Hitro koraca k luži, skrbno se ogledavši, če ni blizu strička. Oj, ta se je bal za svoj bič, Bog ne daj, da bi ga kdo drugi prijel v roko! Kmalu je na ograji in pomalja bič v vodo, ki pa ne gre globoko. »Čaj,« si misli, »na tistih bičih je bilo nekaj debelega navezanega, najbrže kamen«. In res pobere pripraven kamen ter ga naveže na koncu biča kakor ve in zna.

Zdaj bo šlo. — »Plunk!« — in konec biča je bil v vodi. Čaka nekaj časa. — Morda se je že prijela kaka riba, potegne — ali bič ne gre iz vode. Zopet drugič, a bič tiči še vedno notri. Lojzku prihaja vroče, joj, ako ga ne bo mogel dobiti ven. Vzpenja se črez ograjo, pomalja levo nogo iznad ograje više in više. — — —

»Štrbunk — bunk — bunk — benk!« je reklo po vodi — in z glavo naprej se potopi mladi ribič v globočino . . .

V tem trenutku pa ga zgrabi krepka rešilna roka in dvigne kvišku. Bila je — stričkova.

»Mhm — nhn — hn — h — h — h!« se je oddihaval utopljenec, ki je bil za trenutek izgubil sapo in zavest. Slednjič zakriči krepek: »A!« — Potem pa je lil jok iz vsega grla in polnih prsi.

Od njegove obleke pa teče in curlja — in tudi od njegovih škornjic, ki so se malo poprej tako lepo svetile.

Miha vzame ponesrečenca v naročje in ga ponese v hišo. Vsa prestrašena prihiti mati naproti.

»Lenica, ne ustraši se, nič ni hudega!«

»Ti nesrečno dete ti, ali zdaj si iztaknil, kar si iskal. Prav ti je!« govori mati, iskajoč hitro obleke, da ga preobleče v suho.

Lojzek se pa dere venomer naprej, ne da se utolažiti. Slednjič se utruji in zaspri materi v naročju. Hladna kopel ga je prevzela. Položi ga v posteljo.

Miha pa se je smejal na tihoma.

Kako kašo mu je nakuhal. Prišedši namreč iz hleva, je zapazil Lojzka na ograji.

Tiho, po prstih, počasi se mu je bližal za hrbet, hoteč videti, kaj počne. Zapazil je svoj lepi bič v njegovih rokah. Ne — to pa mu je bilo že preveč! Mislil si je: »Zdaj pa storim, kar sem se namenil!« Z levico je hitro prijel za peto njegove kvišku štrleče noge — štrbunk! — in spustivši se na koleno, ga je krepko zgrabil z desnico pri spodnjem ograjnem deblu ter vzdignil iz vode. — To se je zgodilo tako hitro, da nesrečni ribič nič ni vedel, kaj mu je učinil striček.

Ko se je fantek prespal, je začudeno gledal okrog sebe. Vstal je in šel pred hišo. Resno mu je bilo obličje, v spomin mu je silil dogodek izpred nekoliko ur. Približal se je Miha in ga vprašal:

»Ali je bil kaj hud štrbunk v vodo?«

»H — u — d štal — bunk, stliček!« je izgovoril počasi in zategnjeno, zroč s strahom na lužo.

Ta štrbunk mu je stopil v vse žile. Ograje se je ogibal že oddaleč, nikar pa

da bi še zanjo prijel. Ako je videl kakega otroka na ograji, takoj mu je klical: »Štalbunk — hud štalbunk — beži!«

Striček pa se je smehljaj zadovoljno.

* * *

Povem vam, ljubeznivi čitatelji, da bi bilo Lojzkove glave za smrtni štrbunk v vodo v resnici škoda. Glejte, učil se je pridno in postal je pravni, ali kakor tudi pravijo, jezični doktor, ter živi še dandanes v nekem spodnještajerskem mestu. Seveda je že v dospelejši dobi in ima že s srebernimi nitmi prepletene lase in brado. Imeniten gospod je in povsod spoštovan.

Koliko veselja je delal s svojo bistro glavo in marljivostjo svojim staršem, pa tudi — stričku!

Ves ponosen je bil nanj in velikokrat je poudarjal, da bi bil Lojzek gotovo utonil, ako bi ga on ne bil štrbunknil v lužo z dobrim namenom. Ta štrbunk mu je dal pravi strah pred vodo.

Ej, s kako radostjo je vozil pridnega dijaka na počitnice domov in potem zopet nazaj. Tedaj je vsakikrat oblekel najlepšo praznično obleko, v letnem času kratko suknjico iz črnega finega sukna, ki se je tesno oprijemala života, temno baržunast telovnik z vijoličastimi cvetkami in debelimi srebrnimi gombi, črne irhaste hlače, na stegnih lepo okrašene z zeleno svilo. Za vratom je imel svilnato rožasto ruto. Obul si je škornje z visokimi golenicami, ki so mu segale nad kolena. Na glavo pa je del mehki kosmati »zajčji« klobuk s srebrno zaponko pri traku ter si ga potisnil malo na stran.

V mestu ga je poznala večina višjih dijakov, zakaj Lojzka je prišel čakati vedno pred šolo. Kar obstopili so ga ter šaljivo ogovarjali, a on ni ostajal dolžan njihovim dovtipom. Presrčno so se smejali njegovi preprostosti, pa ga tudi radi imeli. Povšeč jim je bil mož stare korenine z vedno gladko obritim, rdečeličnim, veseljaškim obra-

zom. Nemalo je bil ponosen na to mlado prijateljstvo.

Po poti pa je izpraševal Lojzka o tem in onem. Čudil se je njegovi vednosti in učenosti in mislil: »Da, ti učitelji in profesorji, to so vam čarovniki, da znajo mlademu človeku glavo tako prebristati. Ej, še mojo bi bili tako preustrojili, ako bi jo bili vzeli v delo, ko je bila še mlada. A zdaj sem kakor star konj, ki se za vožnjo in ježo ne da več učiti. Škoda, da tisti čas še ni bilo šol, tudi jaz bi se bil naučil saj čitati in pisati. Drugega ne znam nego bič sukati v roki, pa krmiti in snažiti konje«.

Pozneje je prišel Lojzek na vseučilišče na Dunaj. Mihi je ta čas silno hitro minil. Kaj je še od tega, da je ta visoki in vitki gospodič kot paglavček v platneni srajčki in prtenih hlačicah koračkal okolo hiše ter se plazil po njegovih kolenih.

Gospod Alojz je dovršil študije z izvrstnim uspehom ter po nekoliko letih postal samostojen advokat. Miha je vse to doživel

in neznansko veselje je imel z njim. Kadar koli je prišel gospod Alojz obiskat svoj rojstni dom in starše, nihče ni smel iti ponj kakor on in on ga je zopet odpeljal nazaj ter je potem ves srečen sosedom razkazoval darove in spominke, ki jih je iz njegovih rok prejemal o raznih prilikah.

Miha je učakal visoko starost: dospel je do štiriinosemdeset let. Živel je vedno trezno in zmerno, zaraditega tudi v vsem svojem življenju ni bil nikdar tako bolan, da bi moral katerikrat leči v posteljo. Brez dela ni mogel biti, celo za počitek in odmor si je poiskal lahko opravilce, da je le gibal z rokami.

Neke hude zime pa se je bil prehladil in moral je leči v posteljo. »Zdaj pa umrem,« je dejal. Ni se motil siromak, ob tednu mu je zvonilo. Obiskati ga je moral še poprej njegov ljubljeneec, gospod Alojz, sicer bi ne mogel zatisniti oči, kakor je trdil!

Njegova smrt je nemilo zadela gospoda Alojza. Ni se sramoval solz ob njegovem

grobu, privrele so mu v oči prav iz dna srca: čutil je, da je izgubil vidnega angela varuha svoje zorne detinske dobe in zmerom zvestega starega prijatelja.

Levo Miha je bil vse življenje varčen mož, nikoli ni vedel, kaj je dolg. Prihranil si je bil celo par stotakov srebrnega denarja in sporočil jih je za uboge učence domače šole. — »Šola je koristna reč, to jaz najbolje vem, ki nisem okusil te dobrote,« je govoril večkrat in te misli je bil tudi na smrtni postelji.

Bil je blaga, zlata duša — ta »striček«.

Kazalo.

1	Ivo Trošt.	
	Dobrota in hvaležnost	7.
2	F. O. Rebrčan.	
	Blago srce	247
3	Juraj Pangrac.	
	Čopke ni	281
4	Andrej Rape.	
	Ukane Matjaževega Groge	311
5	Tone iz Gošče.	
	Bodi pošten	337
6	Ivan Stukelj.	
	Hud štrbunk	353

172210

172210

172210

172210

172210

172210

172210

172210

172210

172210

172210

172210

172210

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS. O.

00000442710

Cena 2 K

